



72.29.
KOLOZSVÁRT
11.10

A BÜNYGYI LÉLEKTAN

ALAPVONALAI.

(Basel poliklinikai judiciare)
A NÉMET BIRODALOM BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV ALAPJÁRA FEKTETVE

ORVOSOK ÉS JOGÁSZOK SZÁMÁRA.

UNIVERSITATEA
IRTA
KRAFFT EBING R.

OR. TR.

AZ ELMEKÓRTAN NY. KK. TANÁRA A STRASSBURGI EGYETEMEN,
AZ ELMEGYÓGYÁSZOK NÉMET EGYLETÉNEK,
A BADENI ORVOSOK ÁLTAL AZ ÁLLAM ORV. TUDOMÁNY ELŐMOZDÍTÁSÁRA ALAKIT. EGYLETNEK,
A GENTI ORVOSI TÁRSULATNAK,
A PÁRISI SOCIÉTÉ DE MÉDECIN LÉGAL ÉS A SOCIÉTÉ MÉDICO PSYCHOLOGIQUE STB.
CZIMÜ EGYLETEKNEK TAGJA.

MAGYAR NYELVRE FORDITOTTA:

Dr. RÁKOSI BÉLA.

—
KIADTA TAGJAI SZÁMÁRA

A MAGYAR ORVOSI KÖNYVKIADÓ-TÁRSULAT.

BUDAPEST, 1876.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

(Egyetem-utca 4. szám alatt.)

1738

INST. MED. PSYCH. JUDIC.
GR. MED. GYOGY. AL.
21. 11. 1876.
1175
104. sz. 52.913/

BŐR ÉS BUIAKÓRTANI
INTÉZET

01 JUN 2004



ELŐSZÓ.

A következő lapok a bűnügyi lélektan terén tett sok évi tapasztalatok és tanulmányok gyümölcse, és azon óhaj hozta létre, hogy bírának és orvosi szakértőknek, gyakorlati működésük számára, e tannak egy lehetőleg világos és rövidre szabott tárgyalását nyújtsam.

Ezen okból csak biztosan szerzettre, gyakorlatilag fontosra lehetett figyelemmel lennem, és le kellett mondanom arról, hogy elméleti fejtegetésekbe, hosszadalmas idézetekbe és az irodalom jelzésébe bemélyedjek.

Az egyes fejezeteknek kasuistikai megvilágosítása is nélkülözhetőnek látszott. Esetekben gazdag választékot nyújtanak Casper, Limán munkái, Friedreichs Blätter, Henkes Zeitschrift, a Vierteljahrschrift für gerichtliche Medicin, a Deutsche Zeitschrift für Staatsarzneikunde, az Annales Médico-psychologiques és mások.

Terjedelmes irodalomjelzésekre nézve előbbeni orvos-bírói munkáimra utalok.

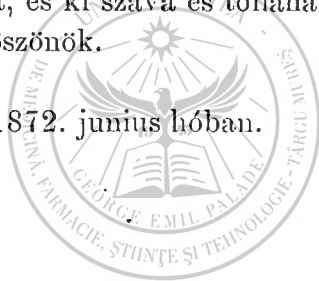
A bűnügyi lélektannak újabb átdolgozása szükségesnek látszott előttem a törvényalkotás változása miatt, ahogy az a német büntető törvénykönyv életbeléptetése által beállott, de egyuttal a tudomány haladása és annak nem elégséges elterjedése miatt is:

Bizonyos monstre-perek, a legújabb időben legalább, kimutatták, hogy mily homályos még némely nézet, mily szivósak még bizonyos előítéletek a bűnügyi lélektan terén, mennyire távol áll még a törvényszéki lélektan gyakorlati

értékesítésében attól, hogy „elmekórtanná“ legyen, mily kevésbé méltattatnak bizonyos eredményei az embertannak, idegkórtannak és tapasztalati lélektannak.

E lapok hihetőleg előmozdítani fogják, hogy némikép haladás és érdekeltség keltessék egy társadalmi- és tudományilag igen nagy fontosságú téren. Átadom a nyilvánosságnak azon óhajjal, hogy bár a szerzőnek jóakarata belőlük kiismertetnék és bár ép oly beható mint oktató kritikában részesülnének. Szükségét érzem annak, hogy köszönetemet fejezzem kimunkám ajánlásának elfogadása miatt azon férfinak, ki mint buzgó előharczosa a haladásnak és a humanitásnak a büntetőjog, bűntügyi lélektan és börtönügy terén érdemeket szerzett, és ki szava és tollának nem egy ösztönzést és oktatást köszönök.

Strassburg, 1872. június hóban.



TARTALOM.

BEVEZETÉS	Lap 1
A beszámító képesség kifejlődése és föltételei	4
Állapotok, melyek azt korlátozzák vagy megszüntetik	7
A. ANYAGI RÉSZ	—
I. A gyermek- és ifjúkor in foro	8
A gyermekek beszámító képessége, a törvény határozatai (büntetőtörvénykönyv 55. cikke)	8
Az ifjúkor föltételes beszámító képessége (btk. 56. cz.)	9
A megkülönböztető képesség ismertető jele	11
II. Lelki fejlődési akadályozások és elfajulások	12
Veleszületett vagy korán létrejött elme gyengeség és butaság	12
Ezen állapotok törvényszéki megítélése. Megkülönböztető képesség	13
A buta. Lélektani jellemzés	14
A gyengeelméjű. Lélektani jellemzés	16
Ezeknek beszámító képessége	18
A siketnéma. A büntetőtörvénykönyv 58. cikke	18
Függelék: az erkölcsi elmezavar	19
Lélektani jellemzése	20
A gonosztevőnek tisztán erkölcsi romlottságától való megkülönböztetés ismertető jelei	22
Kérdésszerű beszámító képesség az erkölcsi elmezavarban	25
III. Elmebetegségek (btk. 51. cz.)	26
A nehézségek, melyek az elmeműködések zavarának mint kóros állapotoknak kimutatásánál felmerülnek	27
Belső nehézségek	27

	Lap
Külső nehezítő okok	28
A megkülömböztető képességnek téves ismertető jele	29
Részbeni beszámító képesség elfogadásának meg nem enged-	
hetősége	30
Mi az elmebetegség?	31
Ismertető jelek arra nézve, hogy az elmeműködés zavara kóros	33
Öröklő hajlam és betegség	34
Másnemű szervi oktani mozzanatok	35
Érzéki (érzékesalódások), érzési, mozgási és edénymozgási mű-	
ködési zavarok	36
Téveszmék. Megkülömböztetés az egészségesek tévedésétől	37
A szabadakaratelhatározás megszűnése a kóros elmezavar által	38
 Az elmezavar alakjai	 39
1. Búkór	39
a) Egyszerű kedélylehangoltság, <i>Melancholia sine delirio</i>	40
Alaki zavar a képzelésben. Kényszerképzeletek	41
Erőszakos tettek in <i>melancholia sine delirio</i>	42
Közvetett öngyilkosság	43
Saját gyermekeinek gyilkosa	44
Támpontok az orvosbírói megítélésnél	44
Honvágyban szenvedő gyujtogatók	46
Búkóros folie raisonnante	47
b) Búkóros lehangoltság félelmi jelenségekkel (<i>raptus melancholicus</i>)	48
c) Búkór fejlődésének legmagasb fokán (<i>melancholia activa</i>)	50
Erőszakos tettek-, érzéktévingések- és téves képzeletekből	51
2. A dühösség (mania)	52
Létezése. Jogsértések	53
Monomaniák. Azok visszautasítása	54
Lopási ösztön. Terhességi kívánságok	55
Dipsomania	56
Dühöngő folie raisonnante	57
Időszaki dühösség és folie circulaire	58
Lucida intervalla	59
Mania transitoria	60
3. Örültség és tébolyodottság	60
Üdöztetési örültség	62
Villanydelejes örültség	62
Mérgezési tévhit	63
Tévhit házassági hűtlenségről	64
Kérelmezési örültség	64
Részleges tébolyodottság	66

	Lap
4. Szerzett butaság és olmegyongeség	67
Butaság gútaütés után	68
Dementia senilis	68
Dementia paralytica	70
Ennek alábbhagyásai	72
 IV. Kóros eszméletlenség állapotai	72
Az eszméletlenség egyforma az öntudat megszűnésével	73
1. Az álom állapotai	73
a) Az álommámor	73
b) Alvajárás	75
2. Mérgezési állapotok	76
a) Szeszmergezés	76
Idült	77
Delirium tremens	77
Heveny szeszmergezés	78
Bűnös cselekmények az egyszerű részegségben	78
Kóros részegességi állapotok az öntudat megszűnésével	79
Mania ebriorum acutissima	79
Előkészítő és esetleges mozzanatok, melyek azt létrehozzák	80
Ismertető jelek, hogy a részegség heveny dühösségé alakult	80
Figyelemre méltó pontok a szakértői véleményre nézve	80
b) Bódító mérgek	82
3. Tévfengés lázas betegségekben	83
4. Eskór és méhszeny	84
a) Eskór	84
Idült lelki zavarok eskórosoknál	85
Muló lelki zavarok (mania epileptica)	86
A „mania epileptica“ válfajai	86
Erőszakoskodások ezen állapotban. Azok mechanizmusa	87
b) Méhszeny	88
Elemi lelki zavarok méhszenyes betegeknél	88
Ezekből származó jogsértések	89
Méhszenyűek és méhszeny-eskórosoknál muló elmezavarok	90
Méhszenyből származó idült elmezavar	90
Támpontok a beszámító képesség megítélésére nézve	91

	Lap
6. Kóros indulat és érzékmegzavarodás	91
A közönséges indulat a beszámítást nem szünteti meg	91
Kóros indulatok származásának föltételei	92
Támpontok a törvényszéki megítélésre nézve	94
 B. ALAKI RESZ	 96
A vádlott a vizsgáló bíró előtt	96
A lelki állapot egyoldalú megítélése általános lélektani szem- pontokból	97
A tett indokai	97
A tett egyedül áll a tettes életében. Hirnév	98
Előre megfontolás, tervszerűség elmezavart nem zár ki	99
Büntethetőségi tudat a tett elkövetésekor	100
Mégbanás a tett után	100
Egyéb jelek a vizsgálóbíró számára	101
Megszűnt visszaemlékezés (Amnesia)	102
Az orvosi szakértő állása	102
Eljárás a lelki állapot kitudására a tett elkövetésekor	102
A vélemény szerkesztése	104
Az elmezavar tettetése	106
Ennek kipuhatolása	108



BEVEZETÉS.

A bűnügyi lélektan tanulmányozása egyike a legfontosabb, de egyúttal a legnehezebbeknek az emberi ismeret terén.

A népek haladó kulturfejlődése állami formákat teremtett, törvényeket alkotott, melyek hivatvák úgy az egyesek mint a társadalom jogait oltalmazni és biztosítani, de egyúttal büntetéseket is szabott azokra, kik e törvényeket megszegik. A jogélet kezdetén elégséges volt egy törvénybe ütköző tett constatálása, hogy az a tettesnek jogilag beszámíttassék és hogy azért bűnügyi felelősségre vonassék. Hogy az a tettesnek jogellenes szándékából származott-e, a jus talio-nak azon idejében nem jött tekintetbe, nem hogy még foglalkoztak volna annak kipuhatólásával, hogy ezen jogellenes akaratműködés szabad elhatározásból származott-e? A lélek- és embertan haladó fejlődésével, az emberi akaratnyilvánulások józanabb megítélésével és belátásával annak, hogy azok belső szervi és külső társadalmi föltételektől függnék, nem lehetett kielégítő egy ilyen, csakis a külső tényekből következtetett jogi felelősség, melynek szükségképen a gyermek és az örült tetteit is büntetendőeknek kellett mondania. Mindinkább tért kellett nyerni azon meggyőződésnek, hogy a tettes jogi felelősségének megítélésénél a súlypont nem a netalán okozott tárgyi kár nagyságában keresendő, hanem inkább azon mérvben, a mennyiben jogellenes akaratműködése szabad elhatározásból eredt. Egy ily szabadelhatározásból eredt cselekvés alapfeltételeiként pedig szükségképen tekintendők:

1. Az akart cselekmény törvényellenességének felismerése (libertas judicii).

2. A tettes szabad akarata, hogy tettének el- vagy el nem követésére magát szabadon elhatározhassa (libertas consilii).

Az ismeret ezen fokán áll minden művelt nemzet mai büntető törvénykönyve. Kell hogy a büntetés megfeleljen a jogi bűnösség nagyságának. Ez nem egyértékű a tettes által okozott tárgyi kárral, hanem azon mérvvel, mennyiben a jogellenes akaratműködés szabad volt. A bűnösségi kérdésnél a fősúly tehát nem a tárgyi, hanem inkább az alanyi tényálladékon nyugszik, sőt képzelhetők esetek, melyeknél külső lelki vagy belső szervi kényszer által az akarat csak egy irányban működhetett — nem lévén más választása — ez által a beszámítás szükségképen kizáratik, az egyén tette nem beszámítható. — Állapodjunk meg egyelőre az eddig nyert eredményeknél, akkor abból a bűnügyi beszámításnak két feltételét nyerjük:

1. Kell lenni egy tárgyi tényálladéknak, egy jogellenes tettnek egy egyén akarásából kellett származnia.

2. Az akarásnak, mely a tettet okozta, létrehozta, szabadnak kellett lennie. Egy ily akarásnak két feltétellel kell birnia:

a) fel kellett ismernie a tett jogellenes voltát (libertas iudicii),

b) képesnek kellett lennie arra, hogy a tett el- vagy el nem követésére magát elhatározza. — A hol e két momentum megvan, ott létezik jogi beszámítás, hol a kettő közül egyik hiányzik, ott a beszámítás megszűnt.

Az első magában foglalja az egyén képességét, hogy cselekményeinek minőségét, körülményeit és következményeit felismerje; az utolsó a képességet, hogy hasznossági, célszerűségi, erkölcsi indokokból egy büntetett el- vagy el nem követésére magát elhatározza.

A jogi és erkölcsi beszámítási képesség olyan fogalmak, melyek egymást nem födözik és egymástól elkülönítendőek. Az utóbbi csak akkor létezik, midőn az elhatározás ethikai motívumok, erkölcsi indokokból ered, az első egyszerű szabad önelhatározási képességet tételez fel, származott legyen az önelhatározás a tett el- vagy el nem követésére akár a hasznosság önző indokaiból, p. o. a büntetéstől való félelemből, akár magasb ethikai indokokból. Az erkölcsi beszámítás tehát a joginak egy magasb foka, tágasb. tért is foglal el mint emez, a mennyiben oly cselekményekre vonatkozik, melyek a törvény által nem is büntettetnek, ámbár az erkölcsi beszámítás ítélőszéke előtt erkölcsteleneknek tekintetnek; p. o. a csábítás, hazugság, stb. — A lélektani beszámítás a jogival lényegben egy és ez azt feltételezi. Létezik mihelyt:

a) megkülönböztetési képesség a jogi beszámítás értelmében,

b) a választás szabadsága jelen van.

A mai büntetőjog tehát lényegesen az egyén önelhatározási képességén alapszik. Ez minden törvény előtti felelősségi képességnek *conditio sine qua non*ja.

A jogtudomány előtt az önelhatározási képesség fogalma csak tisztán tapasztalati. Az nem törődik sem metaphysikai speculativ kérdésekkel, valjon a szabadakaratelhatározás abszolút, előre meglevő, veleszületett-e, sem a materialismus ellenvetéseivel, mely azt egyáltalában tagadja; a jogtudomány azon tiszta tapasztalati tényen alapul e kérdésben, hogy egy bizonyos életkorban, melyet törvényben megállapított, az az illető állam kötelékéhez tartozó egyén megszerezte magának a szükséges lelki és testi képességet, hogy egy általa akart cselekmény jogi fontosságát felismerje (megkülömböztetési képesség) és annak meg- vagy meg nem tévése között válaszson (akarat szabadság).

De lehet, hogy a testi és lelki érettségnek a törvény által követelt mértéke belső szervi (agybetegségek) vagy külső társadalmi föltételek miatt (elhanyagolt neveltetés, rossz példa) a törvénytiszta időre nem éretett el; hogy szervi folyamatok még a megszerzett érettség után is a lelki mechanizmust, a mennyiben ez a beszámítási képesség föltételeit magában foglalja, hosszas időre (elmebetegségek) vagy mulékonyan (álom, láz-delirium, mérgezés) megzavarhatták, vagy megsemmisíthették; hogy külső feltételek (kényszer) által a tényleg létező elhatározási szabadság meg van szüntetve. A beszámítás *cardinalis* kérdésére vonatkozó ilyforma befolyások kipuhatólása és megítélése képezi a bűnügyi lélektan ép oly érdekes, mint nehéz tárgyát és a mennyiben azon befolyások szervi folyamatok által eszközöltetnek, az törvénytiszta *anthropologia* és *elme*kórtanná lesz.

Ezen szervi befolyások kipuhatólására és megítélésére a bíró tapasztalata közönségesen nem elégséges, igénybe kell vennie egy szakértőt, egy orvost; ez által a törvénytiszta embertan az orvosi tudomány egy ágát képezi, mint a törvénytiszta orvostan egyáltalában, orvosi tapasztalatok alkalmazása és felhasználása a jogtudomány céljai számára, jelen esetben pedig annak legfontosabb feladata az alanyi tényálladék kérdésének, mint a beszámítás alapföltételének számára.

E föladat helyes megfejtésétől függ, nem csak az igazságszolgáltatás biztossága és méltósága, mely különbben folyton törvényes gyilkosság elkövetésének veszélyében forog, de nem kevesb még

mint a vádlottnak szabadsága, élete és becsülete. Alig szükség említeni is, hogy e tárgyban az orvos az egyedül alkalmas és jogosult szakértő. Csak azon időben, midőn az elmekórtan még gyermekéveit élte és a fölött vitatkoztak, hogy az elmebetegnél az anyag nélküli lélek vagy az agy van-e bántalmazva, juthatott egy oly bölcész, mint Kant, oly tévutra, hogy a létező vagy hiányzó beszámítási képesség kérdését a bölcészhez utalja, és annak meghatározására az orvos jogosultságát tagadja.

A bűnügyi lélektannak gyakorlatilag igen fontos, elméletileg az emberi élet legmagasabb és legsúlyosabb kérdéseit érintő tudományába bevezetni, az eddig nyert eredményeket kitárni, legyen a következő sorok föladata.

A beszámítási képesség kifejlődése és föltételei.

A törvényszéki embertannak az a föladata, adott esetben kiputolni, hogy egy egyén testileg és lelkileg úgy van-e kifejlődve és oly minőségű-e, mely szerint a beszámítási képesség föltételei, megkülönböztetési képesség és a cselekvés szabadsága meg vannak-e, és tagadó esetben kimutatni, mennyiben és mily szervi folyamatok által vannak ezen képességek megzavarva vagy megsemmisítve. Az embertan e vizsgálódásoknál tisztán csak az orvosi tapasztalat és megfigyelés terén mozog, és ép oly kevéssé kell megfejtienie a beszámítás kérdését mint tisztán alkalmazott jogi fogalomét, minthogy nem szabad elkalandoznia egy abstract akaratszabadságnak metafizikai speculativ vizsgálódásaiba.

A szabadakaratelhatározás tehát, melyet meg kell vizsgálnia, egészen concret egyéni. Hogy e feladatnak megfeleljen, a törvényszéki embertannak először is ki kell vizsgálnia, mily lelki tehetségek kívánhatnak, hogy a törvény által követett érettség mint létező elismertessék, mikép fejlődnek azok, mily belső és külső feltételek akadályozzák a fejlődésben, vagy okozhatják megsemmisülését és azon jeleket kell felsorolnia, melyekből ily mozzanatok biztos jelenléte és ható minőségük terjedelme kitudható.

A föladat első részének megfelel az egészséges élet lélektana, a másodiknak az emberlélektani fejlődéstörténete, a harmadiknak a lélek kórtana, mely ismét, a mennyiben lelki betegségek a beszámító képesség föltételeit megszüntetik, elmekórtan, ez utóbbi áll a lélekkór tanának alkalmazásából a concret esetre, és ez teljesítetik a törvényszéki elmekórtan által.

Térjünk át először is egy áttekintésre az emberi lelki élet fejlődéséről. Az emberi élet legelső szellemi nyilvánulásai csakis a viselkedés törvényei szerint végbemenő mozgásokra szorítkoznak. Érzéki benyomások, szervek érzései egyszerű, mindenesetre akaratlan, nem szándékolt mozgásokat hoznak létre. Ezen fokon marad a kised lelki élete tartós ideig, míg a reá ható érzési benyomásokból a hasonneműek egybeolvasztása és a különmeműek elválasztása által érzéki képzeletek fejlődnek, melyek lassankint egymáshoz fűződnek, az eredeti érzéki forrásból elszakadnak, általános képzeletekké, fogalmakká, ítéletekké és következtetésekké alakulnak át és végre a test egységének tudata által összetartva, foglalva, képzeletek összegévé válnak (Én), mely a külvilággal, e szerint minden ujonnan fellépő képzelettel is szemben áll. A gépiesen lejáráó visszahatási folyamat helyébe, mely csak érzéki ingerek által indítottatott meg, most képzeletek lépnek. A gyermek, eredetileg egy fokon az állattal, melynek csak érzések és érzelmek adják a lökést ösztönszerű mozgására, lelki fejlődésének magasb fokára jutott.

A mennyiben nála a feltünő képzeletek mozgási képekkel jönnek kapcsolatba és ilyenekké átváltoznak, már lehet szó akarásról, de ezen akarás még távolról sem szabad, legfeljebb csak kényszeralakú. Hogy szabaddá legyen, szükséges, hogy az „Ént“ képviselő képzeletösszeg intensive és extensive tovább fejlődjék, szükséges egy akadálytalan és gyakorlott eszmetársulás, mely az „én“-nek mindenkori fellépését közvetíti.

Az első föltétel azon mérvben teljesedik, a mennyiben folytonosan új képzeletek felvételnek, ítéletekké és fogalmakká feldolgoztatnak és így az „Ént“ gazdagítják. Az érzések és képzeletek nem változnak már egyszerűen mozgásokká és cselekvésekké, sőt képződik közöttük egy tér, melyet elfoglalnak az egyénileg erősebben vagy gyengébben, többé vagy kevésbé világosan kifejlődött ítéletek, fogalmak, nézetek a concret szándékolt cselekmény hasznosságáról, erkölcsiségéről, melyek a szellemi fejlettség egy bizonyos fokán a mindenkori képzelést befolyásolják és az okok és ellenokok megfontolására indítanak.

Ezen ellenőrző és befolyásoló, akadályozó és ellenmondó képzeletek fellépését az eszmetársulás közvetíti.

Ez adja meg a lehetőséget a változásra, azaz az akarás lehető meimeinek észszerű vizsgálása és bírálására, indokainak szükségessége vagy erkölcsisége szerint, és a legjobbnak tartott kitüntetésére. Lélek-

tani beszámítási képesség tehát szükségképen csak akkor lehetséges, ha a tehetség a választásra, a mennyiben az eszmetársulás által közvetítettik, nincs akadályozva és a hasznosság, jog, erkölcs, illem jól felfogott fogalmai a mindenkorí concret akarás befolyásolására rendelkezésre állanak.

Ezen ethikai, jogi, értelmi képzeletek és fogalmak gazdagsága szerint, melyek összegét jellemnek nevezzük és melynek tartalma ismét az eredeti tehetség, kiképzés és neveléstől függ, és a könnyűség és gyakorlottság szerint, melylyel azok az öntudatban megindítatnak, természetesen végtelen sok fokozata származik az önmagát elhatározó akarásnak.

A lélektanra kell biznunk annak megvizsgálását, hogy ezek miként oszlanak további fokokra, és hogy egyáltalában emelkednek-e valamikor az abszolút szabadakarás fokára, vagy örökké annak csak relatív fokán maradnak-e?

Célunkra nézve a szabadakarásnak csak azon foka érdekel bennünket, melyet az igazságszolgáltatás követel a törvényes szabályok megtartására. Abszolút szabadság a bölcsészek értelmében aligha létezhetne valamikor; azon igények, melyekkel az állam az egyéni akaráshoz fordul, mindig csak relatív szabadakarásra szorítkoznak, követelésére azon képességnak, hogy a képzeletek egymással szemben megbíráltassanak és hogy egy bizonyos a társadalom által mint szabály elismert fokig, az érzéki önző indulatok súlya, abstract, észszerű, az erkölcsi és államtörvényeknek megfelelő képzeletek előnyére kevesbbítessék. Hogy e képességből plus van-e jelen, azzal az állam mitsem törődik, csak a minus érdekli, mert a törvény csak szabad polgároknak szólhat. Az állam helytelent követelne, de sőt megsemmisítene jogot és törvényt, ha azt akarná felelősségre vonni, ki nem tudta a törvényt megérteni és tettei zsinórmértékéül fölhasználni. Ez ép oly lázító igazságtalanság volna, mint ki a bénát akarná megbotozni, mert nem képes önjerején helyéből elmozdulni.

A szabadakarásnak az állam által követelt szabály értelmében szükséges attributumait pedig keresnünk kell:

1) egy kiművelt értelmi és erkölcsi jellemben, mely megszerzi a meggyőződést az emberi társas-éleltsabta törvényes és állami rend hasznosságáról és szükségességéről, mely lehetségessé teszi az ismeretet a törvények fontosságáról ezen célra, azok áthágásának következményeiről ugy a saját személyre, mint a társadalomra nézve, mely

e szerint tehát kellően ellensúlyban tarthatja a folyton az ember önző természetéből származó érzéki vágyakat és hajlamokat;

2) azon lehetőségben, hogy ezen képzeletösszeg azonnal érvényre juttassék, más szavakkal egy zavartalan eszmetársulás lehetőségében, mihez mindenekelőtt megkívántatik a képzeletek akadálytalan lefolyása lélektani törvények szerint, és zavartalan higadtság.

Látható, mily sokfélék és bonyolultak a feltételek a szabad cselekvés létrejöttére, és mily könnyen léphetnek fel belső szervi, vagy pedig külső feltételek által zavarok e legfőbb szellemi processusokban. A jellem és az önelhatározási képesség egyéni magaslata eredménye az eredeti agyszervezetnek, és azon külső akadályozó vagy elősegítő befolyásoknak, melyek arra hatottak. Befolyásuk kipuhatólása az egyéni cselekvő képességre sokféleképp nehéz. A törvényszéki embertannak ezzel egy fontos és terjedelmes működési tere nyílik.

Az önelhatározási képesség lehetőségének feltételei e szerint megváltozva, vagy megszűnve lehetnek:

I. A testi és lelki fejlődésnek még nem történt megérése által egy a megérés elérésére képes egyénél (gyermekkor).

II. A fejlődés megakasztásai és elfajulások által, melyek az agyat az elért kifejlődés előtt érték (hülyék, elmeegyengeség, visszás ösztönökkel, veleszületett erkölcsi elmezavar).

III. Betegségek által, melyek a lelki folyamatokat az elért kifejlődés után zavarták meg (elmebetegségek).

IV. A lélek működő képességének mulékony zavara által az agyműködések transitorius megakasztása következtében (az álom állapotjai, láz-delirium, szeszmérgezés, muló lelki bántalmak).

A.

ANYAGI RÉSZ.

I.

A gyermek- és ifjúkor a törvényszék előtt.

(A gyermekkor és kiskorúság állapota.)

Majd minden ország törvénykönyvei fogadtak el egy bizonyos kort, a melytől számítva lehet csak valakit törvényesen üldözni. A büntető törvénykönyv 55. §-a azt mondja: „a ki egy tett elkövetésénél a 12-ik életévet nem töltötte be, törvényesen nem üldözhető“.

Hasonló szabályokat tartalmaznak majd minden népek büntető törvénykönyvei, csak hogy az illető nemzet korábbi vagy későbbi testi és lelki érettsége szerint, mely ismét éghajlat, faj, culturfejlődéstől függ, a törvényes üldöztetés időpontja majd korábbra, majd későbbre van téve. A gyermekkor ezen éveiről egyáltalában el van fogadva, hogy szabadönnelhatározási képességről még szó sem lehet. 12 éven alul levő gyermekeknek még nincs értelmök, még nincs ethikai felfogásuk a tett és a büntetés fontosságáról. E kettő rájuk nézve egymással csak oki viszonyban áll, a mennyiben ők egyszerűen tudják, hogy ha bizonyos dolgokat elkövetnek, megbüntettetnek. De már a gyermeknél felébred a lelkiismeret, a gyermek már kezdi a jót a rosztól megkülömböztetni; ezen kezdődő *ethikai* beszámító képesség azonban nem foglalja magában az öntudatot a cselekvényért való jogi felelősségről. Az állam azért lemondhat a gyermek megbüntetéséről, de a család és nevelők a nevelés céljai végett megfenyíthetik.

A 12 és 18 évek közötti időszakban elkövetett tettekre is kisebb büntetést mér a büntetőtörvénykönyv. Csak a betöltött 18 évvel kezdődik a teljes beszámító képesség kora.

A német büntetőtörvénykönyv 56-ik §. azt mondja, hogy „egy vádlott, ki a 12. éven túl, de a 18. éven innen levő korban követett el büntettet, felmentendő, ha annak elkövetésénél nem birt annyi belátással, hogy tettét mint büntetésre méltót felismerte volna, de ha birt, akkor kisebb büntetésnek van helye; nem lehet halálra, sem fegyházi fogságra, sem a polgári jogok elvesztésére ítélni, hanem csak rövidebb vagy hosszabb tartamu börtönbüntetésre, mely különösen oly intézetekben vagy helyiségekben töltendő, melyek ifju egyének büntetéseiknek kitöltésére vannak szánva“. A beszámító képesség ezen középfokának elismerésével, mely a gyermeknek még hiányzó és a nagykorunak már teljes beszámító képessége közt áll, a törvényhozás egy igen fontos anthropologiai ténynek ad kifejezést. A jellem és erkölcsi érzések kifejlődése fokankint és nem ugrásokban megy véghez. A jogérzet fölébredt már ugyan és azzal kezdődik bíráló kora az érettségnek, a bűnügyi beszámító képességnek, de ez még tökéletlen és kérdéses. Semmi praesumptio sem engedhető itt sem ellene, sem mellette. Megvan az államnak beavatkozó kötelessége, de az esetet mindig mint concret esetet kell megítélni. Ezen kritikus korban a beszámító képesség kriteriumának tekintendő a megkülönböztető képesség, a mi ezen esetekben egynek veendő a jogi öntudattal, azaz a belátással a tett törvényes büntethetőségéről és annak következményeiről.

Hiányzik ez, akkor a tettes úgy tekintendő mint egy 12 éven alul levő gyermek, ha pedig megvan, a tettest nem azon büntetés éri mint a teljes elméjűt, mert a tett és minden következményeinek teljes tudata, a polgári becsületről való fogalmak még alig léteznek, különösen hiányzik pedig a beszámító képesség második föltétele: erkölcsileg erős akarat. Az érzéki ösztönök hatalmasak, a szabadakaras mechanismusa még nem gyakorlott és erősödött, az erkölcsi ítéletek még lazák, még nem vér- és hussá alakult részei az ének.

Nem lehet azonban eléggé óvni attól, nehogy a megkülönböztetési képesség kérdése könnyedén vétessék. Ilyen, még félig gyermekes, ifju egyéneknek büntetésre méltó cselekményeiknél igen is gyakran előfordul, hogy az csak a tett után, midőn az elkövetett kárt látja, a tett következményeit érzi, utólagosan jut a jogi megkülönböztetési képességhez, vagy hogy az csak hozzátartozói, a lelkeszek és vizsgálóbírák figyelmeztetése által ébresztetik benne.

Általános szabályokat arra nézve, hogy mely esetben létezik megkülönböztetési képesség és melyben nem, itt nem adhatunk,

mert minden eset mint concret tekintendő. Sok függ e tekintetben a cselekvény minőségétől. Lehet, hogy a tettes egy tolvajságnak, egy pajkosságból eredt kártevésnek jogi horderejét belátta, míg másrészt gyujtásnál nem vette úgy számba tettének lehető következményeit, hogy emberélet veszhet oda, hogy a tűz különös körülmények által nagyobb terjedést nyerhet, mint minőt tenni szándéka volt. Nagy fontossággal bír az, hogy a büntetőtörvénykönyv a kiskorúság időpontját a 18. évkorig kiterjesztette, miután még csak ezen évkornál végződik be az ivarfejlődés, és éppen ez szolgál gyakran alkalmat kóros lehangoltságokra és elmebetegségekre, melyek máskor a figyelmet könnyen kikerülik.

Eddig nyugvó szervek működéseinek megkezdésével, mint a milyen az ivarérés, az idegrendszer működései, különösen az agy, nem maradhatnak érintetlenül. A rendes ivarérés is már a kedélyhangulat változásával, az egész lény teljes kivetkezésével, gyakran lágy, sovár hypochondricus világfájdalmas hangulatokkal, regényességre és ábrándosságra való hajlammal jár.

Ha ehhez elmebetegségekre való hajlam, nemi kicsapongások, ugymint önfertőzés, idegbajok, ugymint nőszeny csatlakozik, ha vérszegénység vagy sápkór fejlődik, ha az ivarérésben némi zavarok lépnek fel (csekély vagy nehéz ivarvérzés), az ily esetekben a lehangoltság könnyen emelkedik beteges fokig, félelemérzések, érzéksalódások szegődnek hozzá, honvágygyá fejlődnek, és akkor bűnös cselekményekre szolgálhatnak okul, melyek leginkább — mint legközelebb eső tárgy — gyujtogatásból állanak.

E tényből egész szükségtelenül gyujtogatási ösztönt — monomaniát — faragtak, mert az alapul szolgáló kedélyzavar figyelmen kívül hagyatott, és mert másrészt ismét gyermekes, tartalom nélküli ifju egyéneknek boszúból, kárörömből és pajkosságból eredő egyszerű meggondolatlan tettei, valóságosan kóros, de egész más módon megfajtendő cselekményekkel minden bírálat nélkül egybevettettek. A gyujtogatás kóros eseteit a bukórnál, mint a hová majdnem kivétel nélkül tartoznak, közelebb fogjuk megismerni.

Kézzelfogható, hogy a betöltött 18-ik évvel a beszámító képesség nem egy új műve, hanem hogy az, a mint láttuk, csak a testi és szellemi érettség egy bizonyos fokának gyakorlati eredményeit képezi. Tudjuk továbbá a fejlődés történetéből, hogy az emberi agy csak a bevégzett 21-ik évvel érte el teljes fejlődés-fokát, és hogy a lelki munka — illetőleg beszámító képesség — mennyi- és minőség-

gileg a lelki szerv fejlődési fokától és annak integritásától függ. Mindez azon követelésre jogosít, hogy a bíró annál nagyobb figyelmet fordítson ifju bűnösök lelki állapotára, minél közelebb állanak még a betöltött 18-ik évhez. Hisz a törvény a polgári érettség és önállóság korát még csak a betöltött 21-ik évhez köti. Észerint nagy különbség van polgári és a bűnügyi érettség kora között, e különbség 3 év.

Voltak írók, kik ezen különböző mértéket rosztalták és követelték, hogy egyforma kor állapittassék meg a kezdődő bűnügyi felelősség és a polgári szabadrendelkezés idejére nézve.

Nézetem szerint a törvényhozás helyes állásponton áll, midőn a bűnügyi érettséget korábbi időre teszi, mint a polgárit, mert az erkölcsi és büntető törvények ismeretére alapított megkülönböztetési képesség és a jellem aczélozása által szerzett ellenálló képesség érzéki, önző ösztönök hatalmával szemben hamarabb föltételezhető, mint az élettapasztalat és körültekintés azon érettsége, melyet a polgári önállóság igényel.

Hogy megengedhető-e egy elmebeteg, ki mint ilyen gondnokság alatt áll, bűnügyi vizsgálat alá venni és megbüntetni, az más dolog. A jogosultságot ehhez nem lehet egy physiologiai állapot analogiájából meríteni, mint ahogy az a kiskorúaknál fennáll, és okot szolgáltat a beszámító és rendelkező képesség különböző időhatárainak felállítására.

Egy elkövetett büntettnél a 21-ik évig terjedő időt minden körülmények közt enyhítő körülményül lehetne venni, mert a lelki munka képességét nem tudjuk oly élesen megbírálni, hogy a teljes érettséget e korban biztossággal meghatározhatnók. Bizony bárhányan emlékezhetnek ezen koruknak könnyelmű, pajkos, sőt kisebb büntetést érdemlő tettekre is, melyeket érettebb korban mint helytelen és igazságtalant elítéltek s többé el nem követnének. De a 18-ik évkor csak szabály az egyének nagyobb számára nézve. Abból sok a kivétel. Ahogy némelyiknél a test kifejlődése p. o. az ivarvérzés sokkal későbbben áll be, mint a többségnél, ugy történik az a szellemi fejlődéssel is. Egyik később éri el mint a másik, a nélkül, hogy épen kóros állapotok okoznák ezen elkéssett fejlődést, és akadunk néha 20 és annál még több éves emberekre, kiknek alig van annyi erkölcsi érettségük és önállóságuk, mint egy 15 évesnek, különösen akkor, midőn az elkéssett fejlődéshez, hiányos szellemi és ethikai képezés befolyása is járul, vagy ha a nevelés teljesen hiányzott. Ezen körü-

mények megérdemlik a figyelembevételt, mert csak azon ember előtt lehet a büntetés értékes és igazolt, ki annak ethikai fontosságát méltányolni képes; a nélkül kegyetlenséggé lesz, vagy legalább is rideg formalismussá.

II.

A lélek fejlődésének akadályai és elfajulásai.

Lélektanilag rendkívül fontos bűnügyi kategóriát képeznek azon egyének, kiknél veleszületett, vagy kora ifjúságokban bekövetkezett agybetegség által a szellemi fejlődés azon a fokon, melyre akkor jutott, megállott, vagy csak igen kevésbé haladott, vagy kóros irányt vett. Ezekből végtelen sora támad oly egyéneknek, kik egyenkint egymással összehasonlítva egy plus vagy minust mutatnak, mindössze azonban szembe állítva egy normalis vagy közép ember szellemi fokával, sohasem érik el ezek bűnügyi érettségét, és kik orvosbirói szempontból kivétel nélkül külön és egyéniesítő elbánást követelnek. Ezen kategória képviselőinek mondhatjuk a *gyengeelméjűeket és butákat*, törvényszék-lélektanilag egy vonalon állanak velük a siketnémák.

A főnforgó okok gyakran az agynak fejlődési bántalmai a magzatkorban a koponyavarratok igen is korai összenövése, és az által akadályozott agyfejlődés, mely aztán a koponyaátmérők általános rövidülésében is kifejezést nyer: legtöbb esetben azonban az agynak lobos vagy torlódási bántalmai a gyermekkorban, az agy- és hártýáinak lobja, vagy még az agy táplálkozásának előttünk még ismeretlen finomabb zavarai, mint a hogy azok a szülők kedvezőtlen átöröklő viszonyainak befolyása, névszerint azoknak iszákossága alatt érvényre jutnak. De még az is valószínű, hogy máskülömben lelkileg egészséges és józan szülők, ha a nemzés mozzanata esetleg részséggel egybeesik, gyengeelméjű és buta, de sőt eskórral szövődött buta utódoknak adhatnak életet. Rendkívül változó a vele született vagy a befejezett fejlődés előtt fellépő gyengeelméjűség ezen eseteinek scálája. A legalsó fokon állanak azon absolut és kiképzésre teljesen képtelen idioták, kiknek felismerése, orvosbirói megítélése, nehézségekbe nem ütközik; de ezen szellemi insufficientiák scálája ezen nulláktól az ép elméjűek magasságáig terjed, és ott, hol ez állapot a közép egyén niveaujához már közeledik, de azt el nem éri, oly törvényszéki nehézségek merülnek fel, mint ennél külömbek más kétes elmeállapotoknál sem igen tapasztalhatók.

Egy főszabály ily esetek megítélésénél az, hogy synthetice és nem anaityce működünk, hogy az egész személyiséget minden irányban felfogjuk, s ne csak egy, talán leginkább feltűnő oldalról ítéljük meg. Előfordul ép az ily gyengeelméjűeknél, hogy rendkívüli tehetségük van bizonyos művészeti ágakra, p. o. a zenére, "feltűnő jó emlékezettel bírnak bizonyos kathegoriákra, p. o. számokra, míg összes szellemi életük minden más irányban meddő és elégtelennek mutatkozik.

Ily egyének ítélő tehetségeik lélektani megbírálásánál szintén legnagyobb fontosságu, hogy azt nem abstract, hanem concret vegyük. Ily gyengeelméjűek igen jól tudják, p. o. hogy ölni, lopni nem szabad, de nem tudják ezt egy erkölcsi és szellemi ismeret processuű útján, melyen ők átestek, egy önerővel szerzett jellem nyomán, mely az erkölcsi és jogi motivumok súlyát érvényesíti, de tudják azt egész abstracte, reproducálják más egyének erkölcsi és jogi fogalmai és ítéleteit, elvont kathekismus- és erkölcsi fogalmak melyeket fáradtságosan emlékükbé véstek. Egy ily elvont bűnösségi tudat magában foglal egy általános tudást, hogy mi a jó és mi a rossz, de nem a képességet, hogy azt a saját concret esetére alkalmazza, hogy egyedül a jó miatt szabadon a jóra magát elhatározza.

Némelyeknél a jó és rossz ethikai fogalmai helyett csak a haszon vagy kár alacsony önző fogalmai léteznek. Ha ily egyénekhez azon abstract kérdést tesszük, hogy ez vagy ama cselekmény vétek, illetőleg bűn-e, néha egészen kielégítő választ kapunk oly embertől, ki teljesen képtelen ezen elvont fogalmakat a saját esetére, saját öntudatának állapotára alkalmazni. Ilyenkor már nem elégségesek a kölcsönként fogalmak.

Gyengeelméjűek felelőssége ezen irányban igen gyakran tulbecsültetik. A mennyire nem szabad, hogy ily emberek szellemi életében egy összhangban végbemenő, talán egy épelméjűét meghaladó, egyes cselekmény ítéletünket az összműködő képességről befolyásolja, oly kevésbé szabad, hogy a véleményt adó az erkölcsi én, és a bűnösségi tudat fokának megítélésénél egy egyedül álló elvont, de helyes erkölcsi ítélet által magát tévutra vezetni engedje. Szabad, észszerű cselekvéshez magasb tehetségek, önállólag alkotott és mélyen az öntudatba bele élt jogi, ethikai fogalmak és ítéletek kívántatnak, — e helyett találunk gyenge elméjűeknél sokszor csak egy tökéletlen iskolázás töredékes maradványait, félig érett kathekismus-fogalmak emlékmorzsáit. Sokat fáradoztak abban, hogy a szellemi gyengeség

és fejletlenségnek egyénileg rendkívül változó eseteit kategóriákba és fokozatokra osztják, és e törekvésnél kisebb-nagyobb szerencsével a szóbeszéd mibenlétét kriteriumnak használták. Kraus (a hülye a törvényszék előtt) következőkép osztja fel:

1. *Értelmellenség*: A szóbeszéd hiányzik, vagy határozatlan szótágak vagy hangok dadogására szorítkozott.

2. *Butaság*: A szóbeszéd szegényesen fejlődött, a beszéd-tartalom korlátolt, és anyagi legegyszerűbb életszükségletek körére szorítkozott.

3. *Tompaelméjűség*: A beszéd itt már nem töredékes, egyszerű mondatfűzésre már felemelkedik, de mennyi- és minőségileg kezdetleges fokon és érzéki képzeletek körében mozog.

4. *Gyengeelméjűség*: A szóbeszéd gazdagabb és közeledik a teljes értelmű egyénéhez, de szegénynyé és töredékessé lesz, mihelyt érzékfölötti fogalmak jönnek szóba.

Törvényszéki czélokra két főkatégoria felállítása teljesen elégséges, u. m.: a *buták* és *gyengeelméjűek*, melyeknél a különbség lényegesen abban keresendő, hogy az elsőnél érzékfölötti képzeletek, fogalmak és ítéletek alkotása hiányzik, az utóbbinál lehet ugyan, de nem éri el azon tartalomdusságot és világosságot mint a teljes értelműeknél.

A buta egyén. A butaság legmélyebb fokán a szellemi működések majdnem teljesen hiányoznak. Érzéki benyomások felvétele azon tárgyakra szorítkozik, melyek által a táplálkozási szükséglet kielégítették és csak az éhség kielégítésének érzéki szüksége indítja alant álló életszerzetűket oly ösztönszerű mozgásra, melynél az öntudatos czél hiányzik. Az ivaröszton még hiányos vagy kezdetleges. Egy további fokon az ivaröszton már kifejlődött, de kielégítésének módja az állatokéra emlékeztet, és nem ritkán időközönként annak ívásszerű fellépése észlelhető. A táplálkozási ösztön kielégítése még mindig központja az összes lelki folyamatoknak; egy öntudatos és kitűzött czéllal összekötött törekvés helyett csupán csak mozgási ösztön áll fenn, mely csak külső ingerlés, vagy erős érzéki szükséglet által jut nyilvánulásra, és melyet legfeljebb dressura vagy rendszerinti gyakorlat tesznek képessé mechanikai működésre. A buta rest nyugalomban marad, mert a mozgásra való indító okok hijával van. Egész tartása is a renyheség, erélytelenség jellemző kifejezésével bír, mi lényegesen az által jön létre, hogy a nyújtó izmok beidegzése gyengébb mint éptelműeknél. Járás és tartás az által esetlen — bamba — ügyetlenné lesz; nem ritkán található a végtagok zsugora,

eltorzulása, egyes izomcsoportok sorvadása, e mellett kancsalság, hebegés és más érzéki hibák, mint a magzat vagy első életkorban fellépett agy és gerinczagybántalmak következményei, néha hasonló okból, vagy a központi idegszervezetben még létező kórfolyamatokból leszármaztatható részleges görcsök chorea-alaku és eskóros állapotok. A koponya alakja egészen rendes lehet, gyakran azonban a homlok lapos, vagy pedig láthatók a macro- és microkephalus, vagy pedig a hülye-koponyának alakjai.

A mennyire különféleké lehetnek is a butaság fokai, a választóvonal a gyengeelméjségtől mégis csak abban van, hogy a hézagos, gyéren feltűnő képzeletnek sohasem tudnak menekülni az érzéki elemtől, hogy a tehetség általános képzeleteket és fogalmakat, az érzéki összességtől abstractiót alkotni, teljesen hiányzik. A netalán alkotott képzelet reprodukciója tökéletlen és csak külső ösztönzés vagy egy felmerülő érzéki szükséglet nyomán áll be. Az egész képzelet sora e mellett oly tisztán mechanice foly le, mint a hogy eredetileg alkottatott. A teljesen buta kedélyes érzésekre nem képes, rokonszenv, vagy társadalmi érzelmeket nem ismer, még a társadalmi élet szükségérzetével sem bír, csak jótéteményeit élvezzi, minden ethikai felfogás nélkül annak fontosságáról. Csak egy irányban képes visszahatásra, ha t. i. silány Énje rövidséget szenved. Ekkor a harag legerősebb indulataival reagál, melyek valóban túlcsapongók, és a célját messze túlhaladó nyers módon jutnak nyilvánulásra. Azok teljességgel a düh-rohamok jellegével bírnak, melyekben az öntudat teljesen elenyészik, és melyekre az egyén utólagosan nem is emlékszik. Néha ily rohamok minden külső ok nélkül, időszaki nyilvánulásokban jutnak megfigyelésre.

A buták bűnügyi cselekvényeik az esetek nagyobb számában ily kóros indulatok által eszközöltetnek, emberölést, testi sértéseket követnek el ilyenkor, butorokat rombolnak a legbrutálisabb módon.

Gyakori okok a túlerős érzéki vágyak, melyek ép úgy a természetes ösztönök, különösen az ivarösztön quantitativ fokozása, mint minden erkölcsi széptani, ellentétes képzelet hiánya által ellenállhatlanokká lesznek.

Tervszerű megfontolást és meggondolást tanúsító gonosz tettek a buta egyén nem képes. A bűnügyi casuistika erkölcsiség ellen való büntettekből áll, nevezetesen gyermekekkel való fajtalanság és erőszak; a nyilvános illem, rosszul megőrzött buták által gyakran megsértetik. Gyujtogatások nem annyira a boszuvágy és

rosz indulat, mint inkább a tüsszel való meggondolatlan gyermekes játék, a tűz látása fölötti gyermekes kedvtelés eredményei, öntudat nélkül a tett fontosságáról és veszélyességéről; azok nem ritkán utánzási ösztönből is erednek, felébresztve gyulások látása által.

A gyengeelméjű: A gyengeelméjűt közbeeső foknak mondottuk: a buta és teljes elméjű között, és azt találtuk, hogy ismertető jelei abból állanak elsővel szemben, hogy képes abstract, az érzéki elemtől elvált képzeletek és fogalmak alkotására, melyek azonban nem bírnak oly terjedelemmel, világossággal és értelemgazdagsággal, mint a teljes értelműeké. Míg a butával szemben alapos minőségi különbség tűnik fel a lelki élet tartalma és formájában, e különbség csak mennyileges a teljes értelmű egyén látkörével szemben, és így látható, mily sokoldalunaknak kell lenni itt az átmeneteknek, mily nehéz azon határvonal kiszabása, melynél a kóros elme gyengeség az épelméjűnek csupán csak ostobaság, hiányos nevelésből származott tudatlanságává és észbeli korlátoltságává válik.

Azért az elme gyengeség gyanúja alatt állók szellemi munkaképességükre vonatkozó vizsgálatok sokszor a legnehezebb orvosbirói föladatak, és egy elméleti fejtegetésnek le kell mondania arról, hogy mindazon, egyénileg oly különböző, fokozatokat lefesse, és szorítkoznia kell inkább az alsóbb fokokat számbavevő leírásra. — Az érzékek működése már mutat fogyatkozásokat az épelméjűvel szemben. A benyomások átvétele lassabb a gyengeelméjűnél, és sok érzéki észrevétel elkerüli figyelmét. Szükségkép következik ebből kisebb gazdagság a képzeletekben, és az átvettek is nem értékesítetnek oly tökéletesen, mint az épértelműnél, miután az eszmetársítás és reproductio lassan és hézagosan mennek véghez.

Érzékentúli fogalmak és vélemények alkotása ez által korlátoztatik, és az ítélet érzékenfelüli dolgokban egyoldalú, homályos és idegen tekintély által erősen befolyásolt. A gyengeelméjű hiszékeny, könnyen rászedetik, nincs saját véleménye, hanem másokéra támaszkodik. — A dolgok benső lényege és finomabb viszonyai elkerülik figyelmét, hasonlóképp képtelen, ha a dolog élet egyszer valóban fel is fogta, azt a helyes névvel nevezni.

Szavakban mindig szegény, mihelyt érzékentúli dolgok jönnek szóba, míg neki megfelelő érzéki körben képes magát kellően kifejezni. A teljes elméjűben lakozó törekvés a dolgok oka- és lényegének és a velük történő változások kitudására, nála szintén teljesen hiányzik, a dolgokat úgy veszi ahogy vannak. Magasb szellemi

érdektől, kitűzött czélu törekvéstől távol áll; egész léte az élet köznséges anyagi szükségletek kielégítésére szorítkozik; nincs ideje, még kevésbbé kedve valamely elvont dologgal foglalkozni, mely őt untatja és aránytalanul nagy fáradságába kerül. Ugyanez a szellemi téren lévő elégtelenség mutatkozik az ethikai téren is. A gyenge elméjü szükségkép önző, és igen túlbecsüli saját személyét és munkáját, mi által másokat gunyra ingerel, és élezeik czéltáblájává lesz, a minthogy ez a társaságban legtöbbsnyire meg is történik.

Az embertársak jólléte és bánata őt nem érdekli, csak a saját személyiség megkárosítása okoz viharos indulatokat, melyek a szabály határait aztán könnyen túlhaladják. Örömteli indulatai olyankor átváltoznak vad dévajkodássá, nyomott indulatai dühösséggé és zavartsággá; ez nevezetesen könnyen megtörténik a félelem indulatánál, mely esztelen rémületté fajul. A gyengeelméjü a társadalomnak haszonvehető tagja lehet, a mennyiben egy betanult, megszokott foglalkozást jól, sőt ha az csak tisztán mechanikai, jobban végez mint egy épértelmű, mert egész figyelmét arra fordítja és azt semmi el nem vonja, de e munkát gépszerűleg végzi, anélkül hogy képes lenne azon változtatni, valami újat kombinálni vagy találni.

Nincsenek saját és új eszméi, hanem a fáradsággal szerzett ismereteinek és tapasztalatainak szegényes készletéből élődik. E miatt szükségkép hiányzik nála az önerejéből való cselekvés, az épértelműnek tervszerű és célra irányzott törekvése; csekély akadály elégséges hogy őt sodrából kihozza; mert nem képes azt megbírni, és gyámoltalanságának nem kell több csak egyszerű nem javallása az akart dolognak, hogy akarattörekvéseinek eredménye meghiusittassék és az más irányba tereltessek: E könnyű elterelhetés miatt ily gyengeelméjűek fenyegetés, megfélemlítés, mások tekintélye által a legsúlyosabb büntetésekre birhatók és megromlott gonosztevők kezeiben készséges eszközökké lesznek.

Magasb aesthetikai, erkölcsi ítéletekkel és fogalmakkal alig birnak, sokszor ép oly kevésbé mint elvont gondolkozási képességgel és valóságos tervszerű törekvéssel. Ezek helyére csupán emlékezet által szerzett és más egyéneknek, gépszerűleg reprodukált, erkölcsi ítéletei lépnek; majd minden vallásos, aesthetikai, jogi véleményeik, e szerint csak az emlékezet eredményei és iskolai reminiscentiák.

Mind e mellett a jog- és kötelességérzet meglehetősen jól fejlődött lehet, de soha sincs oly mélyen ethikai és elvont fogalmakra

alapítva, mint az ép elméjünél, és az inkább a lelkiismeret félig öntudatos indulata és sugallata.

Kiváló esetekben már az arczkifejezés elárulja ki ija-fija a gyengeelméjü. Gondolatszegénység és bágyadt szellem nélküli tekintet, sokszor félreismerhetlen.

A buta egyén beszámító képessége megszűnt, már egyszerűen azon okból, mert az érzéken tuli fogalmakra, aesthetikai erkölcsi jogi tartalma elvont ítéletekre nem képes. Félreismerés vagy téves megítélés alig lehetséges, de sajnos hogy már elégszer előfordult orvosok részéről, kik egyoldalú ügyességük és szellemi képességük által magukat elámitani és az összműködési tehetségre nézve téves következtetésekre csábítani engedék. Nehezebb a fogyatkozások megítélése némely gyengeelméjüeknél. Vannak kik a közönséges élet körében helyen találják magokat, sőt képesek szerény polgári viszonyok között saját lábukon megállani. De ha rendkívüli életviszonyokba jutnak, vagy gyengeelméjü öntulbecslésben megkísértik körükből kiemelkedni, szájalomra méltó hajótörést szenvednek, és kellően igazolják cselekvési képességük elégtelenségét.

Nem minden gyengeelméjü mondható beszámíthatatlannak. Azon mérvben, melyben jogi öntudatuk kifejlett, és habár csak tartalom nélküli szegényes jellemmel bírnak is, jogi felelősségre képesek, de e mellett azonban nem szabad feledni, hogy a jellem gyenge, erkölcsi és jogi érzetek kevésbé fejlettek, a tett jogi fontosságának és lehető következményeinek belátása korlátolt, sokszor még az érzéki ösztönök, nevezetesen az ivarösztön, mely időszakonként ívásszerűleg nyilatkozhatik, csapongók s a gyenge erkölcsi ellenmotivumhoz semmi esetrè sincsenek helyes arányban.

E mellett az eszmecsoportosulások, egyáltalában az egész képletmenet rest és ellenmotivumok lassan és elkésve lépnek működésbe, úgy hogy az ént az ösztön megrohanja és tette kényszeríti, mielőtt amazoknak idejük volna maguknak érvényt szerezni.

Ha általánosságban a gyengeelméjünél kisebb jogi felelősséget fogadhatunk el, akkor ez végkép egy minimumra, hanem a semmire sülyedhetne, mihelyt az elme gyengeség alapján indulat fejlődik és ez büntetetre ad okot. A gyenge erkölcsi correctivumok ily esetekben sehogy, vagy későn lépnek működésbe.

A siket-néma. A butával jogilag egyenlő fokra helyezendő a siket-néma, ha oktatásban nem részesült, a gyengeelméjüvel pedig akkor, ha az oktatásnak eredménye volt, mert soha sem elégséges a

legjobb oktatás, hogy azon hiányt pótolja, melyet a szellemi élet a szóbeszéd közvetítő és éltető eleme, és a saját öntudattartalomnak máséval való kicserélése által nyújt.

A szóbeszéd helyettesítése jelbeszéd által, képessé tesz ugyan, hogy egyes siket-némák hasznavehető mesteremberekké képeztesse-
nek, az írás használatára taníttassanak, de soha sem fogja az őket az épértelműek magasságára emelni.

A beszámító képesség föltételezése egy vádolt siket-némánál ezért helytelen, és az orvosbirói exploratio mentalis elengedhetlen. Mint a 18 éven alól levő vádlottnál az előforduló esetet egészen concret kell tárgyalni, és mint annál is lényegesen a megkülönböztető képesség állása az, melyet a törvénykönyv mérvadónak tart. A büntető törvénykönyv 58. §-ke azt határozza, hogy egy siket-néma, ki egy általa elkövetett cselekmény bűnösségének felismerésére a kellő belátással nem birt, felmentendő. Az orvosbirói szakértőnek a a körülményekhez képest nem csekély akadályokat okoz azon nehézség, hogy a vádlottat megértse és elégséges anyagot nyerjen szellemi képességei mibenlétének kitudására. Ritkán fogja nélkülözhetni siket-némákat tanító egyén közbejárását, még ott is, hol az írás használata lehetséges.

FÜGGELEK.

Az erkölcsi elmezavar.

A szellemileg alsóbb álláspontot elfoglaló egyénekről való elmélkedést követi egy ezekhez belsőleg közelálló és csak bizonyos külső vonások által elütő csoportja az eseteknek, melyeknél hasonlóképp mennyi- és minőségileg mélyebben áll a szellemi élet mint az épértelműeknél, de melynél a zavar túlnyomólag indulatos és erkölcsi téren mozog, és az aesthetikai erkölcsi jogi fogalmak és ítéleteknek oly teljes hiányát vagy sülyedését mutatja, hogy a zavar kizárólagosan csak az ethikai téren látszik lefolyni, és az mindenkinek, ki ily típusokat behatóan nem tanulmányozott, pusztán csak erkölcstelen-ség, bűnös és természetesen beszámítható magaviselet gyanánt kell feltűnnie. A tudományos tapasztalat mindazonáltal másképp hangzik és próbákat hoz fel arra nézve, hogy az ily egyéneknek nem klinikailag, de ethikailag létező erkölcstelen magukvíselete valóságos agybántalmon alapszik, és kifejezett fokozataikban az értelmi butaság, csekélyebb fokaiban a gyengeelméjűséggel, mint erkölcsi butaság

és elmegyengeség egy vonalba helyezendő. Ily szerencsétlenek biztosabb felismerése és megítélése még csak az újabb időben tett haladásokat és innen származik, hogy azok kevésbé találhatók elme-gyógyintézetekben, hová voltaképen tartoznak, mint inkább fegy- és fogházakban.

Az ok abban rejlik, hogy ősidők óta megszokták az elmebetegség lényegét értelmi zavarokban keresni, hogy az elmebetegét nem tudták máskép, mint dühöngő, tévengő, értelmetlenül fecsegő, rögeszmékkel bibelődő ember képében képzelni; képek, melyek persze hogy sokféleképp kifejezik az elmezavar külső jellegét, de semmiképp sem meritik ki annak fogalmát.

Azon állapotok lélektani jellemzése, melyeket erkölcsi butaság és elmegyengeségnek kell neveznünk, akként adható, hogy egy kisebb-nagyobb mérvben kifejezett, de mindig jelenlévő elmegyengeségi állapot mellett, hiányzik náluk kiválókép a normális ember képessége erkölcsi érzések, aesthetikai és jogi fogalmak alkotására, megszerzésére és értékesítésére, mi által szükségkép az érzéki önző ösztönök jutnak túlsúlyra, melyek minden ember hajlamában megvannak és csak azon correctivumok súlya által korlátoztatnak és működésükben akadályoztatnak.

De mert ilyen embereknél a logikai folyamatok épek, téveszmék és érzécszaladások hiányoznak, az erkölcstelen okokból kiinduló cselekvés, látszólag legalább, egy szabad cselekvés attribútumaival történik, azon emberek orvosbirói felismerése és érvényesítése tetemes nehézségekkel jár, és annyira határosak a bűnnek tisztán ethikai körével, hogy összetévesztésük valóságos bűnösökkel igen közel esik, és hogy azon lélektanilag egyforma képei a kóros alapon lévő erkölcsi elvetemültségnek úgy tekintetnek, mint erkölcstelen hajlamok- és szokásokhoz való ragaszkodása önakarta és akarta állapotai. Áttérve most ezen nevezetes és orvosbirói szempontból rendkívül fontos állapotok elemzésére, azt találjuk, hogy az érzés körében mint alapfővonás és annak mintegy signaturát adva, kisebb-nagyobb mérvben tökéletes erkölcsi érzéktelenség uralkodik, hogy hiányoznak az erkölcsi ítéletek és ethikai fogalmak, míg a tisztán logikai folyamatokból származó ítéletek a hasznosság- és ártalmatlanságról egész zavartalanul mehetnek véghez. Ebből szükségkép fagyos és rideg önzés származik, mely minden erkölcsileg jó, nemes és széppel szemben visszataszító és csak önző érdekek kielégítésére szorítkozik, és minden értelmi tehetséget csak ezen irányban érvényesít. Gyermek-

szeretet teljes hiánya, idegenkedés testvérek és barátsággal közeledő játszótársaktól, minden öspolgári érzések hiánya, ridegség, érdektelenség a társadalmi élet minden kérdései iránt, a mennyiben azok nem érintik a saját nemtelen önző érdeket, mindezek szükségképeni gyakorlati következményei ezen erkölcsi hiánynak.

Természetesen hiányzik még minden fogékonyság mások általi erkölcsi megbecsülés iránt, minden lélekismereti mozgalom és megbánás. Minden erényes correctivumok és erkölcsi ítéletek ezen nem létezése által már meg vannak a föltételek arra nézve, hogy az önzésből fokozott önérzet fejlődik, mely a maga részéről ismét új rugót képez az önző érdekek kielégítésére, és mely szükségkép mások jogkörének negatiojára kell, hogy vezessen. Összeütközések fejlődnek a nyilvános jog és törvénnyel. Az egyszerű ridegség és negatio helyébe lépnek a gyűlölet, megvetés, irigység és bosszuvágy indulatai. Az illető czivakodó, makacskodó, támadó lesz, és erkölcsi bárgyúsága mellett az eszközök megválasztásában nem jó zavarba.

Általánosságban ily emberek kevés aktivitással és erélyvel bírnak, kivéve akkor, midőn erkölcstelen, bűnös vágyaik kielégítése forog fenn. A mint az erkölcsi hiányokból szükségkép származik, előttük semmi sem gyűlöletesebb, mint munka- és kenyérkereset. Koldulás, csavargás teszik voltaképeni keresetforrásukat; kora ifjúságukban nyakasság- és gonoszságuk miatt szüleik rémülete, az iskolában esztelen csinjaik, aljasságuk, restségük, taníthatlanságuk miatt rettegett gyermekek, kiket végre is elkergetnek. Ha munkakör, alkalmazás adatik nekik, ott csakhamar hazug, tolvaj, kicsapongó, semmirekelő és tékozlónak mutatkoznak, kik minden erkölcsi befolyás és rendőri rendszabályozásra nézve hozzáférhetlenek és egy büntett vagy áthágás által végre a dolog- vagy fegyházban maguknak helyet szereznek. Javítási és fegyelmezési kísérletek még ott is eredményteleneknek mutatkoznak, és az elbocsátás napjától fogva ismét elkezdi régi életmódjukat.

Értelmi tekintetben hiány mindig mutatkozik, sőt sokan határozottan gyengeelméjűek, mindegyike azonban értelemben gyenge, terméketlen, valódi élet-hivatásra, rendszeres működésre képtelen, kiképzésre elégtelen tehetséggel, egyoldalú, fonák eszmemenettel, korlátolt ítélettel bírnak. De a mi leginkább szembeszökő, és az erkölcsi hiányból egyedül nem következethető, az azon képtelenség, hogy belássák, miszerint cselekvésük nem csak erkölcstelen, de határozottan ferde és saját érdekeire nézve káros, azon figyelmen kívül

hagyása az eszélyesség közönséges szabályainak bűnös vállalkozásaiknál, daczára ravaszságuk különféle bizonyítékainak, végre azon hiányzása minden önellenőrzésnek és önálló vezetésnek.

Némelyiknél találatnak még alaki zavarok a képzelésben — leletérő eszmemenet, egész különös eszmétársulások és bizonyos, persze indulat által vitt, képzeletek sajátos állandósága. Figyelemre méltó még egy zavar, mely a képzeletek újra teremtésének hűségében mutatkozik, a mennyiben az újra alkotott képzeletek az eredeti fel fogással nem azonos, legfeljebb ahhoz hasonló, míg az egyén azt azonosnak tartja, és az által szükségkép erkölcsileg arcátlan hazugnak tűnik fel, miután alig átélt dolgot egészen eltérő torzított hamis fel fogással ad vissza.

Lényeges azonban a képzelés zavara a képzeletek összműködő föllépésében magasabb folyamatokká, aesthetikai elemek alkotásában és ezeknek összekapcsolásában aesthetikai alakokká, erkölcsi ítéletekké és fogalmakká, a melyek helyét legfellebb egy elvont alaki értelmi tudás foglalja el jog és törvényről, minden ethikai értelem nélkül.

Ily embereknek van ugyan tudatuk a büntethetőségről, de rájuk nézve ethikailag a törvény csak egy rendőri szabály fontosságával bír, és a legsúlyosabb büntett nekik, sajátlagos, mélyen álló erkölcsi álláspontjukból csak olyannak tűnik, mint egy erkölcsileg épértelműnek egy rendőri rendelet egyszerű áthágása.

Hogy a betegek ezen osztályát a gonosztevőktől, kikkel külsőleg teljesen találhatnak, elkülönítsük és világosan bebizonyítsuk, hogy azok valóban elmebeteg egyének, és nem csak erkölcsileg elfajultak, kénytelenek vagyunk más ismertető jelek után látni, mint a milyeneket a tiszta lélektanilag megfigyelő mód nyújtani képes.

A határozó mozzanat a gonosztevőnek tisztán ethikai anomáliájával szemben egy agybántalom kimutatásában, és a látszólag tisztán erkölcsi anomáliának innen való leszármaztatásában fekszik. E mellett bizonyít pedig:

1. Azon körülmény, hogy a tényleg meglévő erkölcsi elmezavarnak minden esetében egy beteges agyszervezet vagy veleszületve létezik, vagy az élet folyama alatt lépett fel egy súlyos agybántalom, a melytől kezdetét vette a jellemnek rossz irányba hajló elváltozása.

Hol a zavar veleszületett, ott az nyilván a nemző csir által átruházott ártalmas befolyásokból áll, melyek közt a nemzők eskórja, elmezavara és iszákossága a főszerepet játszik. Ezen esetek öröklők

és az elfajulás itt a lelki fejlődés legkorábbi szakáiban már kezdődő erkölcsi elégtelenség vagy semmiségben, erkölcsi ítéletek és erényes érzések szervezésére teljes képtelenségben nyilvánul, mely az agy mélyen álló szervezésének kinyomata.

A nem veleszületett, hanem szerzett eseteknél az erkölcsi elfajulás kivétel nélkül súlyos agybetegségekhez csatlakozik. Így látták az erkölcsi elmezavar bekövetkezését koponyasértések, gutaütési rohamok s agykérlob után eskór kíséretében, a tulságos szeszélvezet és az agynak öregkori visszafejlődése által feltételezett súlyos agyzavarok következtében. Nevezetesen az aggkori butaság gyakran mint kifejezett „moral insanity,” mint a jellem teljes elváltozása in pejus tűnik fel. Bizonyos ösztönök, különösen az ivarösztön, ismét undorító cynismussal felébrednek, és satyri aljassággal elégitetnek ki.

2. Az ezen elfajulásba esettek nagyobb része még más működési zavarokat mutat az idegrendszer körében, és egyuttal testi gyengeségeket is, melyek részint mint veleszületett megakasztott fejlődések, részint mint egyszer-másszor a kórfolyamat alatt mutatkozó tünetek, lehetségessé teszik egy a központi idegrendszerben megvolt vagy még létező kórosodás általános kimutatását.

Ide tartoznak a koponyának bizonyos torzalakjai, melyeket magzatkori agy és koponya kórosodásokra lehet vissza vinni; agykérlob és göresökből származtatható eltorzulásai a végtagoknak, (dongaláb) nyulszáj, farkastorok, kancsalság, az ivarszervek fejlődési akadályai stb.

Az agy rendellenes állapota, agybetegségekre való nagy hajlamban nyilvánul, melyek az utódokra öröklő átszármazás által ezeknél mint gyakran ideg és elmebántalmak, továbbá mint nagy hajlandóság agybeli vértorlódásokra, mint szesz italok iránti türelmetlenség, mint a hangulat nagyfoku ingadozása, mint feltűnő hajlam indokolatlan hangulatváltoztatásra, mint kórosan rögzített hangulatok, mint tulságos ingerlékenység és kórosan lefolyó indulatok jönnek tudomásunkra. Ily egyéneknél nem ritkán eskór alaku állapotok is találatnak.

3. A szellemi munkásság körének tetemes megszorítása van jelen, mely egész elme gyengeségig terjed, mely azonban erősebben feltűnő erkölcsi hiányosság, és ily egyének ösztönszerű ravaszága és gonoszsága mellett könnyen kerül ki a figyelmet.

4. Találatnak rendellenességei a természetes ösztönöknek, kü-

lönösen az ivarösztönnek, a mennyiben ez sokszor kórosan idő előtt kifejlődött, és a rendes élettől eltérő szokatlan ferde irányokat vesz. Több mint valószínű, hogy bizonyos ösztönszerű végbélfertőzők, kik az ivarösztönnek természetes uton való kielégítésétől mintegy ösztönszerűleg irtóznak, és a saját nem iránti undorító hajlamban hasonló értéket találnak, ilyen erkölcsi elmezavarban szenvedő, elfajult öröklő talajon álló egyének. (Zastrow pere).

Föltűnő továbbá, hogy ily emberek néha nem elégednek meg nemi vágyuk kielégítésével, hanem vágyaik kielégítése után áldozataikat meggyilkolják, mert a mint látszik, azoknak szétmarcangolása és a beleikben való dűlás által kórosan elfajult kéjérzésük fokozott kielégítését érzik.

5. Szervi alapja ezen látszólag tisztán ethikai elaljasodásnak mutatkozik végre a lefolyásban, a mennyiben ez külső körülményektől teljesen független, sokszor fokozatos, és mert bizonyos erkölcstelen vágyak és hajlamok (iszákosság, tolvajság, vándorlás, kóborlás) nem ritkán határozott időszakossággal lépnek fel.

Midőn a kórisme ezen embertani és általános kórtani jelekre van alapítva, figyelembe vehetők továbbra az általános lélektani ismertető jelek, mint az ellenállhatlanság, képtelenség, a saját előny ellen irányzott vágyak, az önkényesség és rögtönösség, melylyel azok ébrednek, a fonákság és szörnyűség, a vigyázatlanság, tekintetnélküliség és kegyetlenség, a melylyel azok kielégítettnek, a cynismus melylyel azt mutogatják és bevallják, a közömbösség, hidegvérűség és megbánás hiányjelenségek, melyeket sokszor a valódi gonosztévővel közösen bírnak, végre a minden nevelő és javító befolyások tehetlensége, csakhogy, nem szabad feledni, hogy ezek mindössze semmit sem bizonyítanak, ha a fönnevezett ember és kórtani mozzanatokra nem támaszkodnak.

Különösen a „moral insanity“ veleszületett eseteinél rendkívüli súlylyal bír ezen mozzanatok fontossága, míg a másodlagos, még csak a későbbi életben szeretteknel az előbbi erkölcsös magaviseletől élesen elütő erkölcstelenség és teljes változás még a laicus előtt is érthető utbaigazgatóul szolgál azon állapot kóros voltára nézve.

A hol tehát az agybántalom ezen ismertető jelei és az erkölcsi anomáliának azoktól való függése ki vannak mutatva, ott a concret eset tiszta ethikai felfogásáról, egy erkölcstelen hajlamokhoz és bűnös ösztönökhöz való felelős önodaadásról szó sem lehet. Akárhogy meg legyen is a bűnös gondolkozásmód és megszokás látszatja, akárhogy

találtassanak is erkölcstelen magaviselet és azzal rossz hírnév, a tettek bűnös indokai, külső meggondolás és az eszközök ravasz megválasztása, a képzeletvilág minőleges zavarainak hiánya, különbözik mégis az erkölcsi elmezavarban levő álbűnös a valóditól lényegesen az által, hogy annak erkölcstelen, önző, bűnös ösztönei nem alapulnak az erkölcstelen iránti szabadakaratú önátengedésen, önkényes feladásával az erkölcsös alapelveknek, hanem agybántalom által támasztva, e szerint a szervezetben okadatolva vannak, míg az egyuttal másrészt megszünteti a szabad választás és önelhatározás lehetőségét, erkölcsi ítéletek és ethikai ellenmotivumok alkotásának lehetetlensége vagy már megalkotva lévők kitörlése által. Ez által ezen állapotok lényegesen különböznek a — habár erkölcsileg nem szabad, de törvényszerint beszámítható — gonosztevőktől, kinél annak tudta és akaratával az önző vágyak és törekvések az erkölcstan törvényeit legyőzték, talán mert az erkölcsi correctivumok súlyának, hiányos kiképzés, vagy daczára a jó természeti tehetségnek, positiv rossz neveltetés miatt igen csekély vonzereje volt, vagy mert az önző sugallatok önokozta indulatos, szenvedélyes hangulatok által fokozva voltak.

Az erkölcsi elmebetegeknek ellenben hiányoznak az erkölcsi correctivumok, mert egy rendellenes agyszervezés kifejlődésüket lehetetlenné tette, vagy egy agybántalom azokat elenyészni engedte, míg egyuttal az által az érzéki ösztönök kórosan fokozódtak és betegesen elfajultak.

Ebből a beszámító képesség föltételeinek kétszeres, szervileg okadatolt hiánya származik. A szabad választás és önelhatározás lehetősége náluk meg van szüntetve, és egy kényszerakarás által helyettesítve, mely csak az önző sugallatok és ferde vágyak értelmében történhetik. Legfeljebb egyeseknél lehetne beszámító képességet kimutatni, a mennyiben jelen volna a törvénynek minden ethikai értelemnélküli ismerete qua rendőri szabály- és megkülönböztető-képesség a hasznosság vagy ártalmasság önző motivumainak értelmében.

Ezen állapotok megismerésére semmikép sem vezethet egy csupán lélektanilag bíráló módszer, csak egy minden oldalról, nevezetesen az embertaniról való vizsgálódás védhet meg tévedéstől.

Ugy kellene, hogy a bíró a büntettesnek ne csak jó vagy rossz hírét és indokait, hanem embertani öröklő viszonyait is tekintetbe vegye, hogy a törvényszéki orvos véleménye ne csak lélektani elem-

zésbe merüljön, hanem kellő figyelemben kell részesítenie nevezetesen a leszármazást, a koponyaalak netaláni rendellenességeit, az érzékek netaláni hibáit, a test rendellenes képződéseit, egy meg nem határozott agybántalom általános jeleit (a visszahatás szeszeseit, italokra, indulatok), az egész eddigi fejlődés menetét nem csak értelmi, hanem ethikai irányban is, a kedély visszaható módjainak, az ösztönéletnek megállapítását, különös tekintettel az ivarösztrre, bizonyos erkölcstelen sugallatok netaláni időszakosságát, stb.

III.

Az elmebetegségek.

A lelki cselekvések, a mennyiben azokba a beszámító képesség föltételei foglaltatnak, agybetegségek által az elért testi és szellemi érettség után is megzavarthatnak és az által a beszámító képesség megszűnhetik.

Az agynak idetartozó kóros állapotai, melyek a lélek cselekvő képességére befolyással vannak, elmebetegségeknek neveztetnek, és a törvényhozás elvileg elismeri, hogy elmebetegek által elkövetett tettek büntetlenek legyenek.

A német büntető törvénykönyv 51. czikke így hangzik:

„Egy bűnös cselekmény nem létezik, ha a tettes a tett elkövetésekor eszméletlenség vagy az elmeműködés kóros zavarának állapotában volt, mely által szabadakaratelhatározása ki volt zárva.“

A törvény világosan kimondja, hogy a rendellenes lelki működésnek mily állapotait akarja büntetéstől mentnek tudni. A lelki működés nem minden zavarának magában véve kell hogy legyen meg ezen hatása, hanem csak akkor, midőn az kóros és ha az a szabadakaratelhatározást lehetetlenné tette.

A bűnügyi lélektan legközelebbi föladata tehát az, hogy megvizsgálja:

1) a lelki működés zavarának állapotai közül melyeket lehet egy agybántalom kifolyásának jelezni, és

2) vajlön ez által ki van-e zárva a szabadakaratelhatározás, és ha igen, hát miképen?

Az első föladat határozottan súlyosabb, mert az elmebetegséget meghatározni nem lehet, nem lévén egyetlen egy tünete sem a zavart

lelki működésnek, mely kizárólag csak az elmezavaré volna és mely a rendes állapotnál elő nem fordulhatna.

A szellemi egyéniségek végtelenül sokfélék, nincs typus, melyet a szellemi egészségszabályának lehetne tekinteni.

Az elmezavarban, mint minden más betegségben, a működések nem állnak tótágast, nincsenek legbelsőbb valójukban megváltozva, csak szabályellenesek a föltételek, melyek alatt azok véghezmennek. Ebből szükségkép származik, hogy az elváltozott működés magában véve nem szolgál mértékül az állapotnak, mint kórosnak, megítélésénél, hanem lényegesen az elváltozott működés visszavezetése rendellenes föltételekre és amazoknak ezekre való alapítása.

E követelés azonban éppen az elmebetegségeknek nehézsegekbe ütközik. Ugyanazon érzések, képzeletek és törekvések, melyeket az egészséges élet is felmutat, képezhetik az elmezavarban a kórképet, csak hogy itt másképp vannak indokolva, mint az egészségesnél, vagy inkább sehogy sincsenek külsőleg indokolva. A kóros állapot náluk abban rejlik, hogy nem megfelelő külső okok következtében jönnek létre, mint az egészséges életben, hanem hogy alanyi származási okuk van, eredményei az érzés, képzelés és törekvés szervében, az agyban levő beteges folyamatnak.

De ezen okul szolgáló agybántalom nem mindig világos, a bonczatani elváltozások, melyek alapját képezik a lelki cselekvés ezen alanyilag történt megváltozásának, sokszor oly finomak vagy csak a lelki élet szerveire szorítvák, hogy csak kerülő utakon emeltethetnek érvényre, vagy az által, hogy minden külső származási módot kizárni képesek vagyunk; nem rendelkezünk természet és vegytani segédeszközökről e bonczatani elváltozások kimutatására, mint más betegségeknek, e mellett itt alanyi öntudatos állapotok forognak fenn, melyek néha sehogy, a körülmények szerint csak részben nyilváníthatnak, és a melyek tárgyi kinyilatkozásait alanyi értelmezés alá kell vetni. Gondoljuk meg, hogy mily sok összekötő kapocs hiányozhat, minthogy tárgyilag nem nyilváníthatnak, hogy téves alanyi értelmezésnek mily könnyen vannak kitéve, hogy mily ingadozók a lelki egészség typusai, melyekkel mint rendesekkel össze kell hogy hasonlítottassanak és akkor érthető lesz egy ily feladat nehézsége, mely a szerint nő, a mint ily alanyi öntudatállapotok valótlannul színleltetnek, tettetnek vagy szándékosan takartatnak, titkoltatnak. Ehez járulnak még továbbá a kóros lelki élet folyamatainak nagyon is ki nem elégítő ismerete, a lélek kóros állapotainak lényegére és nyilvánulási

módjára vonatkozó régi szokásos előítéletek, végre egy bizonyos, az ezelőtti időkben, fájdalom! gyakran igazolt bizalmatlanság a jogászok részéről, a fölötti aggodás, hogy az orvosok minden gonosztevőben beteget láthatnának, az egész világot betegnek mondhatnák, a bűnösség és elmezavar közti határokat elsimíthatnák, és ezáltal a jogkiszolgáltatás alól bűnösöket elvonhatnának. A bűnügyi lélektan e szemrehányásokat részben maga okozta.

A bölcsészeti emlelőjén élve és nagyra nevelve, a saját anya által csak későn felismerve, eléktelenítve lélektani kezek által, melyekből magát csak későn szabadítá ki, elfogulva mindenféle lélektani rossz szokásokban, fonák hajlamokban és rögeszmékben, melyektől csak hosszas küzdelem után szokott el, mégis kipótolta mit elmulasztott, és feladva lélektani elkalandozásait, jogosultságot szerzett magának a tudomány kötelékében és fontos társadalmi és ethikai kérdések tisztázásához nem csekély munkával járult.

Míg a bűnügyi lélektan ösztönszerű sugallatok és rögeszmeszerű akaratzavarodások átmeneti szakában élt, addig azon bizalmatlanság igazolt volt, midőn az a tudományos tapasztalati kutatás terére lépett, azon vád igaztalansággá vált.

Míg a lélektan nem volt egyéb mint üres phraseologia és egy akaratképesség elvont fogalmaival és a gondolkozó képesség eltéréseivel foglalkozott, jogosult volt Kant azon kijelentése, hogy kétes lelki állapotok a bölcsész és nem az orvos ítélőszéke elé tartoznak, és fájdalom! ma is vannak még orvosok a régi iskolából, kik ily kétes esetekben az egész szakértői munkát tarthatlan, legalább egyoldalú általános lélektani következtetésekkel és phrasisokkal leteszik.

A törvénytörvényi elmekörtan mai nap hivatva van törvénykönyvek kidolgozásánál és kétes lelki állapotok megítélésénél tekintélyes szóval hozzászólni.

Hogy szava, fájdalom! gyakran még meg nem hallgatva elhangzik, annak nem ő az oka, hanem azok, kik nem ismerik annak haladásait, és azt hiszik, hogy beszámító képesség- és elmebetegségről ép oly jól ítélhet minden laicus, mint a szakértő, sőt még jobban, mert az nincs, mint ez, előre elfogulva tudományos theoriák által.

E nézet még most is minden évben és minden országban nem kétes elmebetegeket fegyintézetekbe helyez, és számos a jogszolgáltatás elkövette gyilkosság által, meghiusítja az igazságszolgáltatás voltaképeni célját, az igazság és méltányosság alapelvét.

Súlyos következményű tévedés a megkülömböztető képességet a beszámító tehetség kriteriuma gyanánt elfogadni, tévedés, mely az angol törvényhozás- és jogszolgáltatásban mai nap is fennáll, és számtalan a jogszolgáltatás által elkövetett gyilkosságot okozott.

Lesz alkalmunk visszatérni arra, hogy mily tarthatlan egy ilyen állaspont, és hogy sokszor a beszámíthatlanság az elmezavarban nem abban rejlik, hogy az öntudat és megkülömböztető képesség meg van szüntetve, hanem abban, hogy a törekvés kényszeralakú, hogy a választás szabadsága meg van semmisítve.

Veszélyes és elavult álláspontja a laikusoknak, továbbá az, mely a lelki kényszer állapotai gyanánt csak a kóros lelki folyamatok szélsőségeit, az őrültséget és butaságot ismeri, és sejtelmük sincs arról, hogy egy beteges érzés a képzelet működésnek csupán csak alaki zavarai mellett az akaratszabadságnak mennyire mély zavaródásait képes létrehozni, hogy valaki súlyos elmebeteg és teljesen be nem számítható lehet, anélkül, hogy legkevésbé is tévengene vagy dühöngene.

A német büntető törvénykönyv fogalmazása annyiban nagy, persze elég fáradsággal kivívott haladásra mutat, a mennyiben már nem csak az őrültséget és butaságot ismeri el oly állapotoknak, melyeknél a szabadakaratelhatározás megszűnt, hanem minden terminológiától eltekintve, az elmebetegségeket egész általánosságban „a lelki működés kóros zavarainak” mondja, és az általuk megszüntetett akaratszabadság bebizonyítását követeli.

A szakértő az által szabad működési tért nyer, hogy a zavart elmeműködés végtelen sokféle állapotait, melyek kielégítőleg soha sem osztályozhatók, egyszerűen tárgyilagosan előadja, nem törődve a formával, és felmentve a kényszer alól, hogy concret egyéni állapotot az ezelőtt a törvény által egészen önkényüleg felállított szűk mintába illeszsze. De másrészt a jogszolgáltatás sincs azon veszélyben, hogy gonosztevőket mint elmebetegeket büntetésmenten lásson, mert az orvos kénytelen kimutatni, hogy a rendellenes lelki állapot kóros alapon áll, és hogy általa a szabadakaratelhatározás föltételei meg vannak semmisítve.

Két tapasztalat az lényegesen, mely a bűnügyi lélektant képessé teszi arra, hogy a neki tett föladatot mai nap kielégítőleg megoldja. Először azon tény, hogy az elmebetegségek nem egyebek, mint agybetegségek, a többiek közül csak az általa lkitünve, hogy náluk túlnyomóan a szellemi működések vannak részesedve, a szükségképeni

következés az, hogy szakértői véleménynek, nem szabad csupán csak általános lélektani megítélésekben elmerülni, mit a laikus is megtenni igenis képes, mi azonban igen csalóka, hanem, hogy a lélektaniaknál egyéb jeleket is kell értékesítenie az agybetegség kipuhahatolására. Az által pedig a bűnügyi lélektan egyuttal törvényszéki embertanná és elmekórtanná lesz.

Egy második nyereség azon tényben van, hogy a régi iskola által felvett különféle ugynevezett lelki képességek tiszta fictiók, melyeknek a valóság nem felel meg, sőt minden lelki működés egymásközt egyetemlegesen össze van kötve, egyik sem betegedhetik meg egyedül magára, mi által természetesen az elkülönített akarat betegségekről, monomániákról stb. szóló veszélyes tannak az útlevél ki van adva, és az esztelen feltevés egy részleges beszámíthatóságról, azaz a szabadelhatározásnak csak azon cselekvényre való megszűnéséről, melyek a téveszme és a zavarból erednek, míg minden más, állítólag a zavar körén kívül történő cselekményekre nézve, a beszámító képesség érvényben maradna, ad absurdum van vezetve.

A részbeni beszámító képesség kérdésének megengedhetőségét tt csak jelezni óhajtjuk. Erre majd vissza fogunk térni az ilyen állítólagos részbeni elmezavarok vizsgálásánál, hol kimutatnunk kell, hogy a lelki élet állítólagos részleges zavara csak látszólagosan részleges, valóságban azonban általános, melyből épen csak egy töredék nyilvánítatik.

A beszámító képesség megszűnése valódi elmebetegeknél a törvényhozás által el van ismervé, és jogosult követelése a tapasztalatnak.

Voltak jogászok, kik vonakodtak minden elmebeteget a törvényen kívül állónak tekinteni és arra hivatkoztak, hogy előfordul elmebetegeknél is a jog és kötelesség tudata, és hogy a fegyelmi eredmények tébolydákban bebizonyítják, hogy elmebetegek körülmények szerint önmagukon uralkodni tudnak.

Az elméletben el kell ismernünk, hogy vannak elmebetegek, kik bizonyos mértékben képesek egy cselekményt el- vagy el nem követni, és gyógyultaktól nem ritkán megtudjuk, hogy igen is képesek lettek volna egyet-mást, mit tettek, elhagyni, de a gyakorlatban soha sem leszünk képesek a cselekvés szabadságának azon mértékét, mely egy elmebetegnél talán még megmaradt, mérlegelni, és őt azon mérték körében felelősnek nyilvánítani; s így nem marad más hátra

mint általánosítani, in mitius itélni és helyben hagyni azon régi tételt „furiosus satis ipso furore punitur“.

Az említett téves nézetből származott azon vészteljes tétel is, hogy egy téveszméből folyó tett csak akkor legyen büntetlen, ha a tett azon esetben, ha a téveszme valóság volna, törvényesen meg volna engedve.

Ezen elmélet szerint p. o. egy üldöztetési téveszmékben szenvedő büntetlen volna, ha vélt önvédelemből egy embert, ki állítólag életére tör, meggyilkol, de nem azon esetben, ha azt megöli azért, hogy annak ármányaitól szabaduljon, vagy pedig egy téveszméivel összefüggésben nem is álló büntettet követ el.

Egy ilyen hamis okoskodás az erkölcsi beszámító képességnek a jogival való összetévesztésén alapul. A büntető igazságszolgáltatás előtt, mihelyt be van bizonyítva, hogy egy tett motivuma téveszme és ez elmebetegség tünete, egész közömbös lehet, hogy téveszméből folyó tett erkölcsileg igazolható volna-e.

A mi pedig idomítás és fegyelmi eredmény lehetőségét illeti, ezeknek alapja tisztán csak az okszerűség, de semmi esetre sem az ethika, mivel az illető megtanulta belátni, hogy ha ezt vagy amazt teszi, ezért kellemetlenségnek néz elébe. Ily idomításra, mely semmit sem foglal kevésbbé magában, mint a képességet magát ethikai okokból való cselekvésre vagy nem cselekvésre elhatározni, a gyermek is, sőt még az állat is tanítható, hol pedig senki sem fog arra gondolni, hogy abból beszámító képességet származtasson.

Az eddig mondottakból világosan kitűnhetik, hogy bár merre forduljunk is, azon tény, hogy az elmebetegség a jogi beszámítást a törvény előtt megszünteti, megdönthetlen. Hogy a törvénynek megfeleljünk, három föltételt kell teljesítenünk:

- 1) *kitudni, hogy mit kell értenünk elmebetegség alatt ;*
- 2) *a mely ismertető jelekből bebizonyíthatjuk, hogy a lelki működéseknek zavara kóros alapon áll ;*
- 3) *a mennyiben a lelki működés kóros zavara a szabadakaratelhatározást megszünteti.*

1. Mi az elmebetegség ?

A tudomány ép oly kevésbé képes definitiot adni az elmebetegségről, mint az elmeegészségről. Ha szellemi folyamataink elégséges külső ingerre és ennek megfelelően, a külvilági eseményekkel össz-

hangzó kapcsolatban mennek véghez, akkor az egyént elmeegészségesnek, ellenkező esetben pedig elmebetegnek mondjuk.

A tapasztalat által jogosítva vagyunk feltenni, hogy érzések, képzeletek és törekvések, ha elégséges külső ok nélkül fellépnek és eltartanak, belső szervi alappal bírnak, és tudjuk továbbá, hogy a lelki folyamatoknak ezen alanyi származási módja agybetegség által közvetítettetik. Elmebetegségek, agybántalmak, de nem minden agybántalom egyuttal elmebetegség, hanem csak bizonyos túlnyomólag és kizárólagosan a lelki élet szervét érintő, mondható annak. Ezen szerv az élettan, összehasonlító és kórboncztan stb. összes tapasztalata szerint a nagy agy szürke kéregállománya. Elmebetegségek, agybántalmak, túlnyomó vagy kizárólagos megzavarodásával, a lelki működéseknek, az érzés-, képzelés- és törekvésnek. A legfontosb ismertető jelt adja a spontan alanyi fellépési mód, melylyel ily rendellenességek a nevezett működésekben fellépnek. Csak az egyénileg való megfigyelése az embernek, az előbbeni egyéniségének összehasonlítása a mostanival, kipuhatólása annak, hogy netaláni elváltozásai spontan, külsőleg nem indokolva léptek-e fel, engedik sokszor eldönteni, hogy az elmebeteg-e? — A lelki egyéniségnek ezen alanyi elváltozása a lelki betegségnek alapvonása. Ezen elváltozás, fájdalom! sokszor oly lassan történik, vagy a lelki fejlődés oly korai folyamában nyer kifejezést, hogy félreismertetik.

Mióta a törvényhozás elállott attól, hogy különös elmekóralakokat megnevezzen, a terminologia nem bir nagyfontossággal a birói sorompók előtt és az elmebetegségeknek törvénykezési célokra való beosztása a legegyszerűbb elvekre szorítkozhatik, s a beosztásnak célja inkább egy általános áttekintésadása lehet.

Az elmebetegségek megszokásosabb beosztása lélektani. Általánosságban első és másodlagos alakokat lehet felvenni, a mennyiben az utóbbiak az elsőből szoktak fejlődni. Az elsődleges alakoknál az értelmi folyamatok kevésbbé vannak megtámadva, mint az érzés és törekvés. A miért kedélybetegségeknek is nevezetnek, ellentétben a másodlagosokkal, melyeknél túlnyomólag az értelem szenved, legyen az akár az öntudatnak téveszmék általi meghamisítása, akár a lelki mechanizmus és a személy egységének szétbomlása által (elmebetegségek).

A kedélybetegségek természetesen az értelmi folyamatokat sem hagyják érintetlenül, itt is vannak zavarok a képzelésben, de ezek túlnyomólag alakiai és a téveszmék inkább csak mulékony jellemmel

birnak, a szerint a mint az uralkodó alaphangulat a nyomott vagy emelkedett, a kedélybetegségek két nagy csoportra osztatnak, úgy-mint: a búkór és a dühösség.

Ha a további lefolyás alatt e két csoport egyikéből állandó tév-eszmék fejlődnek, és ha azok a személyiségnek vagy a külvilághoz való viszonynál maradandó átalakítására, szóval egy új Énre vezetnek, akkor azt *örültségnek* mondjuk, a míg a lelki-folyamatok egysége még megtartatott, míg az összhang az érzés, képzelés és törekvés közt még fenn áll. De ha a lefolyás alatt az öntudatban lévő egység megsemmisülése bekövetkezik, akkor egy lelki gyengeségi állapot áll be, melyet az elmekórtan tébolyodottságnak nevez. Ha végre a lelki cselekvéseket rendező tehetség, a következtető és ítélő képesség teljesen elvesz, akkor ezen állapotot, melynél kisebb-nagyobb teljességgel megvannak szüntetve a magasb lelki folyamatok, butaságnak mondjuk.

Az előforduló kórképeket majd mind be lehet ezen 5 nagy csoportba illeszteni, de igen súlyos következményű tévedés volna, ha midőn kétes lelki állapot e schablonszerű osztályok egyikébe sem lenne beilleszthető, annak kórtani indokai fölött kételkednénk, vagy pedig tettetést fogadnánk el.

2. Ismertető jelek arra nézve, hogy a lelki működés zavara kóros.

A hogy már megjegyeztük, nincs oly működési zavar az elmebetegéknél, mely az elmeegészségesnél is lehetséges nem volna, nincsen specifikus ismertető jele az elmezavarnak, és az erre irányozott fölfedezési kísérletek mind szerencsétlenek, vagy tarthatlan elmélkedésekre czéloztak voltak.

Rendellenes lélekállapotok kóros voltát, azoknak megkülömböztetését bizonyos szenvedélyes indultatos állapotoktól, az egészségesek különösségeitől, túlzásaitól, jellemhibáitól és erkölcstelen magaviseletüktől, melyek itt leginkább tekintetbe jönnek, nem lehet egy elkülönített ismertető jeltől meghatározni.

A főfeladat, mely azonban sokszor csak kerülő utakon oldható meg, abból áll, hogy egy agybetegség létezése kimutattassék és a rendellenes lelki tünetek arra vissza vezettessenek. Erre nézve szükséges az egyén öröklő viszonyainak terjedelmes ismerete, ismerete a kóros hajlamoknak és a kiállott betegségeknek, testi és lelki fejlődési viszonyainak, ismerete azon különös körülményeknek, melyek között lelki valójának elváltozása bekövetkezett, ismerete az azóta nyilvánított tünetek lefolyásának és lánczolatának.

Vizsgáljuk ki mennyire lehet az elme- és idegkórtani kórjelzés és ismetan eddigi eredményeit e föladat megoldására érvényesíteni.

1. Egy fontos kérdés a kivizsgálandónak szellemi törzsfája, kitudása a szellemi és testi feltételeknek és állapotoknak, melyben nemzői vannak. A mindennapi tapasztalat tanítja, mennyire függünk testi és szellemi alakulásainkkal nemzőink testi és lelki állapotától, sehol sem mutatkozik ezen átöröklő befolyás oly határozottan, mint az idegrendszer terén. Nemcsak a jellem, tehetség és hajlam bizonyos sajátságait örököljük, hanem gyengeségeket, bűnöket és gyarlóságokat. Kiválóan szól ez elmebetegségekre. A szülőknek nemcsak a szűk értelembbe vett elmebetegségei azok, melyek az utódoknál azt ismét létrehozzák, hanem még más agy- és idegbántalmak, iszákosság, nemi kicsapongás, a nemzők nagy korkülönbsége, magas kora, vérrokonsága, melyek a leszármazottak lelki életére károsan hathatnak. Az öröklő elmekóros befolyás sokszor csak mint lappangó praedispositió mutatkozik, miből aztán egy magában véve már csekély és alkalmi okokból eredő egyénileg nagyobb megbetegedési képesség származik, máskor az öröklő mozzanat világosabban nyilatkozik, és befolyását már a korai életidőben engedi felismerni, a lélek természetani fejlődés és alakulás rendellenességeiben, melyek túlságosságban és különösségben az erkölcsi és kedélybeli energiák rendellenességeiben, az értelmi hajlam egyoldalúságában, t. i. túlságos képesség az egyik és elcsenevészedés a többi irányban, a vérmérséklet, a hajlamok, ösztönök, stb. rendellenességeiben nyilvánulnak. Hogy ezen öröklő elmekóros jelenségeknek anyagi alappal kell birniok, kitűnik különösen sok ily öröklő egyén magatartásából indulatok és szeszese italokkal szemben.

Ily emberek indulatai rendkívül könnyen lépnek fel, és teljességgel kóros jellemmel birnak, azok gyakran élénk vértorlódási jelenségekkel járnak és inkább mulékony dühösségi rohamok jellemével birnak, gyakran visszaemlékezés nélkül annak tartamára.

Ép oly feltűnő gyakori az intoleranciájuk szeszese italok iránt, elannyira, hogy egész csekély mennyiségű szeszese italoktól lerészegednek, és ez nem mint közönséges részegség, sőt inkább mint dühöngő roham, deliriummal és eszméletlenséggel foly le.

Az öröklő esetek egy 3-ik osztályában az öröklő befolyás nem lappangó kórhajlamra vagy elemi lelki eltérésre szorítkozik, hanem az egyén már gyermekkorától mutatja a lelki elfajulás jeleit. S az erkölcsi elmezavar azon állapotai fejlődnek, melyek inkább a jellem,

kedély és ösztönök, mint az értelem terén nyilvánulva, a társadalomban legtöbbször félreismertetnek, és viselői mint erkölcsi szörnyek, etikai torzalakok egyoldalú etikai fölfogás nyomán a társadalom által rendszabályoztatnak és kivettetnek.

Magában véve öröklő hajlam kipuhatolása a főnforgó állapot kóriszműjéhez bizonyítékokkal nem járul, nevezetesen akkor nem, ha a kórhajlam lappangó volt, de a tapasztalat kényszerít bennünket, hogy feltűnő különzködés és szokatlan jellemfejlődésnél, példás és már a gyermekkorán kezdődő erkölcstelen magaviseletnél, egy netaláni öröklött hajlamot kevésre ne becsüljünk, és hogy annál több figyelmet fordítsunk egy lelki agyállapotnak netalán egyéb jelenségeire. Ohajtandó volna, ha a bíró tekintettel lenne egy ily netaláni öröklött hajlamra és a hol az megvan, orvosbírói kémszemlét rendelne el. A szakértőnek kötelessége volna aztán őt azon öröklött tényező fontosságára figyelmeztetni, s őt oktatni, hogy ily embereknek szervileg egész más alkotásuk van, mint a nagy többségnek, hogy érzésük és törekvésük gyakran egészen más ösztönöket követ, és az sokszor a kényszerűség és ösztönszerűség jellemével bír. A körülményekhez képest ily öröklött befolyások oly állapotokra vezethetnek, melyeknél szükséges enyhítő körülményeket, vagy csökkent, sőt megszűnt beszámító képességet elfogadni. Öröklés után elsatnyúlt állapotoknál nem ritkán találhatók még testi jelei egy rendellenes, a központi idegrendszer elfajulására utaló alkotásnak, u. m. a koponya rendellenes alakjai, a fülek eltorzulásai, az ivarszervek és végtagok fejlődési akadályai, kancsalság, dadogás, és más érzékhibák.

2. Kétes elmezavaroknál fontossággal bír annak tekintetbevétele, vajon hatottak-e az egyénre oly mozzanatok, melyek az elmezavar kifejlődésére tapasztalat szerint hathatós okoknak tartatnak. Ide tartoznak nevezetesen lobos agybántalmak a korai életévekben, a fej sértései és agyrázkódások, kihágás az ivásban, idegbajok, nevezetesen az eskór, erős kedélymozgalmak stb.

Magától érthető, hogy itt csak oktanilag fontos mozzanatok jöhetnek tekintetbe, és hogy a rég feladott nézeteket, elnyomott rüh, bőrkütegek és aranyerekről és hypothetikus vérkeringési zavarokat a verőczer körében, nem szabad brevi manu érvényesíteni. Magától érthető továbbá, hogy még oktanilag fontos mozzanatok kimutatása által sincs előzetes elővélemény adva elmezavarra, hanem csak akkor, ha elmekórtani tünetek valóban jelen vannak és időszerint és kórodailag az oktani mozzanatokra visszavezethetők.

Tekintetbe veendő itt nevezetesen bizonyos életszakok, melyeknek tapasztalatilag különös előkészítő hajlamuk van elmebántalmakra. Ide tartozik az ivarérettség ideje mindkét nemnél, a hőség, terhesség, szülés, gyermekágy változásai, a szoptatási időszak és a klimakterium nőknél, és végre a nagy kor mindkét nemnél. Magában véve ezen életszakok csak fokozott óvatosságra intenek a vizsgálatnál. Találtnak ily időszakban kétes elme-kórtani tünetek, azok mindenesetre bizonyos fontosságot nyernek.

3. Az elmebetegségek agybántalmak. Fontossággal bír, hogy az agynak nem csak a lelki, hanem a netalán feltűnő egyéb zavarai is kivizsgáltnak, tekintettel érzéki, érzési, mozgási és edénymozgási működéseire.

A érzékiek közül főfájás és álmatlanság alárendelt jelentőségűek, kiváló értékűek ellenben az érzéki működésnek bizonyos rendellenességei, az érzécsalódások és káprázatok.

Az érzécsalódások korántsem specificus ismertető jelei az elmezavarnak, sőt másnemű agybetegségeknel, a lázas tévengésnél, bizonyos mérgezéseknél is találhatók, de ezeknél ritkák és megjelenségük elmebetegéknél oly túlnyomólag gyakori, hogy kimutatásuk mindig valószínűvé tesz egy elmekóros állapotot, nevezetesen ha a lelki működéseknek másnemű elemi zavarai (lehangoltságok, félelmi rohamok) együtt találhatók és mint érzécsalódások fel nem ismertetnek és ki nem igazíttatnak.

Nem eléggé becsült fontosságuk még a zavarok az érzési működésekben, nevezetesen érzéstelenség (Katalepsia, Dementia) és idegzsábák, melyek sokszor az agy és gerincz-agykóros állapotainak környi jelenségei.

Figyelemre méltók továbbá a mozgási zavarok, mint p. o. az arczfelek mimikai beidegzésének egyenlőtlensége, rezgő és hűdéses zavarok a végtagokban, rángó és merev, általános vagy egyes izomcsoportokra korlátozott görcsök, beszédzavarok, a mennyiben agybántalomra utalnak.

A tenyésztési szervek működésében fellépő minden zavar csaloéka és alárendelt fontosságú az elmezavar kórisméjére nézve. Sem a hugynak állítólagos dus vilsótartalma, sem az elmebetegéknél állítólagos specificus szaga, sem az állított nagyobb toleranciájuk orvosi szerek, nevezetesen bódítók iránt, nem mutatkoznak alaposnak a tapasztalattal szemben.

Mindezen támpontok által az adott esetben csak az van kimu-

tatva, hogy egy kóros agyállapot forog fenn. A szellemi működések károsodásának módja- és terjedelméről csak az ő körén belül netán fellelt rendellenesség méltánylása adhat felvilágosítást.

Ez uton körülbelül ki lehet mutatni, hogy azok idő szerint és kórodailag egy kimutatott okkal összevágának, hogy külsőleg sehogya vagy nem elégségesen indokoltak, hogy külső befolyásoktól nem függő változásokat mutat, bizonyos tünete sorozatok talán épen időszakonként ismétlődnek, vagy néha az agybántalomnak más nem szellemi tüneteihez csatlakoznak. Ez uton néha egy szabályos összlefolyás, egy bizonyos tünete sornak külső befolyásoktól nem függő visszatérése található.

Hol téves képzeletek, ugynevezett rögeszmék föllelhetők, azok az összállapot kitudására igenis fontos támpontok, de nem szabad elfeledni, hogy körülmények szerint egy elmeegészséges egyén ép oly képtelen és esztelen állításokat mond, mint egy elmebeteg és ennek a téveszméjének sem kell mindig tárgyi lehetetlenséget tartalmaznia. Egy netaláni téveszme orvosbírói méltánylásánál tehát kevésbé határozó annak képtelen tartalma, mint inkább keletkezési módja.

Az ép elme tévedése mindig egy az észteni következtetésben rejlő hibán vagy egy tudatlanság- vagy figyelmetlenségből eredő hamis előzményen alapszik; az mindig tárgyi viszonyokra vonatkozik, s ha az illetőnek az mint pozitív lehetetlen bebizonyítatik, akkor az tévedését elejti. Egészen más az elmebeteg téveszméje. Ez vagy egy érzéksalódás eredménye, vagy egyenesen az agy képzelőerőinek kóros ingerléséből származik, vagy pedig egy rendellenes hangulatot és kóros indulatot magyarázó kísérlet; az egy ily kűfőre vezethető vissza, tehát másnemű elemi lelki zavarokkal, indulatokkal, kóros hangulatokkal, érzésekkel kapcsolatban áll; továbbá mindig alanyi jellemmel bír, mindig az alanyra vonatkozik, s ép mert egy agybetegségnek részjelensége, tünete, a logika és okoskodás semmire sem képes vele szemben, áll és esik az okozó agybántalommal, és ép oly kevésbé vagyunk képesek a beteget téveszméjéről lebeszélni mint betegségé ellen szavakkal küzdeni.

Vastag tévedés továbbá, ha a nagy közönség és azzal együtt a bírói személyzet az elmebetegség létezését csak akkor fogadja el, midőn az észbeli működéseknek világos sérülését, egy voltaképeni értelmi elmezavart lehet kimutatni. Téveszmék igen is fontos ismertető jelei az elmezavarnak és a későbbi szakokban többnyire jelen

vannak, de nemlétük mitsem bizonyít egy elmezavar létezése ellen, mert vannak bűkóros és dühösségi állapotok, melyeknél a tévengésnek még csak nyoma sem látható, vannak az érzés és törekvésnek rendellenességei, melyek az akarat szabadságát teljesen megsemmisítik és a legsúlyosb erőszakoskodásokra ragadnak a nélkül, hogy az ész valódi értelemben elhomályosítva volna, habár az értelmi élet, persze csak alaki módon, zavarba esett. Ezen állapotokhoz tartoznak majd minden elmebántalmak az indulatszerű kezdőszakokban, a lelki lehangoltság ama sokféle állapotai, kényszerképzeletek és indulatokkal vagy a nélkül, bizonyos dühösségi izgatott állapotok, a hogy hűdéses butaságnál és méhszenves eseteknél mint a dühösség mérsékeltbb fokai találhatók, továbbá iszákossági és eskóros alakok és az erkölcsi elmezavar.

De ezen szabadakaratnélküli állapotokon kívül, melyek lefolyása alatt téves képzeletek alkotására nem is kerül a dolog, vannak mások, melyeknél a téveszmék csak látszólag hiányoznak, mert a beteg azokat elhallgatja. Ez lehetséges az elmezavar kezdő szakjaiban, midőn azok még nem szilárdak, az énnél még nincsenek azonosítva, és mintegy még függőben vannak. A beteg még bir annyi hatalommal fölöttük, hogy a közönséges érintkezésben nem engedi fellépni, míg egy esetleges mozzanat, egy meglepő indulat, egy érzéki észrevétel stb. elégséges, hogy azok az öntudatba rögtön, teljes erővel bevezetessenek és egy erőszakos tett által nyilvánuljanak.

Vannak továbbá tébolyodottak, kik féltékenységből, bizalmatlanságból, talán mert azelőtt a társaságban rögeszméik nyilvánításával ellenmondásra, gunyra vagy kellemetlenségekre akadtak, vagy mert a társalgás nem érinti épen téveszméjüket, azokat elhallgatják és a tapasztalatlannak, ki kórelőzményeiket, sebheto oldalaikat nem ismeri, és nem rendelkezik hosszabb megfigyelő idővel, legfeljebb csak sajátságosaknak, de nem betegeknek tünnek fel.

3. A kóros elmezavar olyan, hogy általa a szabadakaratelhatározás megszüntetetik.

A törvény megkívánja annak kimutatását, hogy egy létező elmezavar a szabadakaratelhatározást is megszüntette, hogy biztosítéka legyen arról, nehogy indulatok, szenvedélyek a megszünt beszámító képesség okai gyanánt állittassanak fel. Hogy elmebetegségek a szabadakaratot békóba verik, arról már értekeztünk, itt még

ki kell mutatnunk, mily módon lehetnek a beszámító képesség föltételei elmekóros folyamatok által megsemmisítve.

Ez megtörténhetik:

a) midőn az agybántalomból eredő, tehát spontán indulatok, szenvedélyes hangulatok, ösztönök és törekvések, téveszmék és érzékesalódások által cselekvés tételeztetik fel;

b) midőn a valamely módon létrejött lelki motivumokkal, melyek cselekvésre vezetnek, semmi erkölcsi, aesthetikai jogi ellenképzetelek szembe nem állíthatók, mert azok a) az agybetegség által mint más magasb lelki működések elvesztek (lelki gyengeségi állapotok), vagy mert β) azok az eszmetársulásnak betegségokozta megzavarodása folytán az öntudatba nem juthatnak (bűkór és dühösség).

c) midőn téves képzetelek és érzékesalódások által az ön- és világról való tudat meg van hamisítva. E zavar annyira mehet, hogy az egész előbbi személyiség mássá van átváltozva (őrültség, tébolyodottság), úgy hogy a cselekvés a tettesnek egy az előbbenitől egészen más (kóros) lelki személyiségtől követtetik el. A jogi személyiség itt ugyanaz, a lélektani egészen más lett.

Annak bebizonyítását, hogy az akaratszabadság megszűnése az elmezavarból származott-e, a bíró az orvostól törvényesen követelheti.

Észszerűbb és helyesebb volna, persze, ha ez, az akaratszabadság kérdését, mely semmi esetre sem orvosi, legfeljebb egy bevett leszármaztatott lélektani fogalom, a bírónak, ki e kérdést nem is tette, megítélésére bizhatná és csak arra szorítkozhatnék, hogy a megzavart mechanizmust és ennek vonatkozásait, a választás és elhatározásra annyira megvilágosítaná, hogy a bírónak a szabadakaratelhatározásra vonatkozó következtetés önmagától jönné.

AZ ELMEZAVAR ALAKJAI.

1. A bűkór.

Minden bűkóros vagy lehangolt állapot jellemző vonása külsőleg nem vagy nem elégségesen indokolt lelkileg fájdalmas önérzet létezése mint kifejezése a szellemi központok táplálkozási zavarának. A tárgynélküli lelki fájdalomérzés ezen állapota, ezen kínos — külsőleg indokolatlan — lehangoltság képezheti már magában véve a zavart, de rendszeren további elemi lelki zavarok csatlakoznak hozzá

spontán indulatok, érzécsalódások vagy a képzelés rendellenességeinek alakjaiban, mivelhogy e képzelés a lelki fájdalom által lefolyásában egyhangu, kórosan akadályozott és állandósított (kényszerképzeletek) vagy tartalmában hamisított lesz (téves képzeletek). — Az érzés- és képzelésnek mind eme elemi zavarai által ismét a lelki élet mozgó oldala, a törekvés és akarás befolyásoltathatik, a mennyiben az le van kötve, vagy az érzések és képzeletek rendellenes tartalmától ösztönöket kap, vagy a kínos lelki öntudat tartalomereje ellen hatalmas visszahatásban fellázad.

Az érzés, képzelés és törekvésnek ezen különböző magatartása és az egyoldalulag tulnyomó részesedés szerint, melyet e működések egyike vagy másika nyer, a bukórnak különböző kórképeit, változatosságait lehet felállítani.

a) Az egyszerű kedélylehangoltság, melancholia sine delirio.

Ennél az egész érzésállapot egy meg nem szűnő lelki fájdalom-má lett, melyhez változás nem fér, és mely csak fokozati változásokat ismer. Ezen kedélylehangoltság szélső fokaiban nemcsak az érzés, de még a képzelés is, minden gondolat, minden érzéki észrevétel kedvetlenséget és lelki fájdalmat okoz (lelki túlérzékenység). Egy ilyen öntudattartalom tükrében a betegnek az egész külvilág zavartnak, elváltozott, fájdalmasnak tetszik, mint a milyen ő (lelki érzési zavar), mert a külvilág minősége tisztán subjectiv és egészen attól függ, hogyan van a saját alanyunk általa érintve. A szükségképeni visszahatás a külvilág e fájdalmas felfogására az, hogy a beteg előle félénken visszavonul s azt tagadja, kezdetben passiv, mivel hogy makacs, rossz indulatu, ingerült lesz, később activ, mivel hogy azt rombolja.

Ezen, az agybántalom által létrehozott öntudatzavarhoz jó azonban, az én lelki visszahatása gyanánt, 2 további forrása a lelki fájdalomnak. Az egyiket a betegnek azon érzése adja, hogy a vele történt változás alól semmi módon sem tudja magát kivonni, a másik azon kínos tudat, hogy minden viszonyai a külvilághoz másformák, avagy lehetetlenek lettek, hogy az alanyilag erősebb fájdalom miatt minden kívülről jövő kedélybenyomások lehetetlenekké lettek (lelki érzetlenség). A beteg arról panaszkodik, hogy minden életviszonyok iránt közömbös, érzéstelen, kedélytelen lett.

Az önérzés csökkenése önálábecslésre, önbizalom hiányára vezet. Ezen fájdalmas lehangoltság alapján már most indulatok emelkednek,

spontán vagy visszás testi érzések, kinos felfogások és képzeletek által közvetítve.

Az indulatok a jelen időre vonatkoznak, és mint unalom, szomorúság, kedvetlenség, ön- és világfájdalom nyilvánulnak, vagy pedig fájdalmas elváró indulatok és tárgy nélküli aggodalom, töprengés, a jövőtől félelemből állanak, s mindig a kedély kinos nyugtalanságát okozzák.

A fájdalmas érzés szükségképen fájdalmas képzelést tételez fel, mert hisz ez az érzés kényszere alatt áll. Csak ennek megfelelő képzeletek tarthatják magukat az öntudatban, minden más képzeletek elvettetnek. Most mindjárt még nem kerül a sor a képzelet tartalmának zavarodására, téveszmékre, ámbár már most is kínálkoznak a betegeknek mindenféle, a múlt és jövőre vonatkozó spontán, gyakran öntudatlanul a kóros hangulat magyarázata gyanánt föltolakodó képzeletek, de a melynek alaptalanságát a beteg belátja és a szerint azokat leküzdí. De igen is beállanak következtésekben gazdag zavarai a képzelés alaki mechanizmusában, az eszmetársulás akadályozott, a képzelés egyhangu, a lelki fájdalom által lefolyásában meglassítva.

Már most könnyen megtörténik, hogy egyes concret képzeletek, melyekben a kóros érzés magát tárgyilagositotta, és a melyeket állandóan föntart, vagy hogy belső kóros ingerek (képzelő központok kóros izgatása, kóros szervi érzések, idegzsábák) által ébresztett és folytonosan ismét élesztett, vagy egy meglepő külső esemény által megindított képzeletek az öntudatban megállapodnak és itt magukat állandóan tulsúlylyal érvényesítik, hogy ezekkel szemben más képzeletek fel sem merülhetnek. Egy ilyen állapot rendkívül gyötrelmes. A beteg világosan látja ily képzeletek döreségét, elvetendőségét, kinosan érzi egy ily reáerőszakolt öntudattartalomban az akadályozót, a túlhatalmaskodót, de érzi azt is, hogy mily erőtlenül küzd ellenük, hogy nem képes a kényszer alól kibontakozni és új eszmetársulásokat alkotni. Már most könnyen megesik, hogy a lélektani törvény nyomán, mely szerint mindig a legerősb képzeletek, nevezetesen midőn ellentétben levők által nem ellensúlyoztatnak, a cselekvésre befolyásukat reá erőszakolják, daczára az én minden ellenzésének, hogy azon törvény nyomán mondjuk ezen ellenálhatlanná vált kényszerképzeletek teljesíttetnek, elannyira, hogy a beteg mintegy automata akarata ellen, merő eszköz gyanánt kénytelen azoknak tartalmát, mely sokszor bűnügyi, tett által valósitani.

Akkor pedig azoknak bűnügyi lélektanilag ugyanazon értelmük

van mint a téveszméknek, ezeknek hasonértékei. Az irodalom rendkívül gazdag kényszerképzetekből induló cselekvést magyarázó esetekben, melyeknek tartalma ép oly csekély, nevetséges mint bűnös p. o. gyilkosság, gyújtogatás, öngyilkosság stb. lehet.

Ilyenmü kényszerképzetekre a közvetlen alkalom nem ritkán meglepő külső észrevevések által adatik, melyek egy megelőző kóros hangulatot és egy kórosan zavart eszmecsoporthozadási mechanizmusra találtak, és az által magukat állandósíthatták. Így láttuk azokat ideg- és elme-kóros egyénéknél, ezeknek kivégeztetések és tüzeseteknél jelenlétük által, közel álló személyek öngyilkosságáról szóló megrázkodtató híradás, borzadalmas gyilkosságokat jelentő hirlapi tudósítások, gyilkos eszközök, mélységek látása stb. által keletkezni, és az okozó eseménynek utánzó ismétlésében tárgyilagossá válni.

A bűnkóros lehangoltságnál a lelki élet mozgási oldala is súlyosan elváltozott. Szükségképeni visszahatás a kóros érzésre és képzeletre az érdektelenség, az egészséges élet hivatása és törekvései iránti közömbösség, restségre való hajlam, elmélázás, ágybafekvés. A beteg én azonban nem viseli magát mindig restül és visszahatás nélkül a kóros öntudattartalommal szemben, erre nézve igen viharos és veszélyes visszahatások, bűnös cselekvények jöhetnek létre, melyek magától értve kiválóan gyilkosság, testi sértések, gyújtogatás és öngyilkosságból állanak és ezen állapotoknak kiváló fontosságot kölcsönöznek.

E rohamszerű erőszakoskodások föltételeit a beteges öntudattartalom, a kóros hangulatok-, indulatok- és képzetekben kell keresnünk.

Az erőszakoskodások egy nevezetes forrása egyenesen a beteges fájdalmas lehangoltságból ered, mivelhogy ez elviselhetlenné lesz. A lelki kellemetlenség érzései, melyek a világot és azzal együtt az életet rosznak, megváltozottak, utálandónak látszatják, az unalomnak, a képzelés akadályozásának kínos indulatai, a bizonytalan, de mindenesetre borzasztó jövőről való aggodalmas várakozó indulatok, a nemtudás, nemtehetés, nemakarás kínos öntudata, a borzasztó érzés, hogy a kóros állapothoz többé kibontakozni nem képes, leginkább azok, melyek bűnös ösztönzéseket létrehoznak. A közvetlen okot nyújtja erre közönségesen a kétségbeesésnek egy indulata, egyike a következőben leírandó rohamszerű félelmi rohamoknak, egy meglepő észrevétel, egy az öntudatot hirtelen megrohanó eszme, p. o. saját és általános nem létezésről, vagy egy érzékszalódás, egy kényszerképzet, mely elviselhetlenné lett. A legközelebbi kilátás e kin-

teljességből való szabadulásra az öngyilkosság. Ez igen gyakori ezen állapotban és az öngyilkosok többsége ily szerencsétlenekből áll. De gyakran egészen esetleges és lélektanilag ki nem puhatolható, valjon öngyilkosság, vagy más romboló cselekmény következik-e be. Im így a beteg a nem tehetés, nemakarás és az afölötti kétségbeesés borzasztó tudatában oda jöhet, hogy utolsó erejének ráfordításával magáról próbát adjon, valjon csakugyan képtelen-e valamit véghez vinni és ezt saját butorainak összerombolásával, vagy saját házának felgyújtásával teszi, és vigasztalás nélküli unalmának, halálfélelmének, gondolatai iszonyu szünetének kínos érzésében, ép ily könnyen kívánhatja helyzetének változását minden áron, és akkor lélektanilag mindegy, valjon célját öngyilkosság, öncsonkítás, vagy mások meggyilkolása által éri-e el.

Egészen azonos lélektani folyamaton alapszik, ha egy kényszerképzelet cselekvést erőszakol. A félelem érzése, mit a képzelés minden pangása okoz, ilyenkor oly iszonyatos lesz, hogy az öntudatnak ezen kínos szorultságával és feszültségével szemben a büntett és annak következményei, a kisebb rossznak tetszenek, és az egyedüli eszköznek, hogy ezen vigasz nélküli állapotból, melynek elhárítása az eszmetársulás közönséges útján alkotott képzeletek spontán felváltása által immár nem lehetséges, kiszabadulhasson. A tett itt az önfentartás ösztönéből ered, nem önmagáért, nem bűnös indokból történik, célja egyszerűen önfentartás, tárgya esetleges, és csak ezköz a célhoz.

Figyelemre méltó esetek ily állapotok kasuistikájából azok, melyeknél a bukórosok magukat minden áron a világból elpusztítani szeretnék, de nem képesek öngyilkosokká lenni és másokat bérelnék fel, hogy azok öljék meg, vagy másokat meggyilkolnak, halálra méltó büntetteket követnek el, vagy a bíróság előtt ezek elkövetésével magukat hamisan vádolják, hogy a vérpad által céljukat elérjék. Legtöbbször gyávaság, vagy a bukórosoknál sajátságos akarat korlátozás az, mely őket céljuk direct elérésében akadályozza, néha vallásos aggodalmak azok, melyek az öngyilkosságot, mely után bűnhődés és kibékülés az istennel már lehetetlen, elvettetik.

A bukórosan lehangoltaknak egy további fontos bűnügyi osztályát képezik, a saját gyermekeik gyilkosai szeretetből. Ezek sorscsapások által sujtott, nyomor és szegénységben kétségbeesett szülők, kik nyomott lelki érzésüknek és cselekvő képességük kóros alábecslésének érzetében, csak egy nyomor és szükséggel telt életet, éhhalált

és azáltal saját és gyengéden szeretett hozzátartozóik végpusztulását előre látják. Nem tudják és nem akarják ezen végső nyomort megérni és elhatározzák saját előleges elpusztulásukat, de szerető szülői szívük nem tudja magát rászánni, hogy, a legkedvesebbjét egyedül, ezen remény, örömtelen és szeretetnélküli világban a biztos elpusztulásnak elébe nézni engedje. S így előbb gyermekeiket ölik meg, és aztán öngyilkosokká lesznek. De igen sokszor nem sikerül nekik az öngyilkosság, hiányos eszközök miatt, vagy mert az iszonyu tettet borzasztó kijózanodás követi, a bíró kezeibe menekülnek és tőle esdeklík az ohajtott szabadulást, lelki kinaiktól. Az emberi lét ily árnyképei nem ritkák, törvényszéki megítélésük sokszor nem helyes, midőn ily szerencsétlenek beszámító képességét a megkülömböztető képesség mértekével mérik.

Hogy mily szerencsétlen ezen álláspont, bizonyítják azon esetek, melyeknél a szülők az említett okok egyikéből a gyilkosság után öngyilkossághoz nem fognak, hanem céljuk és szeretett gyermekeikkel való egyesülés után, a verpad által törekednek, a bíróságnak önmagukat átadják, és mindent megtesznek, hogy kivégeztessenek.

A búkóros lehangoltságban szenvedők által elkövetett büntettek cselekvési mechanizmusa sok közösséggel és jellemzőséggel bír. Kivéve mikor egy hatalmas indulat a tett perczében az eszméletet megzavarja, az figyelemreméltó hidegvérűséggel, az eszközök helyes megválasztásával hajtatik végre. A tettesnek soha sincsenek önző céljai, hisz a bevégzett tettel a cél eléretett, mely célra közvetlenül soha sem irányoz, az neki csak eszközül szolgál. Sohasem hiányzik a kijózanodás és megkönnyebbülés, mely végett rendesen a tett elkövetetik, sőt az még a búkór félbenhagyásáig is mehet, elannyira, hogy a vádlottnál egyelőre betegség nem mutatkozik, hanem csak az átkos tette vonatkozó élettani visszahatás, mely ismét az egyéniség szerint tompa lemondás, vagy vad indulatszerű fájdalomban nyilvánulhat. E szerint soha nem is hiányzik a tett fontosságának belátása, és őszinte megbánás, nyílt vallomás. A nagyobb rész önmagát adja át a bíróságnak. Némelyiket a félelem és irtózás a szerencsétlenség helyéről elűzi, hogy céltalanul bolyongjanak.

Az orvosbírói véleménynek nem szabad a cselekmények és indokok megbírálása által kimerülni, melyek az egész állapotnak csakis egyes mozzanatait, ép oly kevésbé szabad megzavartatnia az által, hogy ha tett után körjelek nem mutatkoznak. A tett előtti álla-

pot az, melynek a vizsgálat kiinduló pontját valóban képeznie kell, csakhogy ennek nem szabad általános lélektani mozzanatokra és a jó hirről való kérdésekre szorítkoznia. Az élettörténet legkisebb körülményeit is figyelembe kell venni, melyek kórhajlam, netaláni öröklékenység mellett, minden testi, erkölcsi és értelmi irányban szorgalmasan kipuhatólandók. Mindig fontos egy a tettet megelőző változása az egész lénynek, ha p. o. az azelőtt vallás dolgaiban közönyös, vagy higgadt egyén, most (kedélyszorongása vagy szívfájdalmának érzetében) buzgó templomlátogatóvá lett, vagy ivásnak adta magát, ha bizonyos szokások és hajlamok felhagyattak, közömbösség, restség, kötelességek és tekintetek elhanyagolása, önbizalom hiány, jövőtöli félelem, ingerlékenység, siránkozás, magányosság keresése észrevettek, ha az illető öngyilkossági gondolatokkal foglalkozott, öngyilkossági kísérleteket tett, nyugtalan ösztönszerű bolyongást mutatott, bekövetkező borzasztó szerencsétlenségről határozottan célzásokat, gondolkozó és munkaképtelenségéről panaszokat ejtett, ha, a mint-hogy kényszerképzeleteknél gyakran előfordul, áldozatát kerülte, sőt intette, a tette való eszközöktől magát megfosztani igyekezett. E mellett találhatók gyakran főfájás, álmatlanság, félelemérzések, a gondolatok korlátozásának érzetei, gondolatiüresség, nyomás vagy üresség érzése a gyomortájon. Gyakran fordult az illető lelkiatyákhoz és orvosokhoz segítség- és tanácsért.

A mily rögtön és borzasztón a tett bekövetkezik, ép oly kevésbé áll be közvetlenül. Rendesen megelőzi azt kínos kedélyrázkódások, egy hatalmas küzdés és viaskodás a bűnös sugallattal.

Az akaratszabadságnak a lelki működés ilyenmü kóros zavarai által okozott megszüntetése fölött, habár a zavar csupán csak bukóros lehangoltságból áll is, semmi kétség sem foroghat fenn. A bűntethetőségi tudat elvontan meg van ugyan, de a tett perczében elhomályosodott és tehetetlen a fájdalmas érzés hatalmával szemben. A meggondolás és szabadválasztás kóros érzés által meg vannak szüntetve, mely érzés egy hasonértékü kóros gondolattartalmat teremt, minden ellenző képzeletet távol tart, a tárgyi világot a kóros hangulat tükrében meghamisítottan mutatja.

A tett nem egyéb, mint lelki érzések és érzéstelenségek, meghorogó indulatoknak, kényszerítő képzeleteknek visszatükrözése; indokai tehát kórosak nem bűnösök, spontán történők nem választottak, a beteg egy lélektani kényszer alatt áll, melyet megtörni nem képes, visszahatólag, gépszerűleg cselekszik, nem pedig szabad

erejéből. Ha képes volna másképp érezni és képzelni, akkor másképp akarna és cselekednék is.

Az egyszerű kedélylehangoltságnak ilyen állapotai rendkívül gyakran találhatók az elmezavart megelőző szakokban, de egyuttal többféle idegbántalomnál is, mint nőszenv és eskór, mint közbejövő jelenségek, továbbá kicsapongások által kimerült testnél, sorscsapások által sujtott kedélynél, és miután rendkívül különböző fokozatnak, gyakran sokáig elkerülik figyelmünket, mert a beteg sokszor bir betegségének tudatával és az az elleni erélyes küzdelemben legalább a külső nyugalmat és meggondolást színelni képes.

Kiválóan gyakoriak az ilyen zavarok az ivarérési időben is, melyben az érző étellel szoros viszonyban álló szervek újabb gerjedelmeket érvényesítenek, és az érző életet könnyen zavarba ejtik, különösen ott, hol elmezavarok iránt öröklött hajlam, önfertőzés, vérszegénység, lelkiileg és természetileg gyengítő viszonyok befolyásra emelkednek.

Sokan, jóformán a legtöbb ily búkóros lehangoltságban szenvedők közül nem kerülnek tébolydákba orvosi megfigyelés alá, különösen akkor nem, midőn a zavar nem öregbedik, mikor érzéksaladások és tévesképzeletek hozzá nem szövődnek. A beteg ekkor nem beszél zavartan, annyira a mennyire elvégzi dolgait, és habár komor lénye, indokolatlan lehangoltsága, fokozott ingerlékenysége, szokott gondolkozási és érzési módjának elváltozása fel is tűnik, mégis találhatnak elég külső mozzanatok, a beteg által ürügyül felhozott okok, hogy a látszólagos szeszélyeket, az önelhagyást, közönséges tekintetek, és kötelességek figyelmen kívülhagyását megfejtsek. Daczára annak, hogy a beteg e csekély sajátságosságokat és vonásokat kivéve, higgadtan és csendesén viseli magát, mégis vulkánhoz hasonlít, melynek hamva alatt kitörés készül és csekély belső és külső körülményektől függ gyakran, midőn a szorult kedély egy borzasztó erőszakos tettben keres szabadulást.

Az egyszerű kedélylehangoltságnak egy ily állapota képzeli lényegében alapját a rásztkórnak, azon nagyon elterjedt lelki idegességnek, mely fölött sokat vitatkoztak, valjon a lelki vagy idegbántalmakhoz kell-e számítani.

Található az továbbá a honvágyban szenvedőknél. A lelki okok itt azon kéjelmetlen viszonyok, melyek közt az illető él és melyek őt helyzetéről való fájdalmas gondolkodásra ösztönzik. Ehez járul az

ezen gondolkodásból származó, ki nem elégitett hazatérési vágy, és gyakran az ivarérési időszak sokféle káros befolyásaival a kedélyre. A honvágyban szenvedő betegek képzelése a fájdalmas érzés kényszere alatt csak a szülőföldről való gondolkozás szűk körében mozog és az összes idegrendszer haladó túlérzékenységével, a mindig egy tárgyra irányozott képzeletek átalakításával, könnyen kerül érzécsalódásokra (visiók a szülőföldről, hívó rokonok hangjai) és ezeknek befolyása alatt, vagy félelmi rohamok, vagy egyedül a fájós érzés, vagy kényszerképzeletek által, melyek utánzásvágy folytán lehetnek felelbresztve, romboló tettekre, melyek néha öngyilkosság, rendszeren azonban gyújtásból állanak, mint a legközelebben fekvő és legkönnyebb eszközből, hogy a kinos öntudatállapotokból szabaduljanak. Ezen esetekből, hozzá véve gyermekes kifejeletlen emberek indulatos cselekményeit, kik boszu- és haragból, tettük és a következmények fontosságára vonatkozó világos öntudat nélkül gyujtogattak, a régebbi nem tudományos alapu nézet, a monomaniák egy különös fajtát — a pyromaniát — gyujtogatási őrz — csinálta, mely azonban már testvéreivel együtt most már a történelemé.

E nyomott kedélyállapotok egy további válfaja az idült állandó fájós lehangoltság. Található mint állandó kedélyingerlékenység, folytonos, habár csendes nyomott indulat, a mely elégedetlenség, keserűségben, ingerült viseletben, zsémbelő és rágalmaszó vágyban és a környezet kínzására irányzott hajlamban nyilvánul. Miután a külső meggondolás ép, az észteni folyamatok érintetlenek, ezen állapot kóros természete (búróros folie raisonnante) rendszeren félreismertetik. A betegek rossz jellemű és ármánykodó embereknek tartatnak, ritkán, csakis ha bajuk fokozódik, kerülnek tébolydádba, néha még börtönökbe is. Ezen emberek behatóbb tanulmányozása különben nem engedi félreismernünk, hogy itt egy kóros, a búrórhoz számítandó állapot létezik, mert nagyobb ingerült állapotok, nyomott indulatok, félelmi rohamok, érzéktévingések csatlakoznak néha hozzá, sőt néha időszakonként; található náluk gyakran tisztán kifejezett, tárgyilagosan sehogy sem indokolva, fokozódások és félbehagyások, sőt nem ritkán némi tudatával bírnak, hogy állapotuk kóros, fájdalmasan érzik, hogy a külvilág ellen oly visszataszítólág és ellenségesen kell magukat viselniök. A képzelés náluk állandóan a fájós érzés kényszere alatt áll, és lehangoltságuk miatt a külvilágból csak kellemetlen benyomásokat kapnak, az életnek csak árnyoldalait látják és e szerint a külvilág benyomásaira túlérzékeny és ingerült visszahatás-

sal vannak, szakadatlanul rossz kedvet mutatnak, másokat rágalmaznak, gyanúsítanak, leszólnak.

Becsületsértések, hivatalos becsület bántalmazása, verekedések, néha a saját gyermekeikkel való nyers és méltatlan bánásmód (misopaëdie, Boileau de Castelnau) közönséges vétsegeik.

b) A búkóros lehangoltság félelmi tünetekkel. (Raptus melancholicus.)

Az egyszerű kedélylehangoltsághoz nem ritkán csatlakoznak belülről, az agyzavar által közvetítve, vagy pedig kellemetlen testi érzések, nevezetesen idegzsábák, vagy nem-ritkán meglepő félelmetes apperceptiók, érzéksalódások és képzeletek által okozva, a leghatalmasabb, de tárgynélküli félelem indulatai, melyek oly rögtön és oly erővel juthatnak érvényre, hogy öntudat és meggondolás, sőt a roham idejére való visszaemlékezés is elvesz. (Raptus melancholicus.)

Ezen félelem vagy bizonytalan, vagy localisált és a félelem helyén rendszeren érzési zavarok és idegzsábák, valószínűleg környi, az agy- és gerinczagyból kisugárzott jelenségek. A leggyakoribb válfaj a szivgödörbéli, melynél a félelem az epigastriumban éreztetik, nem ritkák az alhasi és homlokbeliek. E közérzési zsába egészen úgy mint az idegzsábák, súlyosbodásokat és félbehagyásokat mutat. A félelmi érzések belterje, melyek alapminőségükben mint aggodalom, nyomás érzése, szivszorulás tűnnek, egy és ugyanazon, úgy mint különböző betegeknél nagyon változó, legsúlyosabb akkor, ha szivgödörbéli (szivszorulás). A szivgödri félelem nemcsak a búkórának résztünete, fellép az mint szövődő idegbaj idegbántalmaknál, ugymint: rásttkór-, méhszenv-, eskóránál, nevezetesen midőn zavarok vannak az ivarrendszerben; található azonkívül az iszákosok rezgőréjénél és idült szeszmergezésnél.

A szivgödri félelem lényege és származása még nincs egészen kiderítve. Néha lehet környi idegzsábás érzések által a központi szervben kiváltva, gyakrabban lehet azonban központi szervek egy rendellenes izgatásának központon kívüli kisugárzási jelensége.

Ezen állapotnak egy távoli analogiája található azon az egészséges egyének nyugtalan várakozási indulataival társuló sajáttságos, nyugtalanság, szorongás, kellemetlenségre vonatkozó érzések az epigastriumban. A szivgödör félelemkóródai képe igen kifejezett, nagyon élénken nyilvánul taglejtésekben és mozgásokban. Az arczon sokszor a kétségbeesés kifejezése ül, a tekintet félnék, tétova, sziv-

dobogás áll be, az ütérverés gyenge, szapora lesz, a légzés akadályozott, a fej vértorlódott.

A beteg nyugtalanul bolyong, segítséget keresve az emésztő belső kín és félelem ellen, tépi haját, a félelem öregbedésével minden kigondolható romboló tettekre vetemedik (gyilkosság, öngyilkosság, gyújtogatás), melyeket csupán csak azon erős vágyódás okoz, hogy valamely tett által (Bergmann betege, ki ujjaival szemtekéit a szemürből kitépte) elviselhetlen öntudattartalmán változást tegyen, vagy pedig a félelem borzasztó, a szívszorongást még fokozó érzécsalódásokban, általános és önnemlétezésről való képzeletekben nyilatkozik, melyek villámgyors változással az öntudatban egymást üzik és tettre ösztönöznek.

A cselekvésnek a raptus melancholicusban sajátos mechanizmusa van, melyet ismernünk kell, hogy megóvjuk magunkat az összetévesztéstől más állapotokkal és a tettétéstől. A beteg sohasem egy tárgyi cél eléréseért cselekszik, hanem hogy öntudattartalmától szabaduljon, mely borzasztó, elviselhetlenné lett, és melyet egy más-sal, mindegy, bármilyennel el kell cserélnie. Ebből és az öntudatnak elhomályosodásából magyarázható, hogy a cselekvés sohasem terv- és czélszerű, hanem vak, úgy szólva, göresős. A borzasztó érzés e mellett némi zajt (Eclat) föltételez, egy minden észszerű czélt meghaladó tekintetnélküliséget és kegyetlenséget. Az öngyilkosság p. o. a legborzasztóbb módon a fejnek falbaütése, vagy ablakbóli kiugrás által eszközöltetik, ámbar a betegnek kevésbé borzasztó és biztosabb eszközök állottak rendelkezésére, vagy pedig a beteg nem elégszik meg áldozatának egyszerű meggyilkolásával, hanem azt a legiszonyatosb módon meg is csonkítja. A kivitelnél idő, hely, eszközök és tanuk reá nézve egészen közönyös, a tárgy melyen elkövette-tik, esetleges. Közvetlen a sikerült tett után a beteg mindig megkönnyebbülve érzi magát, pillanatnyira megszabadulva a kínos feszültségtől. Hogy mily kevéssé törődött a tettel mint ilyennel, kimutatják a raptusból eredt gyújtogatás esetei, melyeknél a tettes aztán buzgón segített oltani, azon utógondolat nélkül, hogy azáltal a gyanut magáról elhárítsa. A tett után bekövetkezik önfeladás, megbánás, néha öngyilkosság, midőn a tett iszonyatos volt; ha ez csekély volt, akkor a beteg megkönnyebbülve és megnyugodva érzi magát.

Oly esetekben, midőn a félelem nem érte el rögtön tetőpontját, megtörtént, hogy a beteg környezetét magától óvta; de midőn a raptus hirtelen jó, akkor egy vak, nagyobbbrészt öntudatnélküli, dühöngésből áll.

A beszámító képesség itt megszűnt, a tett legtöbbnyire nem is az, hanem merő véletlen, a legjobb esetben egy tűrhetlenné lett állapotból való kényszeralakú szabadulás. A raptus magasb fokaiban hiányzik az öntudat és azzal a cselekvésről való tudat is; a cselekmény büntethetőségének tudata, ha valamikor beállana, hatalom nélküli árnyképpé lesz az öntudatban levő kimondhatlan félelemmel szemben. Ritkák a raptus melancholikus rohamai az addig lelkileg egészséges egyéneknél.

Leggyakrabban találatnak még idegbántalmaknál, szivbajoknál, aszthmánál, nagy vérvesztéseknél (szülés, gyermekágy), és akkor mint önálló, muló roham foly le. Ekkor melancholia transitorának lehet nevezni és a mania transitoria bizonyos hasonló eseteivel szembeállítani, minthogy itt mint ott a visszaemlékezés a roham egész tartamára hiányozni szokott.

c) A bűkór kifejlődésének legnagyobb fokán. (Melancholia activa.)

Ha a lelki életnek mozgási oldala a lelki fájdalom és nagyobb belterjre jutott és állandóvá lett kínos indulatok által állandó nyugtalanságba és visszahatásba jut (melancholia errobunda), akkor a képzeleteknek deliriumszerű gyors menete áll be, melynek tartalma azonban, szemben a maniával, mindig egyhangú; ha egyes kórosan belterjű képzeletekből, vagy a nyugtalan várakozó indulatokból, érzéksalódásokból, ezekből vagy a kóros öntudattartalomból okoskodás vagy spontán a képzelő központok önszenvi izgatása által közvetítve, téveszmék fejlődnek ki, akkor a bűkór kifejlődésének legmagasb fokán áll, és közönségesen a túlnyomólag részesedő mozgási oldal után melancholia activa- vagy agitansnak neveztetik, mely kínos nyugtalanság- és bolyongásban, kéztördelésben, sóhajtozás- és siránkozásban, folytonos helyváltoztatási vágyban, tárgyak rombolásában nyilatkozik, mely valóságos görcsös tombolás- és dühösségig megy, mint visszahatás a kínos öntudattartalomra.

E fokon a kórkép ritkán marad sokáig és legtöbbször csak súlyosbodását képezi egy idült fájdalmas lehangoltságnak, de ha önállóan van, acut foly le, s vagy gyógyulásra vagy lelki gyengeségi, állapotokra vezet.

Ily emberek rendkívül veszélyesek, első sorban önmaguk, de aztán környezetükre nézve is. Azon büntettekről, melyek kóros érzések, indulatok, raptus- és kényszerképzeletekből erednek, szintúgy mechanizmusokról már tettünk említést, s még csak két forrása a

büntetteknek marad megvilágosítandó, ugyanis büntettek érzéksalódásokból és téveszmékből (téves képzeletekből).

Általánosságban véve bűkórososak érzéktévéngésből származó iszonyatos erőszakos tettek megfelelnek az érzéktévéngések negatív tartalmának. Majd a fájós lehangoltság nagyságából, indulatok- vagy félelemből eredő hangok, melyek egyenesen gyilkosságra vagy öngyilkosságra felhívják, majd hangok, melyek a betegre váró iszonyatos szerencsétlenséget hirdetnek, melyet hogy elkerüljön, öngyilkosságot követ el. Hasonló befolyással lehetnek ijesztő visiók. A környezetről való téves (ámitó) apperceptio a bűkórosoknak izgatási állapota alatt, gyakori és legtöbbször oka a környezet élete ellen törő hirtelen támadásoknak. Izlési csalódások, mérgezési tévedéssel, idegzsábás érzések téves magyarázása mint gyanított kínzások és üldözések további forrásai az erőszakos tetteknek. A beteg rendszeren nem képes érzéksalódásainak alanyiságát felismerni, de ha ez sikerül is, azok mégis előidézhetnek erőszakos tetteket akár azáltal, hogy oly zavart és félelmet okoznak, hogy az öntudat és meggondolás megszűnik, akár hogy a félelmi izgatottság és lehangoltság a szakadatlanul ismétlődő érzéksalódások következtében elviselhetlenné vált, és öngyilkosság vagy egy mások vagy tárgyak ellen intézett romboló tett által véget kell érnie. Csakis ezen esetekben lehetséges a belátás a helyzetbe és a megkönnyebbitő tett utáni megbánás, míg ennek szükségkép hiányoznia kell, midőn az érzéksalódások nem ismertetnek fel ilyeneknek, vagy midőn egy másképp alakított téves képzelet okozta a cselekvést. Rendkívül sokfélék a bűkórosok téveszméi és az abból származó jogsértés lehetőségei.

Ily betegeknek gyakori tévedése az, hogy mások felőlük rosszul vélekednek, őket csúfolják és üldözik. Az önérték mély leesése, a lelki érzéketlenségből származó azon tudat, hogy minden viszony a külvilághoz visszas és ellenséges indulatu lett. továbbá látási és hallási illúziók képezik azon tévedésnek elemeit. Egy indulat, egy csalóka érzéki észrevétel elégségesek olyankor a vélt ellenségek ellen intézett erőszakos tette, mely olyankor egészen az önvédelem jelle- gével bír. Az aggodalom és nyugtalanság érzése, ép mint egy gonosztevőnél, könnyen hozza létre a bekövetkező törvényes üldözésről való téveszmét, melyre nézve a beteg egy régebbi törvényellenes tettet keres elő, vagy bizonyítékul egy ártatlan nem is bűnös cselekményt vagy mulasztást hoz fel az előbbeni életből. Az ezáltal szükségkép feltételezett s az élet, vagyon, szabadság és becsület el-

vesztését fenyegető kínos várakozó indulatok minden kigondolható (l. f.) említett erőszakos tettekre vezetnek.

Továbbá a hiányzó tehetség és akarás (Abulia) lelki érzék- és érzéstelenség érzése az, mely az ön- és világróli tudatot meghamisítva, az elszegényedés, fenyegető világelpusztulás téveszméjére vezet és öngyilkosságra, a legkedvesebb hozzátartozók meggyilkolására alkalmat ad.

A valláshoz való elváltozott viszony, az imádságban hiányzó vigasz érzése okozza a kétségbeesés indulatait, azon téveszmét, hogy az isteni malasztot elvesztette, hogy ördöggé, állattá lett, és az öngyilkosságon kívül minden lehető jogsértést.

Minden tettnél, mely téves képzeletből származik, a tettes nem szabad, mert a képzelet kóros és az előzet hamis volt, az öntudat homályosodása kiigazítást lehetetlenné tett. Beszámító képességről tehát szó sem lehet még akkor sem, ha a cselekményről, ennek következményeiről és büntethetőségéről a tudat létezett.

2. A dühösség.

A kóros magabazárkozottság állapotaival szemben, melyek az önérzés nyomottságával, fájdalmas indulatokkal, a képzelés és többnyire még a törekvés akadályozásával és korlátozásával járnak, a mint azok a bűkórban egybefoglaltatnak, a tudomány egy eredetileg tisztán indulatszerű vagy kedélyzavaroknak nagy sorozatát különbözteti meg, a melyek ismertető jele egy kóros önkivüllet, az önérzés emelkedése, a képzeleteknek fokozott és könnyebb lefolyása, és ezen állapotokat a dühösség (mania) névvel jelzi. A dühösség a lelki élet mindazon indulatszerű és elsődleges zavarainak állapotait foglalja magában, melyeknek alapvonása egy kórosan emelkedett önérzet uralkodása. Bármennyire különbözzenek is külső kórodai formában a dühösség általános elnevezése alatt összefoglalt kórképek, azok mégis csak eltérések és sokszor egyszerű fokozásai azon elemi zavarnak, melyek az érzés terén egy spontán, külsőleg nem indokolt emelkedett önérzetben és örömteli indulatok uralkodásában, a képzelés terén a képzeletmenet lefolyásának fokozott könnyűségében, a törekvés terén az érzések- és képzeleteknek mozgási cselekményekké való átfordulásának nagyobb könnyűségében nyilvánulnak.

Ezen sajátágos elmékóros állapot kisebb fokait, melyeknél az összes lelki folyamatok gyorsítása és emelkedése nincs annyira fo-

kozva, hogy az észrevételek a külső világból akadályozva vannak és a meggondolás- és megfontolásnak még egy bizonyos mértéke indokolt cselekvést enged, dühöngő exaltationak nevezzük, a folyamat magasb fokait, hol a képzelés, oly rohamossággal történik, hogy egy egyes képzelet már nem tartatik meg, gondolatszükés és zavartság fellép, a a mozgási cselekvények már csak esetlegesen, spontán, ösztönszerűleg jönnek létre, a *dühösség* nevezése alá foglaljuk. A dühösség példás esetei, hacsak nem hevenyen és hirtelen folynak le, a törvényszéki orvostan számára alig képezik a kétség kérdését, máskép áll azonban a dolog a dühöngő izgatottsággal, nevezetesen midőn bizonyos ösztönszerű hajlamok csatlakoznak hozzá. Ezen állapot a tapasztalatlan előtt természetesnek látszhatik, különösen ha a kórkép kevésbé kifejezett, vagy ha a beteg épen betegségének alábbhagyó szakában jó kém-szemle alá. Mindazáltal az akaratelhatározás szabadsága ily egyszerű izgatott állapotokban teljesen elenyészett, akár, hogy a természetes ösztönök és érzéki gerjedelmek kóros fokra jutottak, akár, hogy a képzelés gyorsabban foly le, semhogy a beteg a cselekvés előtt nyugodt meggondolás- és megfontolásra képes lenne (a beteg érzéki ösztönei által mintegy megrohantatik), akár hogy, ugymint a részegség hasonló állapotában, az erkölcsi, aesthetikai, kiigazító képzeletek ideiglenesen hiányoznak, vagy az öntudathoz nem is jutnak. Ebből pedig a törvénysértések lehetőségének egész sorozata származik. Először is a természetes ösztönök, nevezetesen az ivarösztönnek fokozása, mely azon törvénysértéseket okozza. Míg a dühöngő izgatottság legnagyobb fokát el nem érte, csak erkölcstelen életmód s nemi excessusokra, bordélyházak látogatása, meggondolatlan szerelmi vallomások, és egészen badar szerelmi kalandok füzésére kerül a dolog; de ha kellő fokát elérte, akkor a kórosan fokozott ösztön minden szűgyen és erkölcsi tekintetből kivetkezettnek mutatkozik, és nyilvánul szemtelenül üzött önfertőzésben, a másik nem arcátlan megtámadásában, magát meztelenítő hajlamban, miáltal a nyilvános erkölcs kockáztatik, erőszakétel és fajtalansági büntettek okoztatnak. A szerint, a hogy a kórosan fokozott ivarösztön az első vagy második módon nyilvánul, és az egész kórképen kiválóan uralkodik, nevezték azelőtt erotomania vagy satiriasisnak illetőleg nymphomaniának (nőknél).

Egy további forrása a büntető törvényekkel összeütközésnek a beteg kedélyingerlékenységéből és emelkedett önérzetéből származik. Azok nem tűnnek ellenmondást, nem tűrik csapongó kívánságaik és terveik korlátozását, erre heves nyers módon hatnak vissza,

és az elkerülhetlen következmények becsületsértések, párbajok, veszekedések és testi sértések.

Bűnügyi cselekményeknek egy további fontos oka a dühösségben az agybántalomból megindított ösztönszerű impulsusok. A leggyakoribb és legismertebb az ösztön izommozgásokra. A dühösség kisebb fokainál, midőn a mozgás még képzeletek által indíttatik meg, egyszerűen elhamarkodott tettekre, czéltalan lőtás-futás, esztelen vállalkozásokra kerül a dolog, melyek inkább a polgári forumot és a szabad rendelkezés kérdését érintik, de észrevehetünk, nem ritkán már itt is látszólag tisztán pajkos tetteket, idegen tulajdon rombolását, személyek megsértését.

Mig itt még képzeletek és abnorm kedvtelési érzések, melyek persze már nem ellenőrizhetők és nem zabolázhatók, közvetítik a mozgási cselekvényeket, a bántalom fokozódásánál már tisztán ösztönszerű, automat mozgások következnek, mely tisztán cél és szándék nélkül, csakis a mozgás kedvéért nyilvánul, és romboló ösztönek neveztetik. Lélektanilag azonban egészen közönyös, valjon e rombolás értéktelen tárgyak vagy személyek ellen fordul-e, vagy netán gyújtogatásban nyilatkozik. Ezen mozgási vágy kisebb fokai sokszor mint vándorlási ösztön, mint czéltalanul kóborló bolyongás nyilvánulnak. Dühöngő állapotoknál ily módon nem ritkán mutatkozik egy kóros hajlam lopásra, ivásra, stb.

Ebből egy időben, midőn a tudomány izolált képességek és egy abstract akaratképesség megbetegedési lehetőségének feltevésében elfoglalt volt, ezen ösztönök egyoldalú kiszakításából és az alapállapotnak, melynek az csak egyes tünetét képezi, fel nem ismeréséből a monomaniák tanát teremtették, mely ép oly kóros volt ezen állapotok helyesebb felismerésére, mint a tudománynak tekintélyére nézve in foro.

Mai nap a monomaniák hirhedt tana meghaladott álláspont, és csak történelmi érdekekkel bír. A tapasztalati lélektan haladásai megtanítottak bennünket, hogy ösztön és akarással sohasem elsődleges, hanem mindig érzetek és képzeletek által indíttatnak, hogy minden ugynevezett lelki képességek csak abstractiok, és hogy minden lelki folyamat egymással egyetemleges kapcsolatban és benső összműködésben állanak, és hogy rendellenes vágyak és akaratnyilvánulásoknak mindig az érzés és képzelés elsődleges zavarain kell alapulniok, sohasem képezhetik önmagukban a betegséget, hanem mindig csak részjelenségei a lelki élet egy általános zavarának.

E tényekből kiindulva nem lesz nehéz, hogy az íróasztal mellett csinált monomaniákat semmire devalváljuk, vagyis inkább, hogy azokat más lelki kórállapot részjelenségének kimutassuk.

Ezen kísérletnél mindenek előtt le kell ütnünk a monomániáknak azon ugynevezett eseteit, melyeknél a megfigyelésnek vastag hibái által örültek vagy tébolyodottak, érzékcshalódások vagy téveszmék által hajtva, ugyanazon tett gyakori ismétlésére inditattak, de ezen esetek leütése után is még elég marad fenn, melyekben az egyének, daczára a nem létező betegségnek az értelmi működések és a logikai folyamatok terén, nem csak egyszerűen az akarat terén voltak betegek, hanem egy általános elmezavarban szenvedtek. Az ugynevezett monomaniák közül voltaképen a gyilkossági, öngyilkossági, gyujtogatási, lopási és részegeskedési, nem tekintve a mérgezési stb. monomania légvárai azok, melyek itt tekintetbe jönnek.

Mi a két elsőt illeti, azokat a bűkórnál már megismertük és láttuk, hogy a gyilkosság- és öngyilkosság nem épen érzékcshalódások és téves képzeletek által közvetítettik, a gyilkosság- és öngyilkossági vágy nem egyéb mint visszahatás elviselhetlenné lett érzésekre, kényszerképzeletek végleges valósítása, vagy az öntudatot mélyen megzavaró félelmi állapotok rohamszerű kifolyása, mely utóbbiaknál egészen esetleges, valjon gyilkosság, öngyilkosság vagy másnemű romboló cselekvény, következik-e be.

A gyujtogatási hajlam, melynek saját irodalomtörténete van, és mely végtelen sokáig volt vita tárgya a tudományban, ugyanazon módon származik mint az előbb említett két „monomania“ bűkórosoknál, vagy pedig egy dühöngő beteg mozgási ösztönének hirtelen nyilvánítása, vagy egy gyengeelméjű, tartalom nélküli egyén gyermekes boszujának kifolyása.

Mélyebb és gyakoribb viszonyban áll egy meghatározott elmekór-alakkal, ugyanis a dühösséggel a lopásra való kóros ösztön az ugynevezett kleptomania.

Leszámitva a hűdéses butákat, kik nagysági téveszméjükben és öntudatzavarukban mindent sajátuknak tartanak, a gyengeelméjűeket és bambákat, kiknél az enyém- és tiedről való fogalmak kihaltak vagy oly gyengék, hogy a fel-fellépő vágyakkal szemben nem lépnek fel korlátozó etikai, jogi fogalmak és ítéletek, fenmaradnak azon esetek, melyeknél a kleptomania mint a dühösségnek vagy hasonló állapotok részjelensége találtatik. Itt csak tünetrésze a mozgási vágnak és rokon a gyujtögető ösztönnel, a hogy ez ugy dühös-

ségnél, mint izgatottsággal járó lelki gyengeségi állapotoknál nem ritkán található.

Hogy a beteg a mellett nem a tárgyra, hanem csak ösztönének kielégítésére gondol, kimutatja azon körülmény, hogy sokszor egész haszonvehetetlen értéktelen tárgyakat lop, sőt önön magát is meglopja, hogy azokat nem használja, kivéve ha megehető dolgok, hogy azokat nyilvánosan és arcátlanul ellopja, oly módon, hogy a rajtakapásnak azonnal be kell következnie.

E lopási ösztön nagyon gyakori, különösen az üdülési szakban, mint szünőfélben lévő mozgási ösztön egyidejű lelki gyengeség mellett, továbbá időszaki dühösségnél, itt nem ritkán periodicus nyilvánulási móddal, továbbá gyengeelméjűeknél és butáknál, eskórosoknál és tébolyodottaknál.

Gyakori jelenség még az terhes nőknél is, mint ugynevezett terhességi megkívánások, minthogy ezen állapotnál mindenféle kívánságok, ételek, értéktárgyak, stb. után léteznek.

Ily esetek nem csekély számában nem forog egyéb fenn, mint tolvaj fehérnépek aljas csalásai, kik egy régi néphitét, hogy egy kívánság megtagadása a magzatra nézve káros, és a kívánság maga ellenállhatlan, hasznukra fordítják. A nyilván való csalás ily esetei mellett, melylyel az igazságszolgáltatásnak igen, de a bűnügyi lélektanul semmi dolga, van egy sora a jól beigazolt eseteknek, melyektől megtagadni nem lehet, hogy a kívánság kóros alapu.

Az itt számba vehető asszonyok, idegbetegek, különösen méhszenyben sinlődők, ugynevezett pica-val néha teljesen ehetetlen, vagy a természetes érzékre nézve undorító tárgyakra (fa, szalma, homok, emberhus), vagy lelkileg lehangoltak, kényszerképzetekkel, néha azonban oly eseteknél, midőn értékes tárgyak elidegenítettnek, dühöngő izgatottsági állapotok is foroghattak fenn.

In thesi el kell ismernünk, hogy terheseknel vannak rendellenes kóros idegbántalmakon alapuló törekvések, in praxi azonban követelnünk kell ellenállhatlanságuk és egy általános lelki idegességre való visszavezethetőségük meggyőző bebizonyítását, hogy a kívánságnak alapul szolgáló érzési és képzelési rendellenességeket kitudjuk.

Más alappal mint a lopási hajlam, birhat az ivásra való kóros ösztön, az ugynevezett dipsomania. Leszámítva az eseteket, midőn búkórosok egy palaczk borban keresnek vigaszt és megkönnyebbülést, midőn dühöngők agybeli izgatásuk által természetes szükségét érznek az agyműködést izgató szeszingerek után, az ivásra való ösztön,

nevezetesen ha időszakonként lép fel, az időszakai dühösség egy válfaja látszik lenni. Ily emberek többnyire öröklők, időközben teljesen megváltozik a szesz italokat, de bizonyos, rendes és többnyire egyforma időig tartó szakokban valóságos mohósággal neki esnek a legundorítóbb iszákoskodásnak, és még ingüket is beiszadják.

Szóba sem jő náluk az ital minősége, hanem csak mennyisége, és még a legközönségesebb pálinkát sem utasítják vissza.

Midőn a paroxysmusnak, mely rendszeren néhány napig tart, vége, akkor az ilyen szerencsétlenek valóságos undorodással saját maguk és a szesz italok iránt mintegy álomból ébrednek, és ismét a legtisztábbak emeberek. Ha a paroxysmus kezdetén elzártnak, a roham mint dühösség foly le. Néha az iszákossági roham előtt stadium depressionis is észleltetett.

A tiszta dühöngő izgatottság csekélyebb fokainak fennebb említett esetei, vagy mint ilyenek a dühösség önálló alakjaként folynak le, vagy egy tökéletes dühösség kezdő szakát képezik, vagy a hűdéses butaság elején találhatók, vagy pedig a nőszeny tünetcsoportjai közé esők.

Ott, hol mint ilyenek a rohamot képezik, néha idült alakban folynak le, és ily betegek, képzeleteik talpraesettsége, élczessége, gazdagsága mellett, gyakran képesek eszeveszett, bizzar, önuralmat nélkülöző cselekményeiket kitűnően indokolni és menteni.

A zavar, melyet nem egyszer *folie raisonnée*-nak neveztek, olyankor könnyen kerül ki a figyelmet; a beteg egy pajkos kedvben levő, vagy kissé ittas ember benyomását teszi. Ilyenkor nehéz a nem szakértővel megértetni, hogy a voltaképen élénkebb, ügyes és éleselméjű beteg csakugyan beteg volna. Az összehasonlítás az előbbeni emberrel, különösen ha az azelőtt fontoló, hallgatag, csendes jellemű volt, minden ezen föltűnő jellemváltozást megfejtő külső ok hiánya, megkönnyebbitik az eset megértését.

Nem ritkán található a kórelőzményeknél egy hűkóros előző szak; a beteg álmatlanságban szenved, nyugtalansága önkéntes alább hagyásokat és fokozódásokat mutat, a gondolatmenet gyorsított, leletérő, az eszmetársítás sokszor nem egymásból folyó. Még föltűnőbb határu végre ily emberek cselekedeteiben a tévengés, az indokolatlanság, tervnélküliség, minden tekintet hiánya tetteikben, az előbbeni egészséges élettől egészen elütő törekvések és cselekmények.

Vannak betegek, kiknél túlnyomólag a cselekvés árulja el a zavart, míg a cselekvést ballagva követő ész, tartalom és logikára

nézve eléggé ép, hogy a tettét utólagosan észokokkal palástolja. Az egyes tett ily eseteknél nem határozó az összállapotról nézve, de igen is határozó az összes törekvés megítélése, itt is persze a megítélésnél synthetice és nem analytice kell eljárni.

A lefolyásra nézve figyelemre méltó válfaja a dühösségnek az ugynevezett *időszaki dühösség*, azaz, a dühösségnek gyakran ismétlődő rohamai, sokszor egész rendes időközökben. A lelki állapot, illetőleg a beszámító képesség ezen időközökben lehet kétség tárgya. De bizonyosnak tekinthetjük, hogy az időközbeni állapotok csak elnyugvásai, de nem félbehagyásai a betegségnek, hogy ez az időközökben is hasonló módon lappangva létezik, a minthogy ez az eset az eskórosnál, vagy a váltóláznál a rohammentes időben fennáll.

Tagadhatlan, hogy a rohamok közötti időben egyes eseteknél a lelki zavar minden tünetei szünetelnek; de azon tapasztalat, hogy mindannak daczára a bántalom lappangva fennáll, akadályozni fog bennünket, hogy a teljes beszámító képességet a bántalom nyugvó időszakában elfogadjuk. Az esetek nagyobb számában az első roham már a lelki gyengeség maradandó jeleit hagyja hátra, és kóros ingerlékenység, és időszakonként fellépő kóros lehangoltságok gyakran világosan nyilvánulnak.

Az időszaki dühösséget a *folie circulaire*-től meg kell különböztetnünk, egy betegségtől, melyet az jellemez, hogy dühösségi rohamokat folytonos változásban közönként bükóros lehangoltságok oly formán váltják fel, hogy egy-egy rohamszakaszt a másiktól a való vagy látszólagos lelki épségnek egy rövid szaka választja el. Itt a két dühösségi roham közti szünidőben nincsen elnyugvása a lelki zavarnak, hanem van egy több vagy kevésbé világos bükóros lehangoltság, de a mely, miután tisztán csak szenvedő, sem erős félelmi izgatottsággal, sem téveszmékkel nem szövődött, igen is könnyen kikerüli a figyelmet. — A betegség időközi elnyugvásának ily eseteit lucida intervalláknak nevezték, és a betegek ezen stádiumban elkövetett cselekményeire nézve a jogos beszámíthatóságot elfogadták. Nekem úgy tetszik, hogy lucida intervallák elfogadása a bűnügy terén meg nem engedhető, először, mert a betegség csak lappangóvá lett és lehetetlen meghatározni, valjon e stádiumban elkövetett bűntettre nem volt-e befolyása a lappangó elmébántalomnak, egészen eltekintve a lucidum intervallum kérdéses tisztaságától. Másodszor pedig, mert alig lehetséges meghatározni, valjon elmekóros mozza-

natok az utolsó roham idejéből vagy a következő roham előjeleiből a tettet nem befolyásolták-e, nem voltak-e ezzel egyidejűek.

Mindenkoron bajos lehetne egy tettnél, mely az elmezavar két rohama közé esik, bebizonyítani, hogy az szabadakaratelhatározással követtetett el; hol pedig az alanyi bűnösségi kérdés ki nem tudható, ott kegyelmességgel kellene elbánni és a büntetésről lemondani. A jogszolgáltatás által elkövetett gyilkosságokat nem igen lehet többé jóvá tenni.

A dühösség ezen, rendesen csak idültlen vagy félhevenyen lefolyó rohamaival, szembe kell állítanunk a tisztán hevenydühösségnek törvényszékieleg egy rendkívül fontos állapotát, mely közönségesen *mania acutissima*- vagy *transitorianak* nevezetik.

Itt egy addig teljesen egészséges embernél föllépő 20 percz egész 6 óra alatt lefolyó lelki zavar forog fenn, melynél az öntudat és az emlékezés a roham tartamára teljesen elenyészett, s mely ismét egy őrjöngő dühösség (*furor transitorius*) vagy egy hevenytévfengés mintája szerint alakul, kísérve nagyfoku zavartság, tömeges érzécsalódások által a realis világ észrevezetésének megszűnése mellett, és mely egy mély álom szakával végződik, melyből az illető lelkileg ismét teljesen helyreállítva ébred. Súlyos fejbeli vértorlódások megelőzik néha a rohamot, kísérik rendesen annak tetőfokát, úgy hogy a megfigyelt esetek nagy számára nézve azon látszat áll, mintha a lelki központok egy rögtön föllépő, de muló vérbőségének tüneti tévfengése forogna fenn. Ezen feltevés a kóroktannak is megfelel, mert mint előkészítő mozzanatok többnyire olyanok találhatók, melyek az agytorlódási vérbőségre hajlandóságot adnak: vérmes alkat, de oly egyének is, kik túlfeszített munkásság, gyermekágyak által agyvelejüket ingerlékenynyé és kevésbbé ellenállóképessé tették, míg okilag hasonlókép agybeli vértorlódást elősegítő befolyások, u. m. erős, hirtelen kedélyrázkódások, szeszes italok élvezése, nagyfoku hőség behatása, széngőz, első sorban állanak.

E bántalomra feltűnő hajlamot tanusítanak a férfiak, nevezetesen fiatal katonák.

Vajudó nőknél is a 3-ik és 4-ik szülési időszakban, szülés után közvetlen, a magzat kitaszítása után, találhatók néha ily rohamok, melyek megfejthetők a szülésfolyamat alatti általánosan fokozott edényizgatottságból származó súlyos torlódásból, a megakadályozott belégzés okozta vérkeringésnek egyidejű nehezítéséből és az egész izomrendszer nagyfoku megfeszítéséből.

A muló dühösségnek (mania transitoria) egy ilyenmü rohama többnyire egészen elszigetelten, az életben sokszor csak egyszer lép fel. A tévengés tartalma, a mennyire az a magaviseletből, arczjáték-ból, a beteg szavaiból megfejtethő; túlnyomólag lehangolt, félelmes, de fordulnak elő kórképek is, melyeknél inkább dühöngő hangulat, gondolatszökés, erős mozgási izgatottság, szerfeletti mozgási ösztön képében vannak jelen.

Ily rohamokban néha súlyos, erőszakos tettek követtetnek el, miért is azok törvényszéki szempontból nagy fontossággal bírnak, nevezetesen mivel az állapot gyors mulékonysága mellett, annak a tett idejére való kimutatása nehéz. Ha az tanuk előtt folyt le, akkor e feladat könnyü, mert egy ilyenforma roham tettetésére gondolni sem lehet. De ha tanubizonyosságok nincsenek, akkor kórhajlamra, a tett és annak mechanizmusára, az emlékezhésihiány lefolyása- és kitudására vagyunk szorítva. Ily esetekben fontossággal bírhat netaláni fejbeli torlódásokra való hajlamot megállapítani, netaláni előbbi rohamokat, a roham kitörése előtt kezdődő agyvérbőség netaláni tüneteit kipuhatolni, továbbá valjon a tettet megelőzték-e oly körülmények (hőség, szeszes italok élvezése, indulatok), melyek annak fellépését elősegítették.

Az öntudat teljes megszűnése a roham alatt minden tervszerü meggondolt cselekvést kizár. Ily állapotok kasuistikája a tapasztalat szerint csak gyilkosság- és öngyilkosságból áll, melyek idő-, hely-, eszközre való tekintet nélkül, indok nélkül, nagy zajjal, dühszerüleg mennek véghez. A tettes néha tettének színhelyén alva találhatik. Legnagyobb fontossággal bír a roham egész időtartamára terjedő, sohasem hiányzó emlékezetnélküliség, és a megállapítás, hogy az mennyire terjed az idő szerint és minőségben.

Az emlékezés hiányán alapul a tettesnek jellemző elfogulat-lansága is, a ki tettet egész nyugalommal tagadja, mert arról mítsem tud, meg nem szokik, és tette nyomainak megsemmisítésére semmi kísérleteket nem tesz.

3. Örültség és tébolyodottság.

Ha az elmézarv lefolyásában, mint a kóros hangulatot magyarázó kísérlet, érzékesalódásokból vagy önálló agyizgatásból téves képzeletek fejlődnek és ha azok rögzítettnek, elannyira, hogy az ön- és a világról való tudat tartósan megzavartatik, a veszőfélben levő régi én helyébe egy új alakul, akkor az eredeti kedélybántalom

valóságos észbeli zavarra változott. A beteg egy egész más személyiségnek tartja magát. p. o. istennek, császárnak, vagy ördögnek, vagy állatnak, stb. — A míg az új „én“ az érzés, képzelés és törekvés között az egységet még megtartja, annak indulatteljes tettleges tanúsítása még lehetséges, addig a tudomány ezen állapotot *örültségnek* nevezi. De midőn az indulatok már kihaltak, a kóros én mint csendes téves képzelet az öntudatban megmarad, a lelki munka repedeztettsége és egysége elveszett, akkor ezen állapotot *tébolyodottságnak* mondják. E két alak megkülönböztetésének alig van értéke a törvényszéki gyakorlatra nézve, mert hisz mindkét alakban egy új kóros, a régi személyiséghez teljesen idegen én létezik, mely a lelki mechanizmust most önmagából hozza mozgásba és melynek bűnös cselekvényeket természetesen beszámítani nem lehet. Az örültség és tébolyodottság ily eseteiben csak a téveszme kimutatása, és ennek mintegy elmebántalom részjelenségének indokolása szükséges szemben az épelméjű babonájával és tévedésével, hogy az eset orvosbiróilag azonnal teljes világításba helyeztessék. A mily könnyű már most a jól megállapított eset orvosbirói megítélése, ép oly bajos lehet a concret téveszme kitudása és némely ilyenmü beteg eltitkolási ügyessége, kik hetek-, sőt hónapokig téveszméjüket visszatartani tudják, különös figyelemre érdemes. Azért szükséges, hogy ily betegek megfigyelésére kellő szabad időnk legyen, nevezetesen hogy tetteik- és mulasztásaikról áttekintéssel bírjunk, mert zavarukat cselekedeteik árulják el gyakran leghamarább. Egyáltalában egy eset megítélésénél az érzés és cselekvés tévengéseinek ép azon értékük van, mint a képzelés tévengéseinek, a voltaképeni téveszméknek, melyeket a laikus persze fődolognak tart az elmezavarnál. Az eltitkolt téveszmék ily eseteiben szükséges a megvizsgálandó bizalmát megnyerni, a beszélgetés folyamában a tudomány, vallás és társadalmi élet különböző téereihez való összes viszonyait érinteni, hogy így téves képzeletének velejéhez juthassunk. Mihelyest a téveszme érintetik, azt közönségesen a beteg bocsátja szárnyra. Jó az is, ha a beteget írni engedjük, mert ilyenkor gyakran hamarabb árulja el magát, mint a szóbeli társalgásnál. A titokban tartott, fel nem ismert örültség ily eseteiből a régi nemtudományos orvostan egy különös „kór-alakot“ teremtett, az ugynevezett „*amentia occulta*“-t.

A mily végtelenül különféle már most a téveszmék egyéni tartalma, oly meglepő másrészt, hogy téves képzeletek bizonyos csoportozatai (primordial tévengések *Griesinger* szerint) a legkülönbö-

zőbb rendeknél és egyéneknél mily rendességgel fordulnak elő. Az önérzésnek uralkodó és részben határozó módja és minősége szerint *lehangolt* és *emelkedett örültséget* különböztethetünk meg. Az elsőre nézve például szolgálhat az *üldöztetési örültség*, a másodikra nézve a *nagysági örültség*.

In foro kiváló nagy fontossággal bír a rendkívül gyakori és nem egy jogsértésre okul szolgáló

üldöztetési örültség különböző válfajaival együtt.

Ezen örültség alapvonása, a test-, élet- vagy tulajdonnak látható vagy láthatlan ellenségek általi megkárosításról való téveszme. A beteg búkóros lehangoltságát, testi és lelki fájós érzéseit a kívülvilágban tárgyilagositja, és öntudatának haladó megzavarodása, és hallási csalódások és káprázatok által oda jut, hogy látható és láthatlan ellenségeket tekintsen kellemetlen érzései és állapotai okozójául, és a munkás képzelgés a már egyszer megkapott téveszmét rendszeres formába szövi.

Ezen örültség rendszerint búkór- vagy részttkórból fejlődik ki, néha az idült szeszmergezés is ezen alakban foly le, végre vannak esetek, midőn e betegség lehangolt előszak nélkül erős öröklő kórhajlam alapján fejlődik ki. — Esetei az ugynevezett *elsődleges tébolyodottságnak*. (Sander.)

Mivel ezen örültség rendkívül lappangva és lassan szokott kifejlődni, mivel a tévengés többnyire részleges, és könnyen titkoltatik, a külső meggondolás sokáig épen marad, a tett inkokai könnyen öltik magukra a szenvedély, féltékenység, gyűlölet és bosszu jellemét, e zavar felismerése általánosságban nem egészen könnyű, míg más részt tőle a legsúlyosabb erőszakos tettek szoktak származni.

Kezdetben az ilyen betegek csak gyanakodók, a környezet nekik gyanusnak tetszik, félre értik azok beszédeit, azt hiszik, hogy róluk kedvezőtlenül nyilatkoznak, hogy belőlük tréfát üznek, később ismert és ismeretlen személyek hangjait hallják, kik gyanujokat megerősítik, kik mérgezés, üldözésről beszélnek, a beteget alávaló tettekkel vádolják. Ez által gyakran élénk indulatok idéztetnek fel.

Különös válfajai ezen üldöztetési örültségnek:

A villany-delejes. Ezen téveszmének közönségesen a bőr és közérzési idegek terén levő kellemetlen érzések adnak irányt és színezést. Ezen érzések rendszerint egy agy- és gerinczagybántalomnak központon kívüli jelenségei ugyan, de néha az ivarműködés terén levő zavarok által közvetítettnek. Figyelemre méltó, mily gyakran fordul elő

ezen villany-delejes üldöztetési örültség oly elmezavaroknál, melyek nemi kicsapongás és az ivarszervek bántalmainak következményei. A beteg mind e kellemetlen érzéseket, öntudatának megzavarodásában ellenséges hatalmak vagy roszakaratu szomszédok üldözésének tulajdonítja, és az egyéni műveltségi fok szerint majd a természetannak, vegytannak, majd az igézetnek, boszorkányságnak kell előállani, hogy a betegnek magyarázatot adjon. És épen az által, hogy ellenségeit és azoknak fondorkodásait sohasem látja (látási csalódások az üldöztetési örültségnél hiányoznak, kivéve midőn az idült szeszmergezési alapon fejlődött), hanem csak annak hatásaiból következtet, jut rendellenes érzéseinek oly természet fölötti magyarázásaira, és képzelete a legkalandosabb fondorkodásokat és eljárásokat teremti, melyek által a vegy- és természettan, a villanydelejesség, stb. reá alkalmaztatik.

Egy további válfaja: *mérgezési örültség.*

A beteg azt hiszi, hogy a környezet méreg által élete ellen törekszik. Gyanus testmozgások, arcjáték, az ételek és italok sajátos álize, hangok és hallási káprázatok azon téveszméjében csak megerősítik. Ily betegek aztán gyakran csak növényekből élnek, ismeretlen helyeken veszik tápszereiket, ételeiket maguk főzik meg, vagy minden nap változtatják étkezési helyüket. S ha véletlenül gyomor, vagy bélhurutot kapnak, mi rendetlen életmódjuk mellett, könnyen megtörténik, ha bélzsábás fájdalmuk van, azok megczáfolhatlan bizonyítékai annak, hogy életük ellen ismét egy merénylet követett el.

Vannak magasabb rangból származó betegek, kik országokon, tengereken túl mennek, hogy képzelt üldözőik elől menekülhessenek, kik vegy- és méregtani könyveket tanulmányoznak, hogy maguknak ellenmérgeket szerezzenek.

A *félheveny-szeszmergezés* eseteinek nagyobb számánál is meg van az üldöztetési tévengés, és a mi ennél lényeges, és öt más esetektől megkülönbözteti az, hogy itt látási csalódások is vannak jelen. A betegek, lángokat, ördögöket, csuf állatokat, torzképeket látnak, s megigézettnek hiszik magukat.

Feltűnőleg gyakori és ezen, a szesz-mérgezésen alapuló üldöztetési örültségre nézve majdnem sajátos egy ivarérzési elem a tévengésben és ennek megfelelő csalódások.

Igy hallják a betegek azon vádat, hogy állatokkal közösültek, leányokon erőszakot követtek, végbélfertőzést üttek. Egy fontos,

ugyanazon ivarszervi forrásból származó téveszme a feleségnek házasságbeli hiütlenségéről, mely többnyire káprázatok által közvetítettik. Látják, hogy feleségeik más férfi-egyénekkel szerelmes pillantásokat váltanak, hogy azok előtt magukat meztelenítik, nejeik ruháiban gyanus foltokat fedeznek fel, stb.

Nem egy büntett idéztetik elő ily szerencsétlenek által. A betegek kezdetben többnyire feltűnő, szenvedőlegességgel vannak képzelt ellenségeik irányában: kerülük, elbujnak, magukat oltalmazni törekcszenek, a hogy csak képesek; később fenyegetőznek, sőt még a rendőrségnél is segílyt keresnek. Egy véletlen eset, mint p. o. egy érzékesalódás, egy félelmi indulat elégséges, hogy őket szenvedőlegesséükből kimozdítsa és erőszakos tette hajtsa. Ekkor a vélt ellenségeknak, a házasságtörő feleségnek meggyilkolása eszközöltetik, és oly jellemző tervszerűséggel és tekintetnélküliséggel hajtatik végre, milyent csak a képzelt önvédelem és jogosultság tudata adhat Gyakran egyenesen dicsekesznek is sikerült tettükkal, mint boszujok kielégítésével. Néha megölik vélt ellenségeiket, sőt egész idegeneket, csakhogy a törvényszék sorompói elé kerüljenek, hogy a világnak megmutathassák, mily gyalázatosan üldöztettek, és a hatóságok által mennyire elhagyattak. Néha öngyilkosságot is követnek el, hogy a szünet nélküli kín- és üldöztetésnek valahára véget vessenek.

Általánosságban nincsenek veszélyesebb elmebetegek, mint az üldöztetési örülltségben szenvedők, de fájdalom, rendesen csak későn ismertetnek fel és tétetnek ártalmatlanokká. Egy különös válfaj, melyet az ujabb időben a *panaszló* vagy *perlekedő örülltségnek* nevezték.

Ezen esetekben korlátolt eszü, vagy vélt, vagy való lelki előnyökön alapuló nagy önérzet és abból származó önzéssel bíró egyénekről van szó, kik valamely vétség-, vagy polgári perben elmarasztaltattak, s már most azt hiszik, hogy a jog az ő részükön és nem a törvényszék részén van, és a fájdalmas indulatban és a szenvedélyes ingerültségben, melyet vélt jogsérelmük okozott, az üldöztetés téveszméje bennük megfogamzik. Az ezen téveszmeüöl eredő erős vágy, jogukat kiigazitva látni, mindinkább-inkább fokozódik, uralkodik egész érzésük, képzelésük és törekvésük fölött, és a mi kezdetben csak szenvedélynek látszott, mindinkább valóságos lelki betegséggé lesz, mely nem ismer már belátást, helyreigazitást, nem tiszteletet és okosságot. Ily emberek aztán egy az örüllségig következetes makacssággal, arczátlan szemtelenséggel megtámadják az ellenük

hozott ítélet jogerejét és igazságát, szakadatlan panaszokkal és beadványokkal fellebbeznek minden hatóságok- és felsőbb bíróságokhoz, de sőt nem ritkán beállnak törvénycsavaróknak és zúgprókátoroknak mások számára. Mindenütt elutasítva, végre a bírói hatóságokkal szemben garázdák és támadók lesznek, azokat részrehajlással, becstelenséggel vádolják, hivatalos becsület- és felségsértésekre, nyilvános tisztviselők és a fegyveres hatalom szolgálai ellen erőszakoskodásokra, de sőt gyilkosság- és emberölésre is vetemednek.

Ily esetek laikusok által közönségesen sokáig félreismertetnek, mert ilyen betegek, daczára annak, hogy saját eljárásuk esztelenségére és helytelenségére, nézve minden belátás híján vannak, rendesen csodálatraméltó dialectikával és törvényismerettel bírnak, és saját, csak-hogy fájdalom! örült előzetten alapuló ügyüknek ügyes és éleselméjű védőik. Miután természetesen, alighogy büntetve voltak, ugyanazon vétséget — többnyire hivatalbeli becsületsértést — ismét elkövetik, megrögzött gonosztevőknek látszanak, kiknél neheztő és büntetést súlyosbító okok vannak, míg hajthatlan magaviseletük csakis egy örültség szükségképeni következménye. Ha végre tébolydákba záratnak, ott törvénycsavaró, feleselő, panaszló módon folytatják a könnyű harcot törvény és társadalom ellen, és ha valamikor az intézet kapui előttük kinyílnak, csak új pertárgyuk van, ugyanis az állítólagos törvényellenes szabadságmegfosztás a tébolyda orvosai által.

A betegek ezen csoportjához csatlakozik egy más — többnyire rásttkórosak, kik valamely betegségben az orvos által rosszul kezeltnek, egészségükben állandóan megkárosítottnak hiszik magukat, és már most az orvosok ellen kártérítési pereket indítanak, sőt ellenük tettelegességig mennek.

Emlékezem egy iszákos üggyársra, kinek alszára eltörött. Daczára a lege artis alkalmazott kötésnek, alizület képződött, miután a gyógyulás közben delirium tremens fejlődött, és a táplálkozás az állandó szeszkes italokkai visszaélés folytán szenvedett. A beteg rásttkóros üldöztetési örültségbe esett, azt hitte, hogy orvosai rosszul kezelték volna, rendre vett sebészi tekintélyeket, részint hogy alizülete miatt tanácsaikat kikérje, részint, hogy véleményeik által bizonyítékokat szerezzen, hogy rosszul gyógykezeltetett, hogy ezek alapján orvosait beperelje. Egy napon öngyilkosság által életének végét vetett.

Az üldöztetési örültség ilyenmü eseteinek orvosbírói megítélése

körülmények közt nehéz. Az, ki észteni gondolkozást és ítéletet az örültséggel összeférhetlennek hisz és nem tudja, hogy örültség sokszor nem egyéb mind logikai gondolkodás és következtetés örült előzet alapján, az persze sohasem leendő képes kimutatni, hogy itt a lelki élet van bántalmazva.

Nevezetesen a panaszló örültséggel szemben mutatkozik-e nehézség, hol az indokok nem feltétlenül képtelenségek és a szellemi erőnek nagy tökéje áll rendelkezésre a nem épen világosan nyilván levő téves képzeletek érvényesítésére, mely hisz egy szenvedélyből eredtnek lenni látszik.

Ily eseteket hasonlókép nem szabad analytice, hanem tisztán synthetice kell megítélni.

Az előélet már gyakran mutat jellem-anomáliákat és öröklő befolyásokat, melyek figyelemre méltók. Tapasztalataimban előfordult minden querulans vagy öröklő hajlamu volt, vagy iszákos.

A mi továbbá a zavar lefolyása alatt mindezen betegségnél találtatik, az a kórosan emelkedett önérték, üzelmeik mérték- és cél-talansága, a le nem győzött hajlam, a belátáshiány eljárásuk ferdeségébe és hasztalanságába, sőt valódi érdekükre egyenes kártékony-ságába, az a következtetesség, mely semmitől sem engedi visszariasz-tani, az a felvilágosítás, és utbaigazítás, magaviseletük büntetés és szenvedett károk általi javulásának lehetetlensége, hangulataik és törekvéseik szenvedélyessége, mely nem múló, hanem tartós.

Ezen főpontokra kell a concret esetben a szakértői vélemény-nek támaszkodnia.

Különös megemlítést érdemel itt még a: *részleges tébolyodottság.*

Külsőleg helyreállott nyugalom és meggondolás mellett itt a lelki mechanismusnak gyakran oly csekély alaki zavara van, hogy ily betegeknek ítéleteik és következtetések alaki helyessége mellett, kedélyeltompultságuk és értelmi gyengeségük észre sem vétetik, és ily egyének, míg szóval és tettek által „rögeszméjüket“ el nem árul-ják, lelkileg egészségeseknek, csak bóbóknak, vagy értelmi zavarban levőknek tekintetnek, egy tévedés, mely a jogászokat reávette, hogy ily betegeknek részleges beszámító képességet, jogos felelősséget állítsanak fel mindazon bűnös cselekményekre nézve, melyek a rö-g-eszmével nincsenek kapcsolatban. A tudomány egy ily fölfogással egyet nem érthet. Hogy ily emberek tökéletes betegek és nemcsak értelmi zavarban szenvednek, hebizonyítja egyszerűen már azon körülmény, hogy daczára az ismét nyugodt képzelés és érzésnek, tév-

eszméjük felismerésére nem jutnak, a mi szükségképen föltételezi, hogy ítéletükben, logikájukban csorbát szenvedtek, hogy az egészséges élet sok képzeletének kellett emlékezetükből eltűnni. Kimutatja azt továbbá egy tekintet téveszméjük származási módjára, mely ugyanis nem egy egyszerű hiba a logikai ítéletek és következtetésekben, hanem a lelki élet szerveiben levő kóros folyamat terménye, egy lelki bántalom, vagy másnemű elemi lelki zavarokból fejlődött, mely miatt az egész előbbi ítélet és képzelésnek szükségkép elváltozottak kell lennie, és melyet nem lehet mint az egészséges egyén tévedését, ad absurdum vinni, hogy aztán arról lemondani kénytelen legyen.

4. A szerzett butaság és elmeengesség.

A gyógyulásra nem jutott lelki betegségek végkimenetele a lelki munkaképesség lassankénti felbomlása, elenyészése. De nem csupán mint bizonyos lelki bántalmaknak nevezett agybetegségek zárjelenete, hanem elsődlegesen mint másnemű szervi agybetegségeket kísérő lelki jelenségek is találtnak a szerzett elmeengesség és butaság állapotai.

Ide tartoznak nevezetesen a gutaütés, az agy lágyulása, annak és hártyáinak bizonyos időlt lobos állapotai, ahogy azok hosszasan folytatott részegeskedés, agysértések, napszúrás, agyburoklob után bekövetkezni szoktak, továbbá mindennemű új képletek és elősídk az agyban, végre azon aggkori változások, melyeket a dementia senilis és az elfajulások, a hűdéses butaságban magával hordnak.

A fokozatok, a veleszületett vagy a korai életévekben fejlődött elmeengesség és butaság eseteinek megfelelőleg rendkívül sokfélék, és gyakran csak az igen gyakorlott szemnek feltűnők, vagy annak, ki a beteget előbbi időkből ismerte.

Bizonyos könnyebb fokai a csökkent lelki munkaképességnek, sokszor látszólag teljes gyógyulást ért elmekóros esetek után is maradnak hátra. A látszólag teljesen meggyógyult nem épen egészen oly munkabíró mint a betegség előtt; többé nem az a régi alkalmas munkás, ügyes üzletember, ámbár egész jól képes mozogni régi körülményei között. De ítélete kevésbé világos és szabatos, a munka nem halad már oly könnyen a keze alatt. Érzési minősége is az előbbinél szemben elváltozott és tompább, viszonyai a világhoz és az ezelőtt általa nagyra tartottak és nagyra becsültek iránt halványabbak, ethikai érzései, aesthetikai ítéletei már nem bírnak az előbbeni hatá-

rozott erővel és melegséggel. A helyett ítéleteiben és hajlamaiban könnyebben hajlítható, törekvéseiben csekélyebb erélyű és kitartású lett, sokszor ingerlékenyebb, érzéseiben és hangulataiban könnyebben sérthető.

Egy ilyen állapot található még gyakran embereknél, kik egy másnemű agybántalmon estek át. Ezen állapotot legáltalóbban *lelki gyengeségnek* nevezzük. A lelki összmunkaképességének ezen csekély, gyakran csak a mostaninak az előbb ismert személyiséggel való összehasonlítása által felismerhető meggyengülésétől, egész a butaság legszélsőbb fokáig számtalan középfokok találtnak, melyeket jellemeznek kisebb-nagyobbfoku eszmeszegénység, a képzelet restsége, az emlékezet hézagossága, a törekvésnek egész az akarathányig terjedő erélytelensége.

Ezeknek általánosságban nagyobb jelentőségük van a polgári forum előtt, hol polgári rendelkezési szabadságuk gyakran megtámadtatik, de néha-néha ily egyének beszámító képessége is kérdés alá jő, a mennyiben ingerlékenységük és értelmi s erkölcsi erélyességük gyengesége mellett erőszakos tetteket követnek el, a mennyiben könnyen vezethetők és gyengeelméjűek, s így romlott emberek által sikkasztásokra, tolvajlásokra magukat felhasználni hagyják, a mennyiben emlékezetük gyengesége folytán hamisan esküsznek, és kórosan fokozott vagy erkölcsi motívumok által nem akadályozott ivarösztönük miatt, fajtálansági büntetteket és nyilvános illemsértéseket követnek el stb.

Fődolog itt is, hogy tapasztalt egyes cselekvések- és ítéletekből az összes állapot mibenlétére való elsietett kórismei következtetésekre magunkat reávenni ne engedjük.

Különös és gyakran előforduló nemei ezen szerzett szellemi elégtelenségnek a *butaság agygutaütés után* és az *agykori butaság*.

Dementia post apoplexiam. Agygutaütés után vajmi ritkán áll helyre ismét a lelki működésekre vonatkozó előbbeni teljes munkaképesség és a látszólagos gyógyulás után gyakran fejlődik egy korai agykori aszály.

Igen sok esetben több- vagy kevésbé jelentékeny lelki gyengeségek maradnak hátra. Ez áll nevezetesen az emlékeztetre nézve, mely az előbbeni élet eseményeire, sőt annak egész szakaira, egyes szavak- és betűkre nézve hézagos lehet.

A lelki működések nem emelkednek többé az előbbeni finomságra és régi terjedelmükre, a gondolatviszonyok többé-kevésbbé

összefüggés nélkül maradnak, néha közbejövő elmebetegségek lépnek fel.

Könnyebb esetekben az elmebetegségnek csekélyebb foka van jelen, mely nagyobb hajlithatóság- és engedékenységekben, kedélybeli lágyág, szellemi restség és egy bizonyos gyermekies gyengeségekben nyilvánul; súlyosabb esetekben kifejezett butaság van jelen, az emlékezet tetemes fogyása, nevezetesen az aligmúlt időre, öntudatzavarok, személyek felcserélése. Nem ritkán tárgynélküli félelmi érzésekre is kerül a dolog, de sőt közbeesőleg üldöztetési téveszmékre, érzékesalódásokkal, tévengésekkel és nagy félelmi izgatottsággal. A végfejezet közönyös butaság.

Dementia senilis. Az aggkorban az ember már magában véve elváltozik. Meggondolt, ítéleteiben s nézeteiben mérsékelt, higgadt és hidegvérű lesz. Lassabban, megfontolva gondol és cselekszik. Képzetele nem bír az ifjuság magas röptével, szellemi elsajátító képessége már nem oly mérvű. Az öreg ember már inkább a múltban él, conservativ, gyanuval fogadja az újat és önző, egy valóságos „laudator temporis acti.“

E korban könnyen áll be a szellemi erők hanyatlása. Az eszme korlátolt lesz; az emlékezet fogy, úgy hogy az illető mindig ugyanazon történeteket beszéli el. Az akarat többé nem oly szilárd, az egyén könnyebben vezethető.

Midőn az aggkori butaság kifejezett állapotaira jutnak, akkor ezen egyének gyermekesek lesznek, elfeledik az időt és helyet, úgy hogy az utcákban nem képesek eligazodni és eltévednek, elvesztik a képességet a gondolat megragadására, eszmefelvétel és ujratereztetés, meglassodik, hézagos lesz, és a beteg kivitel közben elfeledi azt, mit tenni akart. Alaptalan exaltatiók- és lehangoltságokra, buta kaczagás- és sirásra, végre pedig teljes zavartságra, gyermekes közönyös magaviseletre, mély öntudatzavar és butaság állapotaira kerül a dolog.

Az ily buta gyengeség alapján nem ritkán még bizonytalan törekedés, üldöztetési örültség állapota is képződik. A dementia senilis bizonyos alkalmi okok után, u. m. hevenybetegségek üdülési szakában gyors fejlődéssel kezdődik, vagy egész lassankint fejlődik. Az utóbbi esetben a megértés nagyobb nehézsége és előítéletekhez való konok ragaszkodás mellett, egy az előbbeni egyéniségtől eltérő, zsémbeelő, érzékeny, gyanakodó viselkedés mutatkozik. Ehez nem ritkán időszakonként erélytelen exaltatiók csatlakoznak, fecsegés, tervezgetés, házassági kedv alakjában.

Egy orvosbiróilag figyelemreméltó jelenség a kezdődő aggkori butaságnál az ivarösztnének nem ritkán történő újbóli felébredése, a mely nemi kicsapongásokra, nevezetesen gyermekekkel való fajtalanságra csábíthat. Ohajtandó, hogy mindenütt, hol ilynemű büntettek vén emberek által követtetnek el, orvosbirói exploratio mentalis rendeltessék el, mert azoknak majd mindig dühöngő exaltatio, mint az aggkori butaság bevezetése, képezi az alapját.

A hűdéses butaság.

A lelki gyengeség állapotai között kiváló érdekekkel bír a törvény sorompói előtt is azon betegség, mely a laicus világban az „agylágyulás“ elnevezés alatt ismeretes, mert a benne szenvedők a büntető törvényt nem ritkán jönnek összeütközésbe, és kóros állapotuk, fájdalom, igen is gyakran félreismertetik. Ez nevezetesen a betegség előző időszakában és a nem ritka dühöngő izgatottság szakában lehetséges, míg a nagysági örültség, ugymint végszaki butaságban az állapot fölött csalódás alig lehetséges.

Az előző időszak néha egy sőt több évig tart és sokszor csak a jellemnek, szokásoknak és hajlamoknak egész lassan véghezmenő változásában nyilvánul, téveszmék, érzékesalodások, vagy indulatok minden fellépése nélkül. A jellemnek elváltozása néha túlnyomólag az erkölcsi oldalt érinti. Az azelőtt gyakorolt és az egész gondolkodás és cselekvés előtételait képezett fogalmak illem- és erkölcsről meglazulnak, teljesen eltűnnek, és tisztán kifejezett moral insanity állapotai fejlődnek. A betegek elhanyagolják üzleteiket, külsejüket, részegeskedésnek adják magukat, melyet rosszul birnak, bordélyházakba járnak, ágyasokat tartanak, nyilvános illemáthágásokat követnek el, mi által a rendőrséggel összeütközésbe jönnek. A laicus most még nem gyanítja, hogy ezen egész erkölcstelen magaviselet mögött nem rejlik más mint egy súlyos, halálra vezető betegség, ámbár a szakértő előtt mindenesetre fel kell tűnni az egész valónak és jellemnek ezen indokolatlan, tartós és élesen kifejezett elváltozása. Netaláni orvosbirói véleményadásnál ily esetknél főszóly volna fektetendő ezen jellemelváltozásra. Már e szakban nem ritkán található nyilvánvaló emlékezetgyengeség, nevezetesen az aligmúlt időre, hajlam agyvérterlódások- és szédülési rohamokra; található csekély beszédzavar; a láták egyenlőtlensége; az elme részéről, eltekintve az emlékezet gyengeségétől, mely feledékenysé-

ben, szórakozottságban nyilvánul, találhatók jelei a bekövetkező lelki bomlásnak, mint a melyek : restség, hanyagság, könnyű hajlithatóság kedélybeli ingerlékenység mellett és lágyság. Az írásbeli munkák tanulmányozása is e szakban már figyelemreméltó jelenségeket nyújt. Így található talán, hogy abból szavak és betűk kihagyattak, hogy abban kelet- és számadási hibák tétetnek, találtatnak hibázó vagy helytelen különböztető jegyek, a kézírás kezdődő elváltozása, az írvonások nagyobb sebessége, a betűk ferde állása, eltérés az egyenes vonaltól, tisztátalanság a papiroson — mind figyelemreméltó nyomai a megzavart lelki világosságnak, meggondolásnak és figyelemnek. Egy ily terjedő lelki gyengeség lefolyása alatt gyakran fejlődik kifejezett dühöngő izgatottság állapota. A betegek olyankor merész üzletekbe vágnak, adnak, vesznek, ajándékoznak, folytonos nyugtalanosság- és izgatottságban vannak.

Ezzel rendesen fokozott ivarösztön- és iszákosságra való nagy hajlam jár, melyből verekedések, testi bántalmazások, sértések nagyon is könnyen származnak. A fokozott ivarösztön családi és nyilvános botrányokra, erkölcsi büntetésekre és a nyilvános illem durva megsértéseire vezet. Ezen betegek különösen gyakran követnek el lopásokat, de oly esetlen módon, hogy a felfedezés a tett nyomán jár. Az emlékezetgyengeség e mellett néha már most is oly nagyfokú, hogy tetten kaptatva, rövid időn már nem is tudják, hogy mi úton jutottak a lopott tárgyhöz, tettüket egyszerűen tagadják és aztán természetesen ravasz tolvajoknak tartatnak egész azon perczig, míg a börtönben dühösség és nagysági örültség lép fel, és az esetet felderítik. A betegség későbbi szakaiban is nagyon gyakori jelenség a lopás. Olyankor annak alapját többnyire általános nagysági örültség képezi, mely mindent sajátjának tart. Öntudatzavar és káprázatok a beteget e mellett gyakran egész értéktelen limlom lopására viszik, minthogy azokat kiváló értékű tárgyaknak tartja.

Tébolydákban nagyon megszokott dolog, hogy ily betegek zsebei este mindenféle szemét- és piszokkal, mit napközben összegyűjtögettek, tele vannak; későbbi szakokban, midőn a butaság a kórképen már hatalmat vett, büntettek főkép súlyos öntudatzavarok által eszközöltetnek. A betegek nem képesek már az időt és helyet, enyim és tiédet megkülömböztetni. Így p. o. betérnek idegen házakba, gondolva, hogy az sajátjuk és azokból tárgyakat visznek el, más emberek földjeire mennek és ott a termést learatják, vagy ösztön-szerű piszmatolódással mindenféle károkat tesznek. Gyujtogatásokat

okoznak továbbá az által p. o., hogy a szekrényt tűzhelynek nézik és abban tüzet raknak, vagy hogy égő gyufákat gondatlanul elvetnek.

Az ily előrehaladt esetekről nem nehéz véleményt adni. A nagyfoku öntudatzavar, feledékenység, közönyösség, belátáshiány lelki részről, súlyos agybetegségnek azon félreismerhetlen jelei, melyek mozgási — és beszédzavarok által árulják el magukat, a kórismét biztossá teszik.

Az öntudat állapotának említett sajátságai ily betegek cselekvési mechanizmusára azonfelül még egy egész különös bélyeget nyomnak. Tetteik ugyanis feltűnő esetlenséggel, durvasággal, tekintetnélküliséggel, ügyetlenséggel és tervnélküliséggel indítottak, a milyen a butaság és öntudatzavarnak csakis ily állapotánál tehető fel.

Feltűnő gyakran találtnak e rettegett betegség lefolyásában tetemes alábbhagyások, melyek nevezetesen a betegség korábbi szakaiban fordulnak elő, hónapokig, sőt évekig is tarthatnak, annyira, hogy a tapasztalatlan gyógyulásban bizik, a beteg pedig foglalkozásának és a polgári életnek ismét visszaadható. De azok sohasem valóságos félbenhagyások, mert ezen alábbhagyási időben lelkileg mutatkoznak nyilvánvaló jelei az elmégyengedésnek, könnyű hajlíthatóság, ingerlékenység, mindenféle jellem-anomaliák, néha hiányos a betegségről való tudat és a belátás a megelőzőtt állapot kóros voltába épenséggel nem is létezik. De itt-ott mozgási zavarok, csekély szédülések, agytorlódási rohamok is mutatkoznak, és arra mutatnak, hogy a bántalom nincs megszűnve, csak alábbhagyott. Ily betegek jogi felelősségéről ezen alábbhagyási szakokban, bármily hosszasan tartók és tisztán kifejezettek legyenek is azok, ezek szerint szó sem lehet.

IV.

A kóros eszméletlenség állapotai.

A szűkebb értelemben vett elmebetegségeken kívül van még egy sora a lelki élet zavarainak, többnyire muló természetűek, melyeknél a jogi felelősség megszűnt. A törvényhozás gondoskodott ezen esetekről, melyeket legtermészetesebben az „eszméletlenség” elnevezése alatt a német bünt. trk. 51-ik cikkébe lehet foglalni, mert

mindezen állapotoknak mint legfontosabb momentum sajátja a többé vagy kevésbé tökéletes megszűnése az öntudatnak a roham egész tartama alatt. Nyilvánvaló, hogy törvényes értelemben eszméletlenség alatt csakis az öntudat megszűnésének egy állapota érthető, egy állapot, melyben a beteg nem ura ugyan érzékeinek és eszének, de mindamellett alanyi érzéki képek, álmokképek és téves képzeletek által még képes a külvilággal érintkezni és büntetteket elkövetni, melyekről akkor semmi tudomása sincs és melyekről később nem tud semmit, vagy a melyekre csak mintegy álom élményeire emlékezik, melyeket nem mint gondolkozó, szabadon cselekvő lény, hanem gépiesen akaratlanul követett el, és melyek miatt őt természetesen semmi módon sem lehet felelőssé tenni. Ilyenmü esetek törvényszéki fontossága e szerint nem csekély, és így a tett ideje alatt levő alanyi állapot kipuhatolása ezen események futólagossága mellett nem csekély nehézségekbe ütközik. A megítélés számára fontos mozzanatot ad a roham tartamára és annak eseményeire való visszaemlékezés mibenlétének kitudása.

A következőkben az eszméletlenség (i. e. az öntudat megszűnése) törvényszerű elnevezése alatt összefoglalunk bizonyos álom és mérgezési állapotokat, láztévfengéseket, hevenytévfengéseket, bizonyos idegbetegségek (nőszeny és eskór) lefolyásában és bizonyos kóros indulatállapotokat.

1. Az álomállapotok.

Ide tartoznak az álommámor (Somnolentia) és az idegrendszernek azon sajátos állapota, mely alvajárásnak (Somnambulismus) nevezetik.

a) *Az álommámor.* Ez azon sajátos az álom és ébrenlét közé eső állapot, mely beáll, mihelyt az ébredéssel közönségesen összefüggésben levő azonnali visszatérése az öntudatnak és meggondolásnak késleltetik, úgy hogy az álom életből átszármazott képzeletek és érzéksalódások, vagy téves észrevések a még tudomásra nem jutott realis világból az álomszerű öntudatos állapotot föntartják. De miután ezen közbeeső állapotban mozgási visszahatások azon álomszerű képzeletekre már lehetségesek, a bűnügyi lélektant érdeklik ezen állapotok, a mennyiben ily álommámorban szenvedők által az álomszerűen félreismert környezeten erőszakos tettek elkövetése lehetséges és nem is oly ritkán történt.

Igy észleltek eseteket, melyeknél egyének szorongató álomtól

gyötörtetve, és abból felébredve, vélt önvédelemben berontó tolvajok és gyilkosok ellen a mellettük alvó hozzátartozóikat, vagy oly személyeket, kik őket mély álmából ébresztették, ellenségnek véelve megölték.

Egy megrázó hasonló eset található Bucknill és Tuke tankönyvében közölve. Egy constabler éjnek idejében egy házból azon félelemkiáltást hallá: „mentsétek gyermekeimet“. A házba sietve egy anyát talál éjjeli öltönyében, a legnagyobb zavar és izgatottság között. A szobában minden összevissza volt hányva, két kis gyermek a sarokban ült lekuporodva. Az asszony szünet nélkül kiabálta „hol van pólyás gyermekem? felfogták-e? Az ablakon kellett, hogy kidobjam“. Az asszony gyermekét egy ablaktáblán keresztül az utcára kidobta, anélkül, hogy az ablakot kinyitotta volna. Álmodta, hogy a kis gyermekei kiáltották, hogy a ház lángokban áll, s az álmokóros érzékszavarodásában legkisebb gyermekét az ablakon kivetette, hogy a lángoktól megmentse.

Az álmommáor mint ilyen egy egészen gyorsan muló, csak kevés perczig tartó állapot; csak ritka esetekben képződnek beható érzékingerekből újabb érzéktévingések és ezek táplálják az abból származó érzékzavart. A visszaemlékezés az álmokóros állapot élményeire mindig csak sommás, az abban történt események az ismét felébredt eszméletnek álmom gyanánt tűnnek fel.

Az álmommáor kifejlődésére előkészítő okul szolgálnak mindazon körülmények, melyek az álmodt különös mélylyé teszik, nevezetesen az álmodt első órái és az ifjúkor, idők, melyekben az álmodt már élettanilag rendkívül mély, azonfölül túlerőlködés, az álmodt hosszas nélkülözése, szeszes italoknak előrement élvezése, gazdag étkezés, meleg hálószoba. Vannak végre szervezetek, melyek szokatlan mély álmodtallal bírnak, és családok, melyeknek több tagja álmommáorra hajlammal bír.

Létre hozó okok, rossz, nehéz álmok, melyek az alvót felébresztik, vagy hirtelen felébresztés mások által.

Az ily állapotokban elkövetett tettek beszámíthatlansága fölött kétség nem foroghat fenn; csak az eszmélet azon időben volt állapotának kitudása jár nehézségekkel. Fontossággal bír itt kipuhatolni, vajjon az egyénél vagy családjánál hasonló állapotok már fordultak-e elő, milyen az álmodt, ébredése közönségesen, milyen egyéb előkészítő vagy indító okok működtek közre, hogy az álmodt különösen mélylyé tegyék, milyen külső vagy belső okokból származott az álmodt

megszakadása, valjon a tett csakugyan a közönséges álom idejébe esett-e? mennyi ideig tartott már ez? mennyi ideig tartott az állítólagos álmkóros állapot? valjon az időben tett, és ébredés között nem estek-e olyan szavak vagy cselekmények, melyekből visszatért öntudatra és észrezevéssre lehet következtetni?

Magától érthető, hogy a tettnek időre nézve közvetlenül felébredés vagy ébresztés pillanatára kell esnie, hogy nem hordhatja magán, az előre meggondolás, hanem csak az öntudatlanság esetlegesség jellegét.

Fontos végre beható kivizsgálása annak, mily időszakra és mily mozzanatokra terjed a visszaemlékezés. Valódi álmomámornál az emlékezés csak sommás lehet és az álmotudatnak csak egyéni tartalmát, nem pedig a tárgyi tényállást foglalhatja magában.

A mellett az előélet, a jó vagy rossz hírnév, a hiányzó causa facinoris, a tett utáni magaviselet értékesíthetők.

b) *Az alvajárás állapota.* Tüneténye szerint abból áll, hogy teljesen megszünt eszmélet mellett az agy spontán működése által, ugymint az álomban, képzeletek és érzéki képek alkottatnak, melyeknek átváltozása mozgási cselekvényekké azonban nincs megakadályozva, úgy hogy az álmképzeletnek megfelelő és célirányos tettek lehetségesek, míg egyuttal az érzéki felvétel megszűnt, vagy az álmképek tartalmának megfelelő tárgyakra szorítkozott. Ezen cselekményekről az én nem tud semmit, azok tisztán automaticus cselekvések. Éber állapotban a visszaemlékezés az álom élményeire és természetesen minden való eseményre teljesen hiányzik, vagy az alvajáró azt hiszi, hogy a való eseményeket csak úgy álmodta. Néha az emlékezés az előbbeni rohamokban történetekre csak a mindenkori roham idejére szorítkozott; egy sajátságos állapota a kettős életnek és kettős öntudatnak.

Az irodalomban vannak esetek feljegyezve, hol ily rohamokban büntettek, (emberölés, tolvajság,) teherbejítés követtettek el. Az alvajárás idegbetegség, valószínűleg csak részjelensége más idegbántalomnak (eskór, nőszenv, status nervosus). Túlnyomólag az ifjukorban, nevezetesen az ivarérési időszakban található. A rohamok nem ritkán éveken át fennállnak, néha naponkint s bizonyos órákban visszatérnek és a bevezetés mindig álom; néha könnyebb szerű görcsök, vagy az izmok kataleptikus merevsége előzi meg a rohamokat. A roham közönséges álom állapotára tér ismét vissza, vagy ha külső vagy belső inger által megszakíttatik, álmkór szerű zavartság rövi-

debb vagy hosszabb szakán átesve éber állapotba megy át. Az álomképzletek többé vagy kevésbé rendezettek és egyszerű reproductíói lehetnek az éber élet szokott képzeltesoportjainak, vagy pedig hiányosan vannak társítva és zavartak. Ennek megfelelőleg az alvájáró képes czélszerű cselekvések megkezdésére, megszokott dolgok folytatására és ellátására, vagy pedig terv nélkül sötétben tapogatózik.

A betegség megállapítása közönségesen nem jár nehézségekkel, miután ez idült idegbántalom, s ennek másnemű jelei, előkészítő hajlam idegbetegségekre körülbelül találhatók, és további rohamok megfigyelhetők. Hogy egy bűntett csakugyan egy ily rohamban követtetett el, azt a körülmények egész sorozatából kell kideríteni.

Szabványos rohamoknál fontossággal birhat, vajjon a tett azoknak szokásos idejére esett-e? Egy czélszerűen combinált tett létrejövése nem zárja ki az alvajarást. A tette és annak közelebbi körülményeire nézve fontos támpontok származhatnak, a mennyiben p. o. annak kivételére az éber élet előtt lehetetlen (háztetön való mászás, stb.) eszközök és utak választattak.

Itt is végre pontos kipuhatolása a visszaemlékezés mikéntlétének értékes támpontot nyújthat.

Az alvájárónak soha sincs emlékezése arra, a mi a roham idejére esett, mint átéltre, legfeljebb csak mint álmodottra; rendesen minden visszaemlékezés hiányzik, mint a mély álomban. Mindenesetre lehetetlen, hogy egy tényre emlékezzék, mely állapotának idejére esik, míg az időszerint előbb vagy később történt eseményre éppen nem emlékezik, vagy azokat csak álmodottnak állítja. A roham alatt szemben netaláni tettetéssel figyelembe veendő, hogy az érzéki felvétel megszűnt, vagy csak arra szoritkozott, mi az áloméletet elfoglaló képzetekkel összefügg.

2. Mérgezési állapotok.

Ide tartoznak azon hatások, melyeket szesz vagy bódító anyagok élvezése a lelki működésekre gyakorol, és az által a jogi felelősséget kérdésessé teszi.

a) *A szeszmérgezés.* A részegség voltaképen nem egyéb, mint egy mesterségesen előidézett elmezavar, és az egyéniség, a szesz ital mennyi- és minősége szerint ezen szeszokozta elmezavar tünetei és alakjai különbözök.

A szesz italokkal való visszaélés által okozott elmekóralakok tárgyalásánál a heveny muló alakokat, mint a melyek részegségnek

neveztetnek, lényegesen meg kell különböztetnünk az idült, tartós és állandó részegeskedés által létrehozottaktól.

Figyelemreméltó típusai az iszákosok ezen idült elmezavarának igazi moral insanity állapotok, melyek minden széptani, ethikai érzések és ítéletek fokenkénti sülyedésében, egy minden irányba terjedő erkölcsi elfajulásban egybekötve egyuttal az értelmi erők, nevezetesen az emlékezet fogyásával nyilvánulnak, és körülmények szerint in foro igen nehezen elbirálhatók, továbbá állapotai a tulnyomólag értelmi gyengeségnek és butaságnak nagy kedélyingerlékenységgel és olyan félheveny vagy idült üldöztetési örültségi állapotok, kiválóan jellemezve az által, hogy itt iszonyatos tartalmu látási csalódások a kórképbe lépnek és a téveszme, elősegítve megfelelő káprázatok és hallási csalódások által, könnyen ölt ivarérzési jellemet, p. o. hitves-társi hűtlenségről.

Egy időszaki részegeskedésről (Dipsomania) mint valószínű válfajairól az időszaki dühösségnek már szintén tettünk említést. Elégséges, hogy ezen a többiektől csak oktanilag különböző állapotokra figyelmeztettünk, miután azoknak kórisméje és orvosbirói megítélése ugyanaz.

Behatöbb figyelmet igényelnek a hevenyzavarok, melyeket a szesz italokkai visszaélés okoz, a delirium tremens és a részegség állapota.

A delirium tremens hevenytévéngés, melynek kitörésére a részegeskedések az agyban levő szervi változások következtében csak hajlamot adnak, melynek alapján bizonyos oki mozzanatok mint p. o. hevenybetegségek (tüdőlob), sértések (csonttörések), erős indulatok, néha tisztán csak a megszokott szesz inger-elvonása, a tévéngést kitörésre hozzák.

E tévéngés mint egy kisebb fokú dühösség állapota vagy mint félelem érzésekkel kísért bűkór foly le. Jellemzők egy bizonyos bambaság, a végtagok reszketése, álmatlanság, bőséges izzadás, és látási csalódások, melyek tulnyomólag, de nem kizárólag állatok, és ocsmány torzképek látásából állanak.

Jogi felelősségről e tévéngésben természetesen szó sem lehet.

A szeszmérgezés összes állapotai között leggyakrabbak az egyszerű részegség esetei, azok, melyek orvosbirói megítélés tárgyává lesznek, a mennyiben azok testi sértésekre, emberölésre, becsületbántalmazásokra, felségsértésekre és egyéb büntetésekre visznek.

Az egyszerű részegség esetei közönségesen dühöngő izgatottság

képe alatt folynak le. A gondolatmenet gyorsabb lesz, a hangulat emelkedettebb, emlékezet és azzal a gondolkodás és visszaadás fokozottabb. Kifejezett mozgási ösztön, éneklés, lármázás, kacagás, ugrándozás és mindenféle csintalan és sokszor czélnélküli cselekmények által nyilvánítatik. A további lefolyásban egy egész sora az aesthetikai képzeleteknek, erkölcsi ítéleteknek elvesz, melyek máskor gátlólag és ellenőrzőleg az egészséges én rendelkezésére állanak. A részeg saját és más emberek titkait kifecsegi — *in vino veritas* —, túlteszi magát szokáson és illemen, cynicus, nyers, türehtlen, akaratos, támadó lesz.

Elvégre a lelki gyengeség állapotára jut (az emlékezet fogyására, bágyadtság, álomosság, zavartságra), csálódások és káprázatok lépnek fel, és buta bambaság állapota zárja be a jelenetet.

A részeg állapotban elkövetett bűntettek megbüntetésére a törvénykönyv nem hozott különös szabályokat. Ezen állapotok tehát az 51-ik §. alá esnek és az eszméletlenségnek ott megállapított fogalmai alá foglalandók, miáltal implicite el van fogadva, hogy azon pityókos, gyengén izgatott állapotok magukban véve a beszámítást nem szüntetik meg, és hogy a jogi felelősség csak azon időpontnál szűnik meg, hol eszméletlenség idő est, az öntudat megszűnése állott be. Az alanyi tényálladék kipuhatolására az egyszerű részegség ily állapotaiban ritkán vétetik igénybe az orvosi szakértő közreműködése, a részek beszámításáról rendszeren a bíró egyedül határoz, a tanuvallomások alapján, mi mellett az elhasznált ital mennyi- és minősége, a ténykörülmények és általános lélektani kriteriumok képezik a határozat súlypontjait.

Fájdalom, hogy az esküdtek ezen eseteknél sokszor az eszméletlenséget közönséges beszéd, nem pedig jogi lélektani értelemben veszik, és az (eszét vesztett) részegnek eszméletlensége nem állapíttatik meg, mert az illető a külvilággal még közlekedett, összefüggéssel beszélt és cselekedett, ámbár ily viselet (l. álom állapotai, muló, eskóros dühösség stb.) semmikép sem zárja ki a lehetőséget, hogy valaki egyuttal nem volt öntudatától megfosztva, illetőleg nem tudta mit cselekszik. A határozás itt is a roham idejére való visszaemlékezés mikéntlétén, mint az öntudat állása kipuhatolásának legjobb ismervén alapulhatna.

De ezzel a szesz mérgezési állapotok törvényszéki ismertetése még nincs elvégezve. Újabb vizsgálódások kimutatták, hogy vannak a lelki működések szesz mérgezés okozta zavarodásának oly állapotai,

melyek már semmikép sem felelnek meg a közönséges részegség schemájának, de melyeknél részint belső szervi okok, részint esetleges mozzanatok összeműködése által a részegség lefolyásában és lényegében mindenkép egy heveny dühöngő elmeróros rohamkint lép fel — *mania ebriosa*.

Ily esetekkel szemben orvosi szakértő közreműködése igen helyén volna az alanyi tényálladék megállapítására, másrészt kívánatos volna, ha a bírói kérdéstétel nem választaná az eszméletlenség kétértelmű fogalmát, hanem a büntető törvénykönyv 51-ik §-kével összhangban a kérdést a szerint intézné, valjon jelen volt-e a lelki működés róros zavarának oly állapota, mely a szabadakaratelhatározásra való képességet kizárta, mert a felhozott állapotok tényleg csakis ezen törvényes fogalom alá tartoznak.

Mint sommás elnevezést az ilyenmő róros részegségi állapotokra a *mania ebriosa acutissima* nevet választjuk, miután az esetek nagyobb számában a kórkép egy dühöngő, egész-dühös böszültség-és ösztönszerű rombolási hajlam kitöréséig terjedő tünetösszegeből áll. Egy ily róros visszahatási mód a szeszese italokra a legkülömbözöbb, az agyszervezetet találó, róros befolyások által okoztathatik. Az áttekintés végett előkészítő hajlamuakra és esetlegesekre osztatik.

Az előkészítő hajlamuak lényegesen abban egyeznek, hogy azok az ellenálló képességet a szesznek vértorlóást elősegítő hatása ellen csökkentik, és valószínűleg az edénymozgató központok megzavart beidegzése által, a nagyagy azon részeiben, melyek a lelki működéseket ellátják, cselekvő vérességre alkalmat adnak. Ily agyszervezetek nem ritkák. Vagy veleszületettek, vagy az első életévekben különféle agybántalmak, p. o. agykérlob, hevenyagyvízkór folytán szereztettek.

E rendellenes alkotás gyakran határozottan átöröklő. És akkor a legközelebbi rokonságban, nevezetesen a felfeléágazásban, egyének találtatnak, kik a legkülönbébb agybetegségeben szenvedtek, véres vagy savós agygutaütésben elhaltak, elmebetegek, eskórosak vagy részegeskedők voltak. A szeszese italoknak feltűnő roszul tűrése nem ritkán egy elmeróros öröklött alkotás kórjeltani kifejezése. Vannak öröklők, kiknél a rendellenes lelki alkotás elemi jelenségei mellett megemlittetik, hogy a szeszese italokat mindig roszul tűrték, vagy hogy elmebeteg vérrokonai voltak, kik hasonló intolleranciát mutattak. Ily rendellenes alkotások viselői oly emberek, kiknél az agy csekély ellenálló képessége vérbőséget elősegítő befolyások iránt

korán és sokszor nyilvánul. Ingerlékeny, epés vérmérsékletűek, gyakran szenvednek főfájás- és szédülésben, érzéki túlérzékenységes orrvérzésben; indulatok és magas hőfokok befolyása alatt súlyos agyvértorlódásokat kapnak, és indulataik által könnyen önkivületes állapotba jutnak.

Az esetek más csoportjában az agynak ezen visszahatási módja szeszese italok ellen szerzett.

Különösen megemlítendőek itt fejsértések, agyrázkódások, az agy és kérgeinek lobja, gutaütés, önszenvi elmezavarok, különösen hevenytévfengés, továbbá ezeknek megelőző szakai, nevezetesen hűdéses butaság, idült szeszmergezés, eskór és kimerítő betegségek mint, p. o. hagymáz, melyek után a szeszese italoknak feltűnő rosz tűrése marad hátra és részegeskedések. muló elmezavarokat okoznak.

Azonban részegség előkészítő hajlam nélkül is fokozódhatik hevenydühösséggé, midőn esetleges vértorlódást elősegítő mozzanatok közreműködnek.

Ide számítandók hirtelen súlyos indulatok, táncz általi testi megerőltetés, ivarizgatottság, éhomra való ivás, sötét meleg ivószoba, égető napsugarak, bódító anyagoknak az italhoz való adása (illó olajak, absynth, stb.)

Legfontosabbak itt az indulatok. Nem szabad itt figyelmen kívül hagynunk, hogy a szesz hatása és az indulat között egy mérsékeltobb foku, a szesz által okozott agyeongestionak hosszabb időszaka lehet, melyben az illető míg egészen értelmesen viselte magát, míg a beható indulat nagyobb mérve által, hirtelen egy egészen kényszerállapot jön létre. Óvakodnunk kell ilyenkor csupán csak az indulat hatásának tulajdonítani azt, mi ennek és a szesz hatásának összetett eredménye. A részegség és indulat összes hatásának ilyenmő esetei a gyakorlatban rendkívül gyakran fordulnak elő. Az irodalom nagy számát jegyezte fel a súlyos büntetteknek, melyek kóros részegségi állapotokban követték el.

Az alanyi tényállás kitudására következő ismertető jelek volnának értékesíthetők:

1. Az elhasznált ital mennyisége és a hatás semmi arányban nem állanak, éppen azért, mert belső szervi vagy rendkívüli oki föltételek az agynak szeszese italok általi izgathatósági határát alább szállífták.

2. Aminthogy a mennyiségben aránytalanság van, úgy mutatkozik az, az ok és a hatás időszerinti kapcsolatában is. A hevenyelme-

bántalom gyakran nem a részegség legnagyobb fokát képezi, sokszor nem a szokásos szakokat és fokozatokat követi, hanem elsődlegesen, rögtön, mindjárt a (viszonylagos) részegség kezdetén lép fel, vagy pedig a szeszélvezés és a heveny elmebántalom kitörése között, egy vagy több óráig is tartó időszaka a lappangó agycongestiónak és mérgezésnek fekszik, úgy hogy ez még csak egy esetleges mozzanat (indulat) utóhatása alatt jut kitörésre.

3. Minőségileg is különböznek ily állapotok a közönséges részegségtől. Az állapot eljut, többé vagy kevésbbé rendszeres tévengésre, teljesen megszűnt, vagy alanyi érzékszervek által meghamisított álomszerű apperceptióra, az öntudatnak teljes és tartós megszűnésére, dühöngő kitörésekre, melyeknek alapját nem egy akart, képzelt dolog képezi, de melyek, egészen mint a közönséges dühösségnél, egy spontán, teljességgel ösztönszerű jellemmel bírnak és egész dührohamok fokáig és végtelen rombolási hajlamig fokozódnak.

4. Ehez járulnak élénk agyvértorlódási jelenségek, feszült lükettető fejüterek, gyors telt érverés, forró kipirult fej, belövelt fényes szemek, néha még fogcsikorgatás is.

5. A mozgások nem oly reszketők, tántorgók, mint ittasoknál, hanem azok az agy (dühöngő) izgatásának befolyása alatt erőteljesek, erélyesekké válnak, az izmok rendkívüli erőmunkára képesek.

6. Az érzés a bőrön megszűnt.

7. A heveny elmebántalom időszakára nézve visszaemlékezés nem létezik. Míg a közönséges ittasságnál, hol az öntudat csak részben zavart és perczre megszűnt, legalább sommás visszaemlékezés az ittasság állapota alatt történetekre létezik, addig a hevenyittassági elmezavarnál az emlékezethiány tökéletes, egy egész nagyobb időszakra kiterjed, az egész paroxysmus egy teljes hézagot képez a képzelésnek időbeni lefolyásában.

Jól figyelembeveendő ily állapotoknál az öntudatnak egy sajátos pillanatnyi felderülése, p. o. az erőszakos tett után, az elfogatás perczében, az ivószoba forró légkörének elhagyásánál stb., mely egy-néhány tett kérdésre pillanatnyi helyes választ, czélszerű cselekvést lehetségessé tesz, melyre azonban vádlott utólagosan nem emlékezik. Ily tények aztán a bizonyító eljárásban könnyen értékesíttetnek egyoldalulag azon nézet számára, hogy az illető nem volt részeg, nem volt eszméletlen, ámbár a visszaemlékezés hiánya a mellett bizonyít. Ez emlékeztet egy hasonló állapotra eskórosoknál, kik roham után látszólag ismét eszméletnél vannak, okosan beszélnek és tesznek, és

utólagosan sehogy sem tudják, hogy mit tettek ezen látszólag ismét értelmes állapotban.

Az említett szervi kóros föltételek közbelépésével gyakorisága és fontosságuk a beszámító képesség kérdésére, kívánatosná teszik, hogy a bíró azokat ismerje, azokra figyelemmel legyen, és szükség esetében a törvényszéki orvos segítségét igénybe vegye az alanyi tényálladék kipuhatolására.

A szakértői szemle számára ebből az előadottak összege gyanánt következő szempontok származnak:

1. Miként áll a vádlott egész előélete, lelki leszármazása? Találtatnak-e öröklött lelki és idegkóros mozzanatok? Hatottak-e agyára sértések vagy betegségek? Szenved-e eskórban, vagy egy más-nemű általános idegbajban vagy idült szeszmergezésben? Szenvedett-e agyvérterlódásokban, szédülésben, fejfájásban? Miként viselte magát indulatokban? Milyen volt szesz italok elbírásában különböző életszakokban? Található-e ebben különbség az azelőtti és mostani idő között? Szeszes italokban való kicsapongásai birtak-e már azelőtt kóros jellemmel?

2. Mily tünetek előzték meg a kérdéses ittassági elmebántalmat mint előjelek? (Vérterlódások, érzéki túlérzékenység, fejfájás, szédülés).

3. Miből állott az elfogyasztott ital mennyi- és minősége? (Szénsav, nyers pálinka, absynth, stb.)

4. Az ittasság idejére vagy azutánra kipuhatolhatók-e hatásra jutott esetleges mozzanatok, melyeknek halmozott befolyásuk lehetett a szesz hatására?

5. Az ittasság mely időszakára esik a kérdéses elmebántalom kitörése? Melyek voltak tünetei különös tekintettel az izomerő, a vérkeringés, az érzéki és lelki működések mikéntlétére? (Netaláni tévengések, csalódások, dühösségi ösztönszerű jelenségek?)

6. Hogyan áll a visszaemlékezés a kérdéses elmebántalom időszakára nézve? Időre és minőségre nézve mily mérvben volt az megszünve? Milyen volt vádlott magaviselete a tett után, a mennyiben a tett utáni elfogulatlan viselete támpontot adhat arra nézve, hogy a történetekről semmi tudomása sincs?

b) Bódító szerek behatása. A bódító és illó szerek osztályához tartozó anyagok egész sora, u. m. mákony, haschisch, beléndek, maszlagos redőszírom, nadragulya, továbbá ólomkészítmények, aether, chloroform által is jöhetnek létre muló zavarai az öntudatnak, melyek tar-

tamára jogsértések esnek. A kórodai kórkép majd határozatlan érzécsalódásokból és tévengésekből alakul, majd pedig áll a dühöngő izgatottságnak dühkitöréseig menő rohamaiból (nadrágulya) vagy súlyos praecordialis lehangoltság eseteiből, kisérve félelmi rohamok- és ijesztős káprázatoktól egy raptus melancholicus alakjában.

Néha-néha a chloroform sajátságos hatást látszik gyakorolni, és pedig az ivarszervek körében, előidézvén a közösülés érzését. Az irodalomban vannak esetek, melyekben asszonyok az elaltató orvost bevádolták, hogy bódulás alatti eszméletlen állapotukkal visszaéltek, ámbar a vizsgálat kimutatta, hogy ezen vádak tisztán csak érzécsalódáson alapultak. Bódított állapotban elkövetett bűntettek jogi beszámításáról természetesen szó sem lehet.

3. Tévengés lázas betegségeiben.

Tévengés gyakran fordul elő betegségeiben, nevezetesen olyanokban, melyekben a hőmérsék tetemes fokokra hág, ideges alkotásuknál azonban előfordulhat, hogy betegségek mérsékelt lázzal és közönségesen hiányzó tévengésekkel már ilyenekkel szövődnek. A heveny tévengések a kórfolyásnak különösen két szakában jelentkeznek, egyszer a kórfolyamat tetőfokán, és aztán a kezdődő üdülési szakban. A tévengés a kór tetőfokán egy mérgezés okozta tévengés benyomását teszi, és nyilván összefüggésben van a lázhőséggel és a vegyi vérminőség elváltozásával. Az üdülési szak tévengése legközelebb áll a kimerülési tévengéshez, és valószínűleg nem elégséges agytáplálkozás, az agy kimerülésének és vértelenségének állapotaira vihető vissza.

Általánosságban a rokonszenvi vagy tüneti agyizgatásokozta tévengés, szemben az elmezavar kórfolyamataival inkább egy érzécsalódási zavartság vagy zavarodott dühöngő izgatottság jellemével bír, ritkán jut rendellenes kedélyhangulatokra, rendszeres tévengésekre és a személyiség teljes elváltozására. Az eszmetársulások is nagyrészt hiányoznak a tévengő képzeletek lefolyásában.

A kór tetőfok tévengése majd egy cselekvő bűkór alakjában, majd mint egyszerű dühöngő agyizgatás, majd mint heveny tévengés vagy őrzöngő dühösség, majd csak mint csendes tévengés nyilvánul, melyből a beteg pillanatnyira felébredszthető. A tévengés tartós vagy csak a láz fokozódására esik.

Figyelemre méltók még őrzöngő tévengés rohamai oly helyeken, hol váltóláz honos. Azok felléphetnek a váltóláz lefolyása

alatt az egész lázrohamot kísérve, de néha a váltóláz mindjárt súlyos zavartság és őrjöngő tévengések által kísért több óráig tartó dühöngő izgatottság egy ily rohamával köszönt be, mely a legveszélyesebb erőszakos tettekre vezethet.

Az üdülés kimerültségi tévengése leggyakrabban tüdőlob, váltóláz, hagymáz, heveny izületcsúz és cholera után találattatik.

Áll pedig muló érzékesalódások- és határozatlan vagy aggsztó tartalmu tévengésekből; félelmi és dühöngő izgatottsági állapotokból, vagy szorongató érzékesalódások által létrehozott kínos nyugtalanságból.

A lázas tévengésben fordulnak elő néha erőszakos tettek, gyilkosság, gyujtogatás, stb. Így láttak már gyermekgyilkosságot elkövetni, a gyermekági láz tévengésében.

A lázas tévengés állapotai jogilag az álom- és mérgezési állapotokkal, körülmények szerint az elmezavarokkal egynek tekintendők, és az eszméletlenségnek az 51. §. által megállapított két osztálya vagy a lelki működések kóros zavara alá foglalandók.

A láztévengés kimutatása egy az általános és különös kórtan ismert szabályai szerint igazolt lázas betegség kimutatásán, és a kórelőzményeknek és a betegség ideje alatti jelen állapotnak fölvetelésén alapul.

Egy büntett megítélésére nézve fontos az emlékezőhiány és annak mechanizmusa, mely egészen talál a mérgezési tévengés mechanizmusával.

4. Eskór és nőszenv.

Bizonyos általános idegbetegségek lefolyásában gyakran lépnek fel lelki zavarok, vagy amazok valóságos elmezavarrá átváltoznak, aminthogy egyáltalában a voltaképeni idegbetegségek elkülönítését az elmebetegségektől in praxi nem lehet mindig oly pontosan keresztülvinni, és az inkább „a potiori fit denominatio“-féle tétel szerint eszközöltetik. Az idegbántalmak között kiváló törvényszéki fontossággal bir az eskór és nőszenv, nevezetesen az első, de sőt egy nagynevű francia orvos (Trousseau) azt állítja, hogy a hol egy gyilkosság indok, haszonleső czél, előregondolás nélkül, idő-, hely- és eszközökre való tekintet nélkül követtetik el, ott majdnem mindig egy eskóros egyén tette forog fenn.

a) *Az eskór.* Az eskór a törvényszéki orvostan számára mindenestre egész sokaságát nyújtja a legfontosabb nézpontoknak, és nem-

csak az emberies érzés, hanem az eszélyesség követelménye volna az, ha mindegyik, büntetettel vádolt eskóros elme- és kedélyállapotúra nézve orvosbíróilag megvizsgáltatnék.

Egy általános szabályt az eskórosok beszámító képességének megítélésére nem lehet adni, mindegyik esettel egyénileg kell elbánni.

Sok eskóros beteg menten marad elmekóros szövődésektől és azért beszámításra képes.

Másoknál korán fejlődnek már lelki zavarok, melyek a rohamok gyakoriságával kevésbé látszanak viszonyban lenni, mint inkább azoknak minőségével, a mennyiben azt találták, hogy túlnyomólag a tiszta vertigo epileptica rohamainál szenved a lelki élet.

Mint alapvonásai azon elmezavarnak, mely eskórból fejlődik, felhozhatók az egész lény és jellem elváltozása, az értelmi munkaképesség csökkenése, nagy hangulatváltozás és kedélyingerlékenység. Ezek az eskóros elmezavar egy esetében sem hiányoznak.

A lelki működéseknek ritkább és inkább muló zavaraiént szerepelnek súlyos lehangoztási állapotok szívzörongással, ijesztős érzékcsalódások, nagyfoku ingerültség, nevezetesen a rohamok előtt és után. Eskórosok indulatai is sokszor hatalmaskodók és szeszies italokban való kicsapongásaik könnyen öltnek kóros jellemet.

A tartós eskóros elmezavar mint haladó elmegyengesség vagy butaság foly le, a mely ismét vagy az értelem vagy az erkölcs körében nyer inkább kifejezést. Az utóbbi esetben valódi moral insanity állapotai fejlődhetnek.

Azonban a heveny elmezavarnak muló rohamai is gyakran találtnak az eskóros idegbaj alapján, és pedig hármaz viszonyban.

Vagy görcsös eskóros rohamhoz csatlakoznak, vagy két roham közti időszakban lépnek fel, vagy ritkábban, a görcsös rohamok megszűnnek, és ezek helyébe muló lelki rohamok lépnek (Epilepsia larvata — lelki eskór), míg az idegbaj ideges-lelki alapjelleme ugyanaz marad. Az eskór lefolyása alatt fellépő muló elmezavar ezen eseteit „mania epileptica“ elnevezés alá foglalták, mely különben csak gyűjtőneve eskórosok heveny lelki zavarának, melyek kórodailag meglehetősen különböző kórképekből állanak.

A dühösséghez még leginkább hasonlók azok, melyek közvetlenül görcsös rohamhoz csatlakoznak; ezek őrzöngő dühösség alakjában folynak le erős rombolási hajlammal, vagy mint dühöngő izgatóttság, melylyel azonban nagyfoku zavartság és eszméletlenség jár.

Ezen dühöngő rohamok rendszeren csak néhány óráig vagy napig tartanak; a mily hirtelen fejlődtek, ép úgy végződnek, és nagy kedélyingerültséget és muló lelki és testi levertséget leszámítva, semmi nyomot sem hagynak hátra. Az első válfajnak nagy hasonlatossága van a mania transitoria-val, de különbözik abban, hogy kisebb a zavartság, kevésbé teljes az emlékezéshiány, a roham tartama hosszabb, gyakrabban ismétlődik, a rohamok között is zavar van, agyvérterlőadási jelenségek kevésbé tűnnek fel, a roham nem álom, hanem nagyfoku testi és lelki levertség állapota által váltatik fel.

A rohamok közötti mania epileptica-nak két válfaja van. Az elsőnél (petit mal Falret) izgatottság és lelki lehangoltság állapota van jelen, mely többnyire szivszorongással összekötött félelmi izgatottságba megy át, melynek visszahatása gyanánt a beteg czéltalanul bolyong, erőszakos tetteket követ el, és aztán az órákig vagy napokig tartó állapot idejére épen semmi vagy csak sommás visszaemlékezéssel bír. Egyike-másika a tévesen monomaniának magyarázott eseteknek ide tartozik, s azok eskóros alapon lévő szivszorongási kellemetlen érzésnek állapotai, abból származó negatív törekvésekkel, s a félelem- és szorongástól való menekülési kísérletekkel.

A második válfaj (grand mal Falret) mint hevesen fellépő őrjöngő tévengés nyilvánul, melynek egyes rohamai a legkisebb részletig egymáshoz hasonlóak, és a melyekre a téves képzeletek és érzéktévengések kiválóan borzadalmas tartalma, mik többnyire iszonytébresztő káprázatokban, rémlátásokban és halálos veszélyekben mozognak, némi sajátyszerű bélyeget nyom.

Ezen állapot tartama több napra terjed. A beteg mintegy álomból hirtelen magához tér és teljes emlékezethiányt mutat, vagy legfeljebb egy álomszerű visszaemlékezést a roham idejére.

Az epilepsia larvata ritka eseteiben a roham a leirt módon mint petit- vagy grand mal szerepel.

Éveken át helyettesítheti a görcsös rohamokat, úgy hogy csak a rohamok közti kórképből, továbbá a rohamok egyenlőségéből, és az ezekre való emlékezéshiányból, stb. lehet az alapállapot kórisiméjét megállapítani.

Az eskórosoknak mindezen muló eszméletzavarai rendkívül nagy törvényszéki fontossággal bírnak, mert a legsúlyosb erőszakos tettek, nevezetesen a környezet és a saját élet elleni rögtöni és ádáz

támadások, gyujtogatások, stb., a hirtelen kitörő dührohamok, az üldöztetés- és halálos veszedelemről való álomszerű tévengések, iszonyatos érzécsalódások és káprázatok által közvetítettnek. Az eskóros tévengésben elkövetett tettek mechanizmusa e mellett bizonyos közös, a nagyfoku eszméletzavarból és a tévengések borzasztó elleneséges tartalmából szükségképp származó vonásokkal bir.

A cselekvések ezen állapotban indok-, terv-, és tekintetnélküliek, hirtelen és zajosan indulnak, és sokszor vad düh és határt nem ismerő rombolás kitöréseinek tűnnek fel. Az áldozatok, melyeken a düh kiöntetik, néha a meggyilkolás célját messze meghaladó kegyetlenséggel borzasztóan elcsonkíttatnak.

Ilyenmű állapotok félreismerése, rövid tartamuk daczára, és még eltekintve a cselekvés sajátlagos mechanismusától, alig látszik lehetségesnek.

Ezen muló eszméletzavarok kitörésének és elenyészésének hirtelensége, az iszonyatos tévengések és érzécsalódások zavart össze-visszasága, az eszmélet behullása egy mély álomállapotba, a rendkívüli adáz dühkitöréseig menő mozgási visszahatás az elnyomó ijedelmes öntudattartalom ellen, a teljes emlékezéshiány vagy legfeljebb álomszerű somnás visszaemlékezés mindarra, mi a roham ideje alatt történt, ezen állapotoknak némi jellemző vonást kölcsönöznek.

Az utolsó kételyek a zavar neméről a kórelőzmény által eloszlathatók, mely görcsös vagy a kérdéses rohamhoz egészen hasonlókat tár fel a multból, eloszlathatók továbbá a rohammentes állapot megmegfigyelése által, mely egy eskóros elmebántalom alapvonásait ingerlékenység, elme gyengesség, időszaki izgatottsági és lehangoltsági állapotok, időnkénti ijesztős érzécsalódások, szívzorongások, előjeles auraérzések és a rohamot bezáró zavarok alakjában constatálja.

Az eskóros elme gyengesség és butaság, a moral insanity, az érzécsalódással vagy a nélkül járó búkóros lehangoltság tartós állapotai, a kóros indulat és ittassági esetek orvosbírói megítélésénél eskórosoknál ugyanazon szempontok szerint kell eljárni, a melyeket az illető kórállapotoknál megemlítettünk, mivelhogy a hasonló más módon származottaktól csak az oktanilag fontos mozzanat által különböznek.

Azon eskórosok büntetteire nézve, kiknél világos jeleit a hozzacsatlakozó elmezavarnak felismerni nem lehet, a megítélésnél szükséges

az óvatosság, mert először nem lehet kizárni, hogy a súlyos idegbántalom mégis gyakorolt befolyást a büntett származására, nevezetesen midőn ez indulatban követtetett el, másrészt megfontolandó, miszerint lehetséges, hogy egy éjszakai, vagy egy megszakított, vagy egy más okból, meg nem figyelt eskőrroham a tettet röviddel megelőzte vagy követte, s így ez azon időszakra esett, melyben a beteg tapasztalatilag egy kisebb-nagyobb eszméletzavarral, megzavarodással kínos érzések- és érzékcsalódásokkal összekötött homályos lelki állapotban lenni szokott. Ezért már régebbi szerzők azon nézetben voltak, hogy eskórosok cselekményeinél, melyeket nem lehet épen világosan egy elmekóros állapotból következtetni, szemben a súlyos idegbetegséggel és a büntettre való befolyása kizárásának nehézségével, a csomó megoldását enyhítő körülmények elfogadásában kell keresni.

b) *A nőszenv.* A nőszenv is, ezen sokalakú idegbaj, mely kiválókép a nőnemet a nemzőképes korban támadja meg, különféle viszonyokat nyújt a törvényszéki orvostannak, miután nemcsak hogy rendesen elemi lelki zavarokkal jár, hanem még muló vagy állandó lelki zavaroknak állapotaiba is áttér és átváltozik.

A lelki működések elemi zavarai majd sohasem hiányoznak a nőszenvi idegbántalom lefolyása alatt. Résztint szabályellenes kedélyingerlékenységben nyilvánulnak, mely mint roszkedv, ingerlékenység, külsőleg alig vagy sehogy sem indokolt lehangoltság, mint indulatok és szenvedélyes hangulatok uralkodása, elégedetlenségi és czivakodási hajlam nyer kórodai kifejezést, résztint nyilvánul külsőleg egészen indokolatlan hangulatváltozásban, néha az izgatottság és lehangoltság tisztán kifejezett változásában, melylyel kóros vonzalmak és idegenkedések személyek és tárgyak iránt, föltűnő rokon- és ellenszenvek járhatnak.

A képzelés terén is találatnak különféle zavarok, lényegesen jellemezve azáltal, hogy a képzeletek ujratereztésének hűsége szenved, a képzeletmenet sokszor letérő lesz, és sokszor az egészséges érzés és képzelés előtt idegen, sokszor csodás és ferde képzeletek felmerülnek, és kóros túlerővel az öntudatban magukat fentartják (kényszerképzeletek). A törekvés és akarás terén találatnak kórosan egyoldalulag megtartott törekvések mellett, jellemző akaratgyengeség és erélytelenség, mely a törekvések futólagosságában, a választás határozatlanságában, esztelen, szokatlan indokoknak elsőség adásban, fontos életérdekek iránti teljes közömbösségében sokszor nyilvánul.

Feltűnő fokozódást mutat gyakran az ivarösztön.

E jelzett rendellenességek haladó fokozódásával és az erkölcsi indokok és correctivumok vonzerejének csökkenésével azok büntet-tekre vezethetnek, melyek teljes beszámíthatósága aztán kérdéses. Így a nőszenvesek kóros lehangoltsága, beteges önzése és nagyfoku ingerlékenysége könnyen vezet becsületsértésekre, rágalmazásokra, hamis feladásokra; a nőszenvesek indulatai nevezetesen hosszabb ideig tartanak mint az egészséges idegrendszerü egyénékéi, és gyakran közelebb állanak egy dühösség mint egy közönséges indulat képéhez.

Az alaptalan ellenszenv bizonyos személyek iránt, ezek ellen irányzott szenvedélyes hangulatokat hoz létre, melyek büntettek indokaivá lehetnek, sőt az anyai szeretet természetes érzései is elváltozhatnak beteges idegenkedéssé a gyermekek iránt, és ezeknek durva bántalmazására vezethetnek. A túlságos képzelődő erő és a hiányos reproductió-hűség alkalmat ad hamis bírói vallomásokra és hamis esküre. Az inger, hogy magukat érdekessé tegyék, a végre le nem győzött vágy, hogy föltűnést keltsenek, családokra, cselvetésekre, tetetésekre vezet.

Nemi izgatottság gyakran okoz nemi eltévelyedéseket, és a környezet férfiszemélyei ellen alaptalan vádat, hogy a beteg ellen fajtalan cselekedeteket engedtek meg maguknak, továbbá féltékenységet, gyanut a férj ellenés azzal botránypereket és elválási panaszokat Kényszerképzeletekből, ferde vágyódásokból, melyek ismét rendellenes közérzéki érzésekből eredhetnek, tolvajlások, sikkasztások, stb. származnak.

Nem ritkán azonban a nőszenv nem csak elemi lelki zavarokra szorítkozik, hanem tökéletes elmekóros tünetösszegekkel társul, melyek úgy mint az eskórnál, görcsös rohamok után, közben vagy helyett léphetnek fel, hasonlóképp hirtelen állanak be, szabványosan folynak le és a roham tartamára emlékezőhiányt hagynak hátra. Ezen muló eszméletzavarok különös kórodai alakja nőszenveseknél igen változatos. Fellengző tévengések és alvajárás rohamain kívül talál-
tatnak még állapotok, melyek, leginkább hasonlítanak a grand mal-hoz eskórosoknál.

De általánosságban véve a tévengés mégis inkább rendszeres, tartalma inkább fellengző. Egy ritka válfaj, melyet egyszer-másszor észleltem, $\frac{1}{2}$ —2 óráig tartó dühöngő izgatottság rohamai voltak, melyek rendszeren a nőszenvi eskóros rohamot bevezették, és élénk

szóboóság, éneklés, kaczagás, mérsékelt mozgási ösztön alakjában jelentkeztek, nem ritkán gyűjtögetési és lopási ösztönrel társultak, a mellett visszaemlékezést a roham idejére nem hagytak hátra. Az eskórosoknál grand mal-hoz még inkább hasonlítanak a nőszenvi eskórosok muló tévengései. Ezek a görcsös roham tetőfokán találtnak, vagy két roham közti időben, ritkán helyettesítik a görcsös rohamot. Sajátságos ezekre nézve a nőszenvi előjelek, s hogy továbbá különösen események, melyek az idegbaj kitörését eszközölték, tévengésképen reprodukáltatnak, hogy végre túlnyomólag lelki benyomások, melyek az okra közelebbi vagy távolabbi vonatkozással vannak, néha egyszerű élénk visszaemlékezés azokra elégségesek, hogy a rohamot előidézzék. Ezen esetek megítélése és kipuhatólása a szerint történik, mit az eskórosok hasonló eseteiről említettünk, fontos kórismeik kriterium itt, a sohasem hiányzó emlékezőhiány.

Némely esetben a nőszenvi idült elmezavarba megy át, leggyakrabban szerelemdühbe és ördöglátásba, néha a moral insanity-hez közel álló folie raisonnée állapotába is. Ily állapotok, miután nem vezetnek téveszmék és téves apperceptiók alkotására, miután a lelki életnek tisztán alaki és indulatos zavarait képezik, igen könnyen tévesen ítéltetnek meg, mivelhogy társadalmi és erkölcsileg teljességgel rossz, hazug, rágalmozó asszonyok benyomását teszik. Az állapot még sem egyéb, mint betegség. Itt egy egészen kóros, a szélsőségekben folytonosan mozgó érzési élet létezik, nem vagyunk hiányával az ingerlékenység- és szenvedélyességnek, mely a nőszenviség sajátja, nem a rágalmozási hajlamnak, hazudozásnak, tettetés művészetének, a kóros önzés-, szeszélyesség-, alaptalan ellen- és rokonszenveknek, és különczködéseknek. A szeszély, makrancz képében egy tisztán körvonalozott, egészen indokolatlan, folytonos érzésváltozás mutatkozik; találunk kóros indulatokat, betegesen fokozott, és sokszor ellenállhatlan hajlamokat, nevezetesen az ivarösztön terén, mely arcátlan prostitutióban, önfertőzésben nyilvánul, néha meg egészen ferde eljárásban, mint férfiruhák felöltése, hajlam a szobában meztelenül futkosni, a testet tisztátalan dolgokkal bekenni. A képzeletmenet le-letérő, majd rendellenesen lassított, majd a gondolatüzésig gyorsított, elfoglalva csodás közvetetlen képzeletek által, melyek kényszerítő befolyást nyerhetnek a cselekvésre, és meggondolatlan, csodás tettekben, esztelen vágyakban nyerhetnek kifejezést. E mellett a hajlamok, szokások, törekvések élénk ellentétben tűnnek

fel az előbbeni egészséges személyességgel szemben, mely teljesen elváltozott és elfajult.

Ily betegek egész akarása és törekvése elvégre egy ösztön- és kényszerű, minden figyelem- és erkölcsi támasznélküli jellemet ölt, melyből szükségképen részint egyszerűen erkölcstelen, részint ferde és bűnös cselekvényeknek (lopás, szédelgés, kóborlás) kell eredniök.

Jó adag tettetési képesség, egy szinte ösztönszerű hajlam a tettetésre, azon túl is megnehezítik a lelki existenciák ily torzképeinek kórisméjét.

A beszámító képesség a nőszenvüek muló és idült elmezavarában természetesen megszűnt; a törvényszéki megítélésnél csak a tisztán elemi zavarokból álló esetek járnak nehézségekkel. Csupán csak lehangoltság, szeszély, vágyódások nőszenvi asszonyoknál nem lehetnek mentő okai a büntetteknek, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a nőszenv az összes idegrendszer bántalma, hogy a lelki erélyek rendes nyilvánulásának sokféle nehezítései találhatók, nevezetesen az erkölcs és akarat irányában, hogy kedélyingerekre nézve az ingerlékenység határvonala mélyebben áll, indulatok könnyebben lépnek fel, és a gyenge ént meggyőződik.

Ily esetekben rendszeren egy kisebb fokú jogi felelősséget (ényhítő körülményeket?) lehetne elismerni.

5. Kóros indulat és érzékszavar.

Az indulatok oly állapotok, melyek a physiologiai élet, az egészség körén belül vannak, ámbar tény az, hogy minden mély indulatban erős lelki és testi zavarok kerülnek felszínre, és a meggondolás pillanatnyira tetemes zavarba juthat. Az indulatokat tapasztalat szerint élettani föltétel mellett kell és lehet is megbírni és azon tapasztalatból kiindulva, hogy az indulatok által vitt képzeletek és törekvések kiigazítása és megbírása lehetséges, a jogszolgáltatás az indulat cselekményeit, melyből épen a legtöbb és súlyosabb jogsértések származnak, nem mondhatja bünteleneknek a nélkül, hogy magát lehetetlenné ne tegye.

Az indulat azonban mégis muló zavara a lelki életnek, a lelki ellenállóképesség, a mennyiben az jogi és erkölcsi képzeletekből foly, annak tartama alatt egy fokkal mélyebben áll, az egyéniség, körülmények, az indulat oka egész sorát adják azon mozzanatok-

nak, melyek az alanyi bűnösségi kérdést befolyásolják, melyek a ki-
menetelre fontosak és a különböző egyéneknél sehogy sem egyenérté-
küek. Vérmérséklet, jellem, neveltetés, körülmények tehát, melyekért
az illetőt semmi módon sem lehet felelőssé tenni, hatalmas befolyás-
sal vannak az indulat alakulására. A jogszolgáltatás ezen alaptételt
a beszámító képesség kérdésénél teljesen számba vette, midőn az
indulat cselekményeit sokkal szelidebben ítéli meg, mint a lelki
nyugalom és egyensúly állapotában elhatározottakat és elkövetette-
ket, de sőt a saját hibáján kívül az ész megzavarodásáig fokozódott
indulatról (önvédelem határainak áthágása, rémülés, félelem, ijedség
folytán) büntelenségnek ad helyet. Indulatszerű állapotok, melyek
itt különösen tekintetbe jönnek, s melyeket a törvény és képviselői
kegyességének ajánlanunk kell, a szerencsétlen szerelem és félté-
kenység, a nyomor- és kétségbeesésből származó indulatcselekmé-
nyek. Egy ily indulatszerű kivételes állapot, melyet az időnkbeli
emberséges büntetőtörvény is számba vett, gyakran találhatik házasa-
ságon kívül szülő nőknél, hol az elveszett női becsület miatti szégyen,
a jövő miatti aggodalom, a félelem a közeledő szülés jeleinél, szere-
tetlen bánásmód a környezet részéről, elhagyatottság a szeretőtől,
anyagi szükség és kétségbeesés közreműködnek, és az öntudatban
összeütközéseket okoznak, melyeket nem mindegyik képes erkölcsi
értelemben megoldani, legkevesebbé egy oly perczen, midőn az összes
idegrendszer a szülés fájdalmai által izgatott és kimerült és melyek
tragikai végüket a gyermek meggyilkolásában találják, mint az egész
nyomor kutfejében.

Az esetek ezen osztályának megítélése egyedül csak a bírót
illeti, mivelhogy az túlnyomólag lélektani, s az orvosra csak akkor
leend szükség, midőn oly körülmények vannak, melyek különös, az
indulathoz szegődött szervi föltételekre utalnak.

Ily kóros állapot azonban, melyben az indulat hatásában ugy-
mint jelenségeiben, a muló elmezavarhoz hasonlít, sok van. Itt aztán
már nem elégséges a bírónak egyszerű lélektani megítélése, szüksége
van egy orvosi szakértőre, ki őt felvilágosítja azon szervi föltételek-
ről, melyek az indulatot, ennek származására és menetére befolyva,
kórossá tették.

Ezen kóros indulatállapotok szervi föltételei következők:

1) Vannak emberek, kiknél már kora ifjúságtól oly kedély-
ingerlékenység és szenvedélyesség mutatkozik, kiknek indulataik
oly kevésbé indokoltan lépnek fel, oly hatalmasan és szokatlanul

folynak le, hogy nem szabadulhatunk azon benyomás alól, miszerint ezen kedély-anomaliáknak szervi okuk van. E gyanítás annál inkább nyer tért, midőn látjuk, hogy mily hasztalanul iparkodnak nevelés és kultúra ezen vélt jellemhibát kiirtani, hogy mily gyakran ragadja el az indulat ily embereknél az ént saját jobb akaratak és meggyőződésük ellen, és hogy az erkölcs és büntető-törvény követelését, hogy indulataikon uralkodjanak, teljesíteni nem képesek. Ehez jó azon körülmény, hogy az indulat tetőfokán az öntudat egészen elveszhet, az indulat egész tartamára nézve homályos lehet, úgy hogy utólag a visszaemlékezés hézagos, hiányzó vagy pedig csak sommás.

A tapasztalat már most azt tanítja, hogy ily egyének gyakran birnak hajlammal elmebetegségre, hogy felágazó vagy egyéb vér-rokonságban elmebeteg rokonaik vannak, hogy mindenféle jellem-anomaliák, különczködések és szélsőségek által elmekóros leszármazásukat elárulják, sőt mulékonyan valóságos elmebetegségbe is esnek.

2) A beteges kedélyingerlékenység hasonló állapotai, milyenek itt öröklő elmekóros hajlam alapján vannak, a legkülönbélebb agy-betegségeknek képződnek vagy azokhoz csatlakoznak. Így láttuk azt fejlődni fejsértések, gutaütés és agykérlob után, hagymáz és elmebetegségek után. Egy ily kóros kedélyingerlékenység található továbbá a veszületett és szerzett elmeengességnél, siketnémáknál és hülyéknél, az indulatszerű kezdőszakoknál, az időszaki elmezavar alább-hagyásaiban és félbehagyásaiban, bizonyos általános idegbántalmak, nevezetesen az eskór, de meg a vidtáncz, nőszenv és rásztkór lefolyásában is.

3) De még különféle lelki és testi gyengítő befolyások az idegrendszerre, tartós indulatok és szenvedélyek, szesz- és nemi kicsapongások, idült betegségek, melyek az álmot, táplálkozást és a vérvegyületet mélyen zavarják, hozhatnak létre ilyen az élettani határvonalat meghaladó indulatokat, mert a mindenkori ingerlékenység mindig csak az idegrendszerre hatást gyakorolt összes ingerek eredménye.

4) Sokszor az említett föltételekből több is működik közre, hogy az indulatot kórossá tegyék, p. o. indulat és eskór, elmekóros hajlam és ittasság. Különösen elhatalmaskodó az indulat hatása gyengeelméjűeknél, miután itt az esetleges zavarhoz a lelki mechanizmusnak egy előre meglevő súlyos zavara járul.

Az előbbi időkben azt hitték, hogy a beteges kedélyingerlékeny-

ség ilyenmü állapotáiból egy külön elmekóralakot kell teremteni (*Excandescencia furibunda*), ámbár azok rendellenes lelki hajlamok vagy állapotoknak csak sajátos visszahatási módjai. A különös kórodai kép, melyben ily beteges indulatok megjelenhetnek, különböző.

Az öntudatban levő ható folyamat oka és tartalma szerint ezen kép mint a képzelésnek stuporszerű megakasztása, mint a képzeletek álomszerű zavart elsietett társulása megszakított észrevezés és megszünt öntudat mellett (érzékszavar), vagy mint dühharagos ingerültség alakul, mely utolsó esetben az állapot a mania transitoria-hoz közel járhat, de az elsőbb esetben az indulat mégis közvetlen következménye az indító oknak, a mania transitoria rohama továbbá hosszabb ideig tart, az öntudatot és visszaemlékezést súlyosabban megkárosítja, és egy mély álom állapotán át tér vissza az egészségre. Lélektanilag a föltételeket, melyek az indulatot kórossá alakítják, olyanoknak lehet jelezni, melyek a szokványos kedélybeli ingerültség állását rendellenes fokra emelik, és olyanoknak, melyek az erkölcsi és értelmi én ellenállóképességét, mely által lélektani föltételek között az indulat megbírása lehetséges, gyengítik.

A nagyszámu, ilyenmü beteges indulatokból származó jogsértések (ölés, testi sértések) megítélésénél, igen-igen szükséges az említett embertani és kórodai mozzanatok beható méltatása. Ennek kiváltkép tekintetbe kell vennie a lelki családfát, a testi és lelki alkotást, az állandó lelki tonus-t (vérmérsékletet), agybetegségek és idegbántalmak által okozott netaláni változásait a kedélybeli ingerlékenységnek, nevezetesen netán lappangó vagy azelőtt létezett elmebántalmakat.

Egy kóros indulatfok létezésére utaló gyanus jelenségnek kell lenni a vizsgálóbíró számára mindenekelőtt a vádlott azon vallomásának, hogy a tette nem vagy csak hézagosan képes visszaemlékezni; még a tervnélküliség, a tettesnek minden észszerü mértéket meghaladó ádáztsága és kegyetlensége, körülmények szerint, következtetni engednek öntudatának létezett zavarára. Intenünk kell végre attól, nehogy az indulatnak egy bizonyos tartalmától a tett elkövetéseig eleve az következtetessék, hogy a tettnek ellenállani lehetett volna, mert szenvedélyes embereknél az indulat sokáig tarthat, magában fokozódhatik, és azt egy esetleges mozzanat újból felélesztheti. Továbbá jó hírnév és higgadt jellem a vádlott előnyére szól ugyan, de meg nem engedhető az ellenkező következtetés egy szenvedélyes,

durva és hirtelen haragu jellemre nézve, mert ez úgy lehet nevelési hiba és önokozta nyersesség, mint kedvezőtlen szervi föltételek által okozott természetalkotási hiba.

Az élettani indulatban elkövetett bűntettek a bíró hatásköréhez tartoznak és a törvénykönyv enyhítő körülményei alá esnek; a kóros indulatban elkövetettek nézve a beszámító képesség kérdésessé lesz, sőt megszűntnek is kell tekinteni ott, hol az eszmélet egy időre elveszett, és az emlékezés hézagosnak vagy hiányosnak mutatkozott. Ily állapotok azáltal szükségkép az eszméletlenség törvényes fogalma alá esnek.



B.

ALAKI RÉSZ.

Szólottunk a különféle elmekóros állapotokról, melyek a törvénykönyv 51-ik cikke alá esnek és egy orvosbírói vizsgálat tárgyát képezhetik.

Hátra van még, hogy szóljunk bizonyos, az alanyi tényálladék felismerésére és kipuhatólására szolgáló, alaki technikai kérdésekről, a szakértői orvos helyzetének minőségéről a bíróhoz, a szakértői vélemény szerkesztéséről és annak a bíróságot kötelező erejéről, és végre hogy megemlékezzünk azon esetekről, melyeknél elmezavarok csalfán mutattatnak, illetőleg tettetnek.

Az érintett alaki kérdések helyes megoldása az alanyi tényálladék megállapítására nem kevésbé fontos, mint azon törvények és alakok felismerése, mely alatt a lelki folyamatok zavarai felléphetnek és sokszor a jogszolgáltatás célja csakis azáltal hiúsittatik meg, hogy a feladat technikai ellátása a bíró vagy szakértő részéről hiányos volt.

A vádlott a vizsgálóbíró előtt.

A büntetőtörvénykönyv általánosságban azon feltevésből indul ki, hogy az eltöltött 18. évtől az erkölcsi és értelmi érettség azon mértéke, mely a beszámító képesség elfogadására elégséges, eléretett. Tekintettel ezen alkotott szabály számos kivételeire, utasítja a büntető eljárás a vizsgálóbírót, hogy figyelmes szemmel kísérje vádlott kedély- és elmeállapotát is, ha ezen irányban némi kételyek támadnának, az alanyi tényálladék kitudására, a kellő intézkedéseket megtegye.

A kezdeményezés egy ilyenmü orvosbirói szemlére ezzel egészen a bíró kezébe van letéve, és rendesen az ő tapasztalatától és lelkiismeretességétől függ, hogy egy létező elmezavar kellő időben felismertetik-e.

Az egyszerű egészséges köznapí ész, a hogy a tapasztalat mutatja, erre nem elég.

Ezen fontos és nehéz feladat teljesítésére okvetlenül szüksége van a vizsgálóbírónak, a bűnügyi lélektan legfőbb alapelveinek és tapasztalatainak legalább általános ismeretére.

Némely jogász és orvosnak e tárgyban való hiányos vagy elégtelen ismeretén alapszik voltaképen azon szomorú tény, hogy mai nap még sok elmebeteg bűnősként félreismertetik és elítéltetik, részben pedig még bizonyos, a köznapí élet parasztos lélektanából merített téves feltevések az okai, melyek tévesen minden bírálat nélkül értékesíttetnek kétséges lelki állapotok megítélésénél.

Egyike a legsúlyosb következményü ideszámítandó tévedéseknek az, hogy azt hitték, a beszámító képesség legbiztosabb kriteriuma volna:

1. Az indoka a büntettnék és annak kitudása, hogy ilyen van-e vagy nincs.

Itt azon feltevésből indultak ki, hogy elmebetegeknél a tettek indoknélküliek, vagy képtelen indokon alapulnak, gonosztervöknél pedig mindig indokoltak és önző erkölestelen motívum által okoztatnak. Ezen állítás csak bizonyos határokon belül fogadható el.

Nem lehet tagadni, hogy elmebetegeknél fordulnak elő indoknélküli cselekmények, melyek mivel hogy nem indíttatnak öntudatos képzeletek által, ösztönszerű saját maguktól indulóknak neveztetnek. Közönségesen azonban az elmebetegek indoknélküli cselekvése csak látszólagos és onnan ered, hogy a beteg indokairól nem bír világos tudomással (fájdalmas lehangoltságból származó erőszakos tettek), vagy azokat elfeledte (futólagos érzékesalódások, le-letérő téveszmék), vagy álmállapotban cselekedett, melyre nincs visszalemlékezése (muló elmezavar), vagy eszméletre térve, tettét szégyenli és indokait elhallgatja.

Az indok tartalmát is óvatosan kell megítélni.

Vannak p. o. búkórosok, kik, csak hogy annál érzékenyebben büntettenessenek, magokat igen aljas indokokkal vádolják, a mint hogy fájdalmas indulatukban magukat még oly büntettekkel is vádolják, melyeket el sem követtek. Másrészt van egy nagy osztálya az elme-

betegeknek (ugynevezett okoskodók), kik, úgy mint a gonosztevők, tetteiket egészen más indokok által iparkodnak szépíteni, mint a milyenek tettük elkövetésénél mérvadók voltak. Végre vannak gyengeelméjű és ifjú személyek, kikbe a bírói kihallgatás által indokok belévallattak, melyek nem is voltak tetteik rugói.

Egy indok határozott képtelensége is csak akkor nyerhet fontosságot, ha az alapul szolgáló téveszme az elmeegészséges egyén tévedésétől, túlzott felfogásától, babonájától megkülömböztettetett, és tettetés kizárattott.

Ép oly kevés értékkel bír az aránytalanság az indok nagysága és az abból eredő tett között, mert a megrögzött gonosztevő egy pár garasért gyilkosságot ép oly könnyen követhet el, mint a hogy egy józan polgár az indulat hevében, a szenvedély nyomása alatt egy csekély ok miatt emberölést.

Ugyanez áll az indok erkölcsi tartalmára nézve. Ilabár a gonosztevőnél közönségesen találhatók a tett önző indokai, de vannak másrészt elmezavarok, melyek olyannyira a szenvedélyesség és erkölcstelenség mezében járnak, melyeknél oly kiváló szenvedélyes bűnös indokok látszanak a tettet elhatározni (panaszló, üldöztetési örültség, házassági hűtlenség téveszméje) és a téveszme tárgyilag lehetséges vagy valószínű, hogy azoknak az erkölcsi tartalom szerint való elkülönített vizsgálása, szükségképen kell hogy a szakértőt helytelen felfogásra vezessék.

Casper egész helyesen mondja ugyan, hogy a tettes álláspontjából kell kiindulni, de egy rossz hírben álló gonosztevő ember ép oly jól eshet moral insanity-be, mint egy eddig erkölcsileg tisztán állott egyén, és nem ritkán a bűnös előélet csak egy, persze nehezen határolható előszaka a következő kifejezett örültségnek, úgy hogy még egy valódi *causa facinoris* összhangzása sem nyújthat biztos támpontot egy ember beszámító képességére nézve.

De azért az indokot nem kell kevésre becsülni, mivelhogy egy elmezavar létezésére előre sejtelmet kelthet, és midőn indok és tett egymásnak nem felelnek meg, tért nyerhet azon feltevés, hogy az indok hamis vagy az elmezavar tettetett.

2. Egy második állítólagos kriterium az, valjon *a tett egyedül áll-e a tettes életében*, vagy az nem bűnös vágyak, remények és törekvések hosszú láncolatának utolsó szemét teszi-e.

Az említett kriterium első sorban a hírnév kérdését és annak fontosságát érinti. Ki saját tapasztalattal bír arról, hogy a szakértő

előtt egész világos tünetei az elmezavarnak művelt és műveletlen laikusok, tanuk és hatóságok által mily gyakran nyilváníttatnak jellemhibának, aljas gondolkozásmódnak, bűnös szándéknak, melyekért aztán a beteg avatlan és jogosított kezek által rendszabályoztatik, arra nézve a hirnév kérdése aligha sokat nem veszthetne értékéből.

A minthogy vannak képmutatók, kik sokáig képesek a világot ámitani gondolkozásmódjuk és tetteik aljasságára nézve, úgy vannak másrészt emberek, kiknek bűnös gonosz előéletük csak kifejezése az elmekóros, sokszor öröklött befolyásoknak, következménye azelőtt kiállott agybetegségeknek, és kik addig tartattak ravasz gazembereknek és gonosztevőknek, míg egy szakértő kezeibe jutnak, ki kimutatja, hogy csak moral insanity, ferde ösztönökkel járó elmeegyensúly, folie raisonnante-ban szenvednek.

Végre van egy sora a lelki élet muló megzavarodásainak, melyek ép úgy támadnak meg egy gonosz mint egy erkölcsös embert, és gonosztettekre okul szolgálhatnak. In foro tehát a hirnév kérdése kétséges értékkel bír, sokkal helyesebb volna az elfogulatlan, minden elővéleménytől ment, pontos kipuhatólása az egész lelki előéletnek, mint a hogy ezt a kétes elmezavar egy esetében sem volna szabad elmulasztani.

3. Egy további tévedés abból áll, hogy azt hiszik, *előremeggon-dolás, csel*, a körülmények okos számbavétele elmezavar feltevésével összeférhetlen.

Elmebetegeknél mindenestre gyakran előfordul, hogy terv és értelem nélkül cselekesznek; de ellenkező következtetést vonni, semmikép sem engedhető meg.

A mily kevésbé áll, hogy — laikusok nézete szerint — az elmebeteg csupa értelmetlenséget producál, sőt ellenkezőleg sokszor értelmesen beszél, és cselekményeinek tévengését ravasz okoskodással takarni képes, oly kevésbé van mindig tévengés cselekményeiben.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy sok elmebetegnél gondolkozásaiknak csak előtételi vannak meghamisítva, annak logikai mechanismusa azonban teljesen sérthetlen lehet; úgy megérthetjük, hogy, daczára a hamis előtételnek, a logikai következtetések egész helyesen vannak levonva, s ép így a cselekmények is, ha csak a közvetítő téveszme már magában véve nem egész képzelenség, egészen észszerűen rendezetten és czélszerűen mehetnek véghez.

Példái a kiválóan ravaszul kombinált cselekvésnek minden tébolydában elegendő találatnak, és szabálynak lehet venni, hogy mindenütt, hol egy elnyugodott hamis képzelés, egy rögeszme képezi az alapot, erős közbeeső indulat nem lép fel, egész nyilvánvaló elmebetegek cselekvése is magában hordhatja egy boszuaálló, ravaszul kombinált és meggondolt tett jellemét, mely őket magában véve az egészséges, öntudatos büntettétől meg nem különböztetheti. De egy abszolút esztelen cselekvés az egészségesnél is fordulhat elő az indulat állapotaiban, a gonosztevőnél a meglepetés és megrettenés állapotában, és már igenis gyakran fűdöttetek föl kitanult gonosztevők azáltal, hogy büntetteik kivitelénél feltűnő tervnélküliséggel és mulasztással jártak el.

4. *A magaviselet a tett alatt és után a tettes bűnösségéről való tudatra — ergo beszámító képességre mutat.*

Ezen argumentum azon téves nézetből indul, hogy a beszámító képesség feltevésére elégséges a bebizonyított megkülönböztető képesség; pedig annak megállapítására szükségképp megkívánatik az elhatározás szabadsága. Van egy egész sora az elmebetegeknek, nevezetesen a bűkórosok, kiknél a bűnösségi tudat megvan, míg az akaratszabadság teljesen megszűnt. De sőt, a hogy láttuk, vannak betegek, kiknél a tett, az elhatározás nem létező szabadsága mellett, csak azon indokból ered, hogy azért büntetést szenvedjenek, mely után fájdalmas lehangoltságukban és téveszmés büntetésükben sovárognak. Vannak számos esetei a bűkórának öngyilkosságra való hajlammal, melyeknél a betegek, öngyilkosság elkövetésére gyávák lévén, vagy attól vallásos okokból irtóztván, csak azért követnek el gyilkosságot, hogy a miatt kivégeztessenek, és így céljukat közvetve ériék el.

5. A tett *megbánásáról* is azt hitték, hogy értékesíthető a büntett és elmebetegség megkülönböztetésére, de az elmebeteg, ki indulatból, érzékesalódlásból, le-letérő téves képzeletekből, stb. büntettet követett el, az tettét nyugalmanak és meggondolásának helyreálltával ép úgy meg fogja bánni, mint az erkölcsös épelméjű ember, kit az indulat büntetvévé tett, míg az erkölcsileg elfajult szokásos gonosztevőnél a megbánás ép úgy fog hiányozni, mint az elmebetegnél, kinek öntudata állandóan zavart, kinek téveszméje ki nem igazítható, kinek erkölcsi érzései mindenkorra kihaltak.

De a tett utáni megbánás még azért sem bizonyít az elkövetés közben meglevő bűnösségi tudat mellett, mert p. o. a gyengeelméjűnél a megbánás nem az újból felébredt erkölcsös öntudatból ered, hanem

külső befolyások, lelkesítő biztatás, a fogság kényelmetlen helyzete által ébresztetett; ilyenek a tett nem a tett, nem annak erkölcsi fontossága, hanem annak külső kellemetlen következményei miatt bánják meg.

Habár ezen kriteriumok a vizsgálóbíróra nézve nem értéktelenek, a mennyiben képtelen indokok és a tett kivitele, czélszerűtlen eszközök, a cselekvés önmaga kárára, az előnyök fel nem használása, melyek egy büntetből származhattak, felébreszthetik a gyanút egy elmezavar létezésére, a bírónak mégis fontosabb viszonyokra kell tekintettel lennie.

Ide tartozik először is azon körülmény, hogy talán elmebetegség, öngyilkosság a tettes családjában már előfordult, hogy az netalán már azelőtt egyszer elmebeteg volt, hogy a tettet a jellemnek és egész lénynek feltűnő elváltozása előzte meg, hogy ő maga adott kifejezést azon aggodalomnak, hogy elmebeteggé lesz, panaszkodott megzavarodásról gondolkodásában, öngyilkossági kísérletet tett, áldozatát órta, hogy a bekövetkező büntettről czélzásokat tett, és magát a kivitelre való eszközöktől megfosztani törekedett.

A tett maga is szolgál útmutatóul, a mennyiben az, az egész eddigi magaviselettel ellenkezik, szokatlan kegyetlenséggel és tekintetnélküliséggel hajtatik végre.

A magaviselet a tett után, a mennyiben tettes magát a törvényszéknek önkényt föladja, magát oly tett elkövetésével vádolja, mely már magában véve valószínűtlen (búvárosok, kik magukat képzelt büntettekkel vádolják), és mindenképen abban jár, hogy tettet a lehető legrosszabbnak tüntesse, vagy pedig azzal dicsekszik (üldöztetési örültség).

Továbbá, midőn a vallatásoknál részvétlen, közönyös, vallo-másainál saját előnyét észre nem veszi, vagy midőn szokatlan szenvedélyes felhevülések, indokolatlan indulatok mutatkoznak, vagy szórakozottság és le-letérő eszmemenet.

Fontos továbbá, midőn vádlott állítja, hogy mindarról, mi tette-re vonatkozik, mitsem tud, ámbár az tanuk előtt történt, és egy ily tagadásnak épen semmi értelme sem volna (múló elmezavarok). Valóságos és teljes megszűnése a visszaemlékezésnek a betegség rohamtartamára találtatik a lelki működések heveny megszakításánál fejsértések után, fojtásnál, bizonyos károshatású légneműekkel és bódítókkal való mérgezésnél, tüneti tévengésekkel járó súlyos agy-vérterlődések, mania transitoira, kóros indulatok- és ittas állapo-

toknál, a lázas tévengés, delirium acutum számos eseteinél, a raptus melancholicus magasb fokainál.

Egy sommás vagy legfeljebb az álomtudat tartalmát magában foglaló emlékezés találta az álommámor- és alvajárásnál, eskórosok és nőszenv-eskórosok muló dühösségi rohamainál, az önkivület- és catalepsziánál.

A megszünt visszaemlékezésnek az időre való megállapítása, mi keresztező vallatás által könnyen kipuhatható, itt fontos támpontokat nyújt, és elősegíti tettök leálcázását, kik néha megteszik azon veszélyes kísérletet, hogy állítják, miszerint az összes törtétekről mitsem tudnak.

Midőn a vizsgálóbíró azt gyanítja, hogy vádlottnál a lelki folyamatok zavartak, akkor a kedély- és lelki állapot megállapítására haladék nélkül orvosi szakértőt kell meghívnia.

Az orvosi műértő állása.

Az orvos egyszerűen szakértő, és nem tanu, sem pedig a bírónak segédje. A vélemény egy része a bizonyításnak, ennek egy bizonyos neme.

Magától értetik, hogy a szakértőnek az összes anyagot, mely súlyos földatának teljesítésére hasznos lehet, rendelkezésére kell bocsátani, hogy a bíró a vizsgálat okát és célját vele teljesen közölje.

Nagy értéke van itt, a hogy *Schlager* kiemelé, a feljelentési okmányoknak, mivelhogy ezek jelesen a tett utáni magaviseletről és annak közelebbi körülményeiről fölvilágosítást nyújtanak. Azoknak netalán szükséges kiegészítését az orvosnak azonnal indítványoznia kell; ép így nyújthatnak neki fontos támpontokat netaláni írományok, nâplók, levelek a tett idejéből, netán használt eszközök megsemlélése.

Értékkel bir továbbá a tényálladáki jegyzőkönyv és a vádlott első rendőri kihallgatása, ugymint az elfogatásának körülményeit magában foglaló bekisérő jelentés, a börtönőr jelentése, a kihallgatási jegyzőkönyv adataival a vádlott előéletéről és netaláni azelőtti büntetéseiről, a vádlott magaviselete a kihallgatásoknál és szembesítéseknél, miket a magaviseletről szóló jegyzőkönyvbe kell vezetni, és végre a tanuvallomások.

Az előéletben figyelembe kell venni különösen a nevelést,

azelőtti egészségi és életviszonyokat, jellemet, hirnevet, netalán azelőtt volt elmekóros rohamokat, netán elrendelt gondnokság alá helyezést.

Továbbá az idő, melyben a tett elkövettetett, a lehető legpontosabban kitudandó, hogy állítólag azelőtt vagy azután látott jelenségeket időre nézve meg lehessen állapítani. Mindezen tények birtokában a szakértőnek már most a vádlott közvetlen vizsgálatára kell áttérni.

Ahoz idő és a megfigyelésre elégséges eszközök szükségesek. Hol ezeket a vizsgálati fogságban megszerezni nem lehet, nevezetesen hol a börtönőr nem bír megfigyelő tehetséggel, hol a helyi viszonyok az okvetlenül szükséges szünetnélküli megfigyelést és felvigyázást nem engedik, ott az orvosnak szorgalmaznia kell a fogoly átszállítását egy kórházba, de legjobb egy tébolydába.

A pontokat, melyekre az orvosnak e vizsgálatnál figyelnie kell, már előbb megbeszéltük.

Elégséges itt arra figyelmeztetni, hogy először is az egész előéletet, a leszármazást, a netán előfordult testi és lelki zavarokat, a kipuhatólást, hogy milyen volt gyermekkortól fogva az egész lelki és testi fejlődés, az állandó hajlamokat, uralkodó képzeleteket és törekvéseket, az indulatok és szenvedélyek minőségét, szóval az egész személyiséget és az egész jellemet meg kell állapítani, miközben óvakodnunk kell az előéletre vonatkozó egyoldaluan erkölcsi, sokszor laicus itéletek általi elfogultságtól.

A közvetlen vizsgálatnak is tekintettel kell lennie az emberre in toto minden testi és lelki viszonyaira, nem szabad szorítkoznia téveszmék és érzécsalódások létezésének vagy hiányzásának megállapítására, hanem szorgalommal figyelembe kell vennie az értelmi állapotot in toto, a kedélyélet állását, a kedélybeli ingerlékenység módját.

Magától érthető, hogy csak azt kellene szakértőnek meghívni, kinek elmebetegek körül valóban terjedelmes gyakorlati ismeretei vannak, ismeretek, melyekkel, köszönet e tudomány feltűnő elhanyagolásának az egyetemeken, ez idő szerint nem mindegyik orvos bír. Németországban még mindig jobban állunk mint Franciaországban, hol egy orvos meghívása csak facultativ és a bíró jóakaratótól függ, és mint Angolországban, hol nemcsak orvosok, de még sebészek és gyógyszerészek is elfogadtatnak a törvényszék által szakértőknek és

egyszerűen kérdeztetnek, valjon vádlott a helyest a helytelentől megkülömböztetni tudta-e?

A szakértőnek sohasem szabad a tetteből egyedül és annak körülményeiből ítéletet mondani.

A tett és annak körülményei neki csak első sejtelemre és adatokra adhatnak okot, magában véve az csak egy egyedül álló cselekmény, egy kérdéses kóros állapotnak egyetlen lelki nyilvánítása. Az csak egy cselekmény fontosságával bír, és csak midőn az öntudat összes egyéb tartama meg van állapítva, lehet a tettet az összállapot kórisméjére felhasználni.

Megfigyelésének eredményét és a lelki állapotról szóló ítéletet a szakértő véleménybe foglalja, mit a körülmények szerint szóval vagy írásban ad.

A vélemény részeit kell képezni:

1. Az összes testi és lelki élet pontos kórelőzményeinek,
2. a lelki és testi állapot kitüntetésének a tett alatt és azután,
3. a netán talált rendellenes állapotnak mint kórosnak megállapítása. A bírói kérdéstétel, hála a törvénykönyv javításának, most igen egyszerűsített, és az a büntetőtörvénykönyv 51-ik cikkének megfelelőleg rendesen olyformán fog hangzani: valjon vádlott szenvedett-e a tett idejekor eszméletlenségben, vagy a lelki működések kóros zavarában.

Egy ily kérdéstétel kikerüli a rendellenes lelki állapotok különös alakjának nevezését, mely mindig bajos, mivelhogy az alaktan ingadozó és egy más kóralak lehet jelen, mint milyenre a bíró célzott, kikerüli másrészt a beszámító képesség kérdését, melynek megválaszolása soha és semmi körülmények között nem tartozik az orvos köréhez.

Azon kérdésre, valjon a bírót a vélemény kötelezi-e, határozottan lehet válaszolni, hogy őt, a véleményt megbíráló jognak illetnie kell és hogy ő azt elvetheti. Szemben nem egy rossz véleményvel, melyek mai nap még érkeznek, rosszul állana, ha ez nem így volna.

A véleményt bíráló jog azonban csakis annak alaki helyességére, pontosságára és gondosságára terjedhet, a levont következtetések belső tudományos jogosultsága nem állhat az ő foruma alatt.

A vélemény értéke megingattatik oly körülmények által, melyek kétséget keltenek a szakértő megbízhatóságában, megingattatik

fontos tények figyelmen kívül hagyása, belső logikai ellenmondások és a tényálladék téves feltevése által.

A bíró azonban mindig kötelezve leend, ha a véleményt elveti, egy második szakértőtől újat kérni, nem pedig saját nézete szerint határozni a kedélyállapotról. A legfontosabb követelések egy helyes véleménytől, hogy mindent felölölő legyen, hogy metaphysikai spekulációktól és egyoldalú lélektani következtetésektől távol álljon, hogy minden testi és lelki befolyásokat figyelembe vegyen, hogy világosan és értelmesen népies nyelven legyen fogalmazva.

Ha a bíró egy ily vélemény alapján azon meggyőződésre jutott, hogy a vádlott e tett elkövetésekor az elmeműködések kóros zavarának állapotában volt, akkor jogosítva van, a vizsgálatot nem létező beszámíthatóság miatt az 51-ik cikk alapján megszüntetni.

Igen gyakran megtörténik azonban, hogy csak akkor, midőn az elővizsgálat be lett fejezve és vádhatározat hozatott, merülnek fel kétségek a már most vádlottá lett beszámító képessége fölött. Mivelhogy a vádhatározat már meghozatott, a jogeseteket el kell intézni. A törvényszéki orvos azon föladata mellett, hogy vádlott lelki állapotát az 51-ik cikkre vonatkozólag kivizsgálja, már most azon kérdést is intézhetik hozzá, vajjon a vádlott lelki állapota olyan-e hogy vele tárgyalni lehessen, röviden, a tárgyalási képesség jöhet kérdés alá.

„Tárgyalásra képes, szellemi tekintetben az, ki egy törvényszéki tárgyalás fontosságát önmagára és jövőjére nézve felfogni, ki a hozzá intézett bírói kérdések értelmét és horderejét megérteni és a bíró előtt magáról számot adni képes.“ (Liman.)

Ha a törvényszéki orvos elismeri, hogy az elmebetegeknek felismert vádlottnál e képessége megvan, akkor a tárgyalás folytatatik, a minek azonban csak a legkritkább esetekben szabadna megtörténni, ellenkező esetekben, vagy midőn vádlott még csak a tárgyalás alatt lesz elmebeteggé, a tárgyalás elnapoltatik, és a beteg, míg helyre áll, egy tébolydába elhelyeztetik.

Ha meggyógyul és büntette még nem évült el, perét ismét fel kell venni. Ilyen esetben nagyon enyhén kellene eljárni, miután elmebetegek visszaesésekre hajlandók, és a büntető eljárás újbóli felvétele nagyon is könnyen visszaesést idéz elő.

Ez azon esetek egyike, melynél helyen volna a pernek (kegyelmi útján való) megszüntetése.

Egy a fogságbüntetésben, tehát a megtörtént elítélés után

elmebeteggé lett fogolylyal való bánásmódról a nézetek megszlottak.

Egyik része állítja, hogy egy elmebeteggé lett fogoly nem vesztette el a büntethetőség és a folyamatban lévő büntetésről az öntudatot, és e szerint a büntetés fentartása mellett nyilatkoznak. A másik és mindenestre helyes nézet oda irányul, hogy törvényt és büntetést csak lelkileg egészséges és szabad embereknél lehet alkalmazni, és hogy az államnak nincs joga egy elmebeteggé lett fegyenczen a büntetést továbbra is végrehajtani, kivált miután az veszélyben forog, hogy gyógyíthatlanná és szellemi nyomorékká lesz. Az egyedüli emberséges alapelv az, egy elmebeteggé lett fegyenczet tébolydába áttenni. Egyes államokban elismerésre méltó humanitással azon idő, melyet a tébolydában tölt, fogság idejébe beszámíttatik.

„Furiosius satis ipso furore punitur.“

Az elmebetegségek tettetése és ennek kipuhatolása.

Egy mozzanat, mit a szakértőnek mindig szem előtt kell tartania, de a mely miatt megfigyelésének elfogulatlanságát elvesztenie nem szabad, azon tény, hogy az elmezavar néha tetszés szerint tettettetik. A tettetés réme in foro gyakran kísért, általánosságban azonban ritka jelenség.

Vingtrinier kimutatta, hogy 43,000 gonosztevő között, kik 54 év lefolyása alatt a roueni börtönökbe kerültek, 265 elmebeteg volt, melyek közül csak egy eset nyilvánítottott tettetésnek.

E mellett a tettetőnek esélyei rosza, hol vele szembe állanak szakértelem és a megfigyelésben kitartás, és az erre való elégséges idő és helyiség, és esetek, hol tartós kétség marad, igen-igen ritkák szemben azokkal, melyeknél a csaló leálczázása sikerül. Ez nagyon természetes is, ha meggondoljuk a tünetek szabályszerű lefolyását és összefüggését, melyeket egy valódi elmebetegségnek nyujtania kell.

A tettető csak egyes tüneteket másolhat. E mellett az eredeti alakokat nem vagy csak tökéletlenül ismeri, és úgy jár mint a legtöbb színműköltő és regényíró, kik az elmezavar leginkább hatásos vonásait kikapják, és azzal a valódi örültségnek csak torzképeit teremtik. Mivelhogy a csaló, laicus nézet szerint azt hiszi, hogy az örültség lényege esztelen beszéd- és dühöngésben, vagy tompaeszméjű magaviseletben rejlik, állítólagos elmezavara szintén kizáró-

lag tévengésben és buta magatartásban mozog, melyek pedig annak igen ritkán elsődleges és egyedüli jelenségei, és akkor is csak egész határozott oki mozzanatok alapján.

A tettető, a mellett túloz, tévengése színészi és látványos lesz. Örültségéből hiányzik a módszer, veszett ugrándozása torzképpé lesz, és tompaelméjű magaviselete arcvonása és tartása által meghazudtatatik, mert a külső embernek a belső öntudattartalommal való kóros megfelelés, a hogy az a valódi örültségnél megvan, szükségképen hiányzik, az érzés, képzelés és törekvés közti párvonalt nem képes eredményyel végig vinni, ép oly kevéssé bizonyos tünetsorok következetességét és állandóságát.

Következetlenség, indok nélküli gyakori változása a tüneteknek, a képtelenség, hogy az elvállalt szerepet egy szünet nélküli megfigyeléssel szemben szakadatlanul keresztülvigye, azon szírték, melyeken a tettető először is és leginkább hajótörést szenved. Többnyire vádlottak azok, kik ezen eszközöz folyamodtak, hogy a fenyegető büntetést elkerüljék, és egy tébolydába kerüljenek, hol az élet kellemesebb, és a szökésre való eszközök könnyebben kínálkoznak, mint a fegyházban.

Ritkább indokok a védkötelezettség alól való menekülés, s gyűlölt házasságok és kötött szerződések feloldása. A természetes irtózásnál, melylyel a nagy közönség elmebetegség és tébolydák ellen viseltetik, mindenestre mindig csak igen hatalmas indokok azok, melyek egy épelméjűt egy ily kétségbeesett eszközökre ösztönzik, sőt tapasztalt elmeorvosok azt is állítják, hogy tettetés többnyire már kisebb-nagyobb foku elmebetegnél fordul elő. Tény az mindenestre, hogy valóságos elmebeteg, nevezetesen öröklők és nőszervek elmebetegségükhöz néha még kórtüneteket hozzátettettek.

Majd mindegyik, a természetben előforduló elmekóralak, volt már tettetés tárgya, leggyakrabban az említett okokból, tébolyodottság, dühösség és butaság.

Nehéz a bűkór tettetése. A mély fájdalmas lehangoltságot, a megszokott életviszonyok, sorscsapás és szabadság iránti közönyösséget, az álmatlanságot, a fájdalmas indulat arc kifejezését, a bűkórnak sajátos alábbhagyásait és fokozódásait nem igen lehet utánozni.

A dühösség tettetése hajótörést szenved azon képtelenségen, hogy az ösztönszerű mozgási vágy következetesen keresztülvitessék és az álom elűzessék. A csalónak néha szükséges egy kis pihenés és

nyugvás, mire azon időt választja, melyben hiszi, hogy nem figyelnek reá. Dühöngésében és pusztításában még mindig mutatkozik bizonyos figyelem. Így előfordult, hogy tettetők saját ruháikat kimélték és csak a börtön anyagát rombolták.

Az örült és tébolyodott új kóros személyiségének következetes keresztülvitele ép oly kevésbé lehetséges. Figyelmes felügyelés szel-
lőzteti az álarczot és szemébe lát a régi valódi személyiségnek. A tettető azt hiszi, hogy itt mindent fejtetőre kell állitania, nem ismeri a mellett a képzeletek logikájának és társulásának törvényeit, míg pedig elvégre való örültség csak örült előzeteken alapuló logikai gondolás és ítélesemből áll, és a képzelés társulásának törvényei jóformán ugyanazok, mint az egészséges életnél. Így a tettető szeret szinlelni egy hamis észrevevést, de válaszában egyuttal elárulja, hogy a dolog velejét, a tárgy fogalmát jól felismerte. Egy szeme elé tartott rézpénzt p. o. nem mond madárnak, hanem ezüstpénznek; a helyett, hogy az éveit számát illető kérdésre egész képtelen választ adna, egyszerűen azok számát mondja hamisan.

A butaság tettetése hajótörést szenved azon lehetetlenségen, hogy valaki teljes indulatnélküliséget szinleljen, és annak mimikai kifejezést adjon. A való szenttelen buta közönyös minden életérdek iránt, tompa minden iránt, mi körülötte történik, míg az ilyen állapotot tettető arczvonásának egy leselkedő kifejezésén uralkodni nem képes, és tettek és taglejtések által itt-ott elárulja, hogy a körülötte történő dolgokat érti és tudja.

Ily kétes esetek vizsgálásánál nem kellene, hogy a tettetés mellett vagy ellene elővélemény felmerüljön, mert azáltal kérdésessé válik részint a megfigyelés szükséges részrehajlatlansága és tárgyilagossága, részint a humanitas.

Szemben azon ténynyel, hogy elmebetegek is szinlelnek, figyelembe kell venni, hogy a tettetés bebizonyításával és a tettető önvallomásával még nincs felderítve a fenforgó lelki állapot kórisméje, és mégis jelen lehet elmebetegség. A való tényállás kitudása a kétes szinlelés esetében nehéz lehet, nevezetesen ugynevezett öröklő elmezavarok eseteivel szemben, mely lassan és lappangva, talán már a gyermekkortól kezdve fejlődött, sokalaku jellemet mutat, és e szerint az ismert elmekóralakok egyikéhez sem sorolható. A tapasztalatlan abból, hogy a kórkép az ismert alakokkal nem vág össze, tettetést következtet, de aztán ép ily öröklőknél valódi elmebetegség mellett az is előfordul. Ily esetekben kell, hogy hosszabb megfigyelő időszak, a betegség

lefolylásának nagyobb szaka legyen előttünk, és szigoruan synthetice és nem analytice elbánva, egyes tünet fontossága által nem szabad magunkat elámitni engedniünk, nem szabad disjecta membra felkapni, hanem az egész egyéniséget összefoglalni.

A vizsgálat egyik része közvetett, mely felöleli az egész előbbi élet és fejlődés történetét, beleértve a büntettet és annak körülményeit, az utána való magaviseletet, és a kérdéses elmezavar kitörésének körülményeit. Mindig igen gyanus, ha egy kérdéses elmezavar az elfogadás vagy ítéletkihirdetés után rögtön és azonnal kitör, de azt sem szabad elfeledni, hogy vádlott oly mozzanatok megrázó hatása alatt áll, melyek elmezavart igen könnyen hozhatnak létre. Vannak lelki-leg gyenge, vagy más módon sajátságos szervezetű egyének, kiknél a fogság egyedül már gyorsan megzavarja a lelki működések épségét, s kiknél a bebörtönzés után az elmezavar csakhamar kitör.

A vádlott közvetlen vizsgálására természetesen a rendellenes lelki állapotok kivizsgálására való általános kórismészeti szabályok állanak. A megfigyelésben élesség, ügyesség, elfogulatlanság és idő itt inkább szükségesek, mint bármily más kórismészeti foladatnál. A legfontosabb itt mindig az, hogy kóroktan és lefolylás összhangban legyenek, hogy az egyes tünetek összetartozóságát és törvényes fejlődését ki lehessen mutatni, nem tekintve, valjon a kórképet aztán egy szokott kórmintába be lehet-e illeszteni. Bizonyos tünetsorok időszakossága itt nagy fontossággal bír.

Határozatlan panaszkor fejbeli gyengeségről, gyenge emlékezet-ről, első félelemről, midőn a további magaviselet azoknak nem felel meg, óvatossággal veendő.

Ezen alanyi tüneteknél fontosabbak a tárgyiak és testiek. Figyelní kell netaláni zavarokra, az érzés és mozgás körében, érve-verési rendellenességekre, nyálfolylásra, az álom és tenyészéleti működések zavaraira, de nem kell elfeledni, hogy testi zavarok nem létezése az elmebetegséget nem zárja ki. Mindig gyanus, midőn a kérdéses ámitó a környezet által szereti magát betegnek tekintetni, miután valódi elmebetegek, a búkúrosokat kivéve, határozottsággal felszólalnak az ellen, midőn betegnek nyilváníttatnak. Valódi tette-töktől gyakori csel azon állítás, hogy a tette, melylyel vádolják, sehogy sem emlékeznek, és mindent tagadnak. Ezzel merész játékot játszanak, mert a tudomány pontosan ismeri az állapotokat, melyek-nél egy ideig tartó emlékezőshiány csakugyan előfordul és azon idő-pontot, melyben a zavar lefolylása alatt öntudat és emlékezés vissza-

térnek. Ha vádlott által mutatott lelki állapot nem felel meg egy a tapasztalat szerint emlékezőhiánnyal járónak, akkor a dolog arra nézve már kedvezőtlennek lesz. E mellett a tettető ilyenkor őt nem compromittáló körülményeket és tényeket könnyen beismer, melyek időszerint tettével egybeestek, vagy pedig nem tudja, hogy a megszűnt visszaemlékezés időszakát mennyire kell terjesztenie, és azzal kimutatja, hogy emlékezőhiánya hazug.

A mesterséges eszközöknek nem ritkán előforduló alkalmazása, hogy a kérdéses ámitót akaratától megfosztott állapotba helyezték (elaltatás chloroform által), hogy undorító gyógyeljárások, hánytatók, zuhanyok, villanyozás, undorító vagy dühöngő és veszélyes betegekkel való bezárás által vallomásra bírassék vagy a tettetés folytatását vele meg-meguntassák, részint bizonytalan, részint embertelen és veszélyes, mert jelen lehet valódi elmezavar vagy azáltal előidézethetik. Ide tartoznak többiek között költött életveszélyes támadások, tűzkiáltás a házban, stb., hogy a tettető meglepessék, hogy kitűnjék valjon szenvtelensége és butasága, álarcz-e vagy valóság. A kínpadnak ezen divatos neme orvoshoz mindenesetre nem méltó és ismeretének és képességének szegénységi bizonyítványa. Ép oly kevésbé lehet az aether- és chloroform-bódítás mellett kardoskodni, mert eltekintve attól, hogy egy szesz vagy chloroform-tévingésben levő egyén vallomásainak orvosbírói értékük nem lehet, miután egy rendellenes mesterségesen teremtett állapotban tettettek, egy ily eljárás a mostani törvényhozás szellemével, mely a vallomások kicsikarását nem tűrheti, és csak a vádlott szabad akaratából jövő vallomásokat fogadhat el, össze nem egyeztethető. Megengedett, és jó mesterfogás azonban az, a környezet iránt az ámitó jelenlétében azon megjegyzést ejteni, hogy a kórképben ezen és ezen tünetek hiányoznak, miáltal a tettető néha lépre megy, azt elfogadja és azáltal elárulja, hogy azt mesterségesen teremtette.

UNST. MED. FAC. M. IG. MUREŞ
 ORV. TUD. GYÓG/SZ. INT. MVH.
 Dbl. centrál - Központi könyvtár

13765 1956. 51



